

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

**СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-
ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ,
СПРЯМОВАНОГО НА РОЗВИТОК
ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ
ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

*(збірник матеріалів учасників Всеукраїнського семінару-
практикуму заступників директорів обласних еколого-
натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів))*

**26-28 вересня 2018 року
м. Запоріжжя**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО–НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО–НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

**СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-
ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ,
СПРЯМОВАНОГО НА РОЗВИТОК
ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

*(збірник матеріалів учасників Всеукраїнського семінару-
практикуму заступників директорів обласних еколого-
натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів)*

**26-28 вересня 2018 року
м. Запоріжжя**

Рекомендовано до друку засіданням методичної ради Запорізького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді (протокол № 19 від 26.06.2018 року)

Рецензент: **Вербицький Володимир Валентинович**, директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України.

Відповідальний за випуск: **Ярмошук Микола Анатолійович**, директор Запорізького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Укладач: **Інденко Тетяна Вікторівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Запорізького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

До збірника увійшли матеріали учасників Всеукраїнського семінару-практикуму заступників директорів обласних еколого-натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів).

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань у текстах несуть автори статей та тез.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ (ДОСВІД ПОЗАШКІЛЛЯ)

***Володимир Валентинович Вербицький,
директор Національного еколого-
натуралістичного центру
учнівської молоді МОН України,
доктор педагогічних наук, професор, академік
Академії наук вищої освіти України,
Голова ВГО “Спілка освітян України”***

Однією з проблем формування особистості підростаючого покоління, актуальною в сучасному українському суспільстві, є проблема формування інтересу до здорового способу життя. Пріоритетом життєвих цінностей людини завжди найважливішим було, є і завжди буде її здоров'я. Міцне здоров'я - головна запорука повноцінного життя. Воно допомагає людині реалізувати свої плани, успішно розв'язувати життєві завдання та долати труднощі. Незважаючи на те, що цінність здоров'я у всі часи визначальна і не потребує наукових переконань, активна життєва позиція, спрямована на його збереження та зміцнення, у багатьох людей не відповідає розумінню важливості цієї проблеми [3, с. 5].

За результатами соціологічних досліджень, стан здоров'я дітей та підлітків України впродовж останніх 10-15 років постійно погіршується, що в перспективі загрожує існуванню нації [2, с. 4]. Велику роль у погіршенні здоров'я школярів відіграють: екологічний чинник, спадковість, умови та спосіб життя. Здоровими можна назвати щонайбільше 10-15% дітей віком 7-18 років. Отже, постає завдання формувати здоровий спосіб життя як умову збереження української нації, її духовного оновлення. Не викликає сумніву той факт, що найефективнішими засобами у збереженні і зміцненні здоров'я населення є фізична культура і масовий спорт. Тому мета фізичного виховання полягає в тому, щоб сформувати в учнів елементарні уявлення щодо основних засад здорового способу життя та навчити рухових умінь і навичок. Але традиційні підходи не завжди спрацьовують. Тому звернення до української козацької педагогіки може допомогти у вирішенні цих завдань.

Отже, рішенням цієї проблеми може стати звернення до так званої «народної» традиції здорового способу життя, або конкретно козацької традиції, різновидом і основою якої є здоровий спосіб життя на принципах і світогляді виховання козака – вільної людини в козацькому звичаї. Оздоровчі традиції українського козацтва належать до універсального засобу всебічного виховання особистості. Передача підростаючому поколінню соціального досвіду українського народу, озброєння знаннями з історії та культури є ефективним засобом формування національної свідомості громадян України. Кроки в майбутнє неможливі без усвідомлення досвіду попередніх поколінь українців, застосування провідних ідей минулого для становлення і розвитку підростаючого покоління в майбутньому.

Проблема культури фізичного виховання молодших школярів на сучасному етапі за останній час набирає значних обертів. Це обумовлено низкою важливих причин, які, на жаль, існують в українському суспільстві, а саме: підвищена кількість загальних захворювань серед дітей та молоді, збільшення в середовищі молоді таких негативних явищ, як алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління тощо, відсутність навичок гігієнічних норм поведінки, відсутність елементарних знань щодо загартування, оздоровлення організму [3]. Саме тому питання покращення здоров'я підростаючого покоління, виховання культури фізичної підготовки, сприяння поширенню знань щодо дії чинників, які впливають на стан здоров'я, формування у дітей та молоді усвідомлених підходів до збереження та зміцнення власного здоров'я, стає все більш актуальним. Протягом останніх десятиріч спостерігається загальна тенденція до погіршення стану здоров'я населення України в цілому дітей зокрема. Серед учнів початкових класів близько 35 % дітей мають хвороби дихання, 45 % – хвороби органів травлення, 10 % – хвороби нервової системи, 35 % – розлади психіки. Проблеми здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді та умови їх оптимізації стали предметом дослідження філософів, медиків, психологів, педагогів.

Особливості формування здорового способу життя дітей висвітлені у роботах О. Вакуленко, С. Омельченка, Н. Романової, Д. Венедиктової, А. Степанова та ін. Формування здорового способу життя засобами фізичної культури в школі досліджують Г. Власюк А. Дубогай, Л. Сущенко, А. Турчак. Особливості формування здорового способу життя дітей на засадах національних традицій фізичного виховання висвітлені у роботах: Г. Воробей, В. Головенько, Ю. Руденко. Питання стилю життя молоді, прищеплення їй навичок культури здорового способу життя висвітлені у роботах О. Балакірева, Ю. Галусян, Л. Жаліло, Н. Комарова, С. Омельченко, О. Стойко, А. Царенко, О. Яременко. Дослідження щодо суті соціально-

педагогічної діяльності (О.Безпалько, Р. Вайнола, І.Зверева, А. Капська, Л. Міщик, С. Пальчевський, Ж. Петрочко), формування здорового способу життя (О. Вакуленко, О. Галагузова, В. Горащук, А. Дубогай, Н. Зимівець, С. Омельченко, В. Оржиховська й ін.) було обґрунтовано основні принципи, відповідно до яких доцільно здійснювати соціально-педагогічну діяльність загальноосвітнього навчального закладу з формування здорового способу життя.

Численні свідчення науковців доводять цінність народного досвіду виховання попередніх поколінь, надійність і перевіреність часом методів, прийомів, засобів впливу на особистість. Тому особливо актуальним в наш час стало відродження педагогічного досвіду попередніх поколінь, традицій, звичаїв, в основі яких закладена головна мета виховання українського народу у плані формування та розвитку фізично загартованих, сильних, стійких представників української нації [4]. Аналізуючи погляди українського народу до фізичного виховання підростаючого покоління, ми чітко можемо окреслити основні принципи, на яких базувалося фізичне виховання, а саме: його важливість, безцінність - “Здоров’я найбільше багатство”, “Здоров’я – дар високий: понад багатство і вроду”, “Здоров’я людини – багатство країни”, плинність, вікову обмеженість - “Бережи одержу знову, а здоров’я – змолоду”, “Здоров’я виходить пудами, а входить золотником”, “При здоров’ї пам’ятай о безголов’ї”, зв’язок з працею - “Праця – то здоров’я, ліниство – то хвороба”, зв’язок із природними потребами - “Веселий сміх – здоров’я”, “Спитися – здоровиться”, “Кому не сон, тому і не здоров’я”, “Хто лазню знає, той хвороб не має” тощо. Такий підхід до оцінки здоров’я був запорукою не тільки матеріального добробуту українського народу, а й сприяв забезпеченню гарного самопочуття, доброго настрою, підтримував позитивні соціальні стосунки з оточуючими. Саме таке розуміння поняття “здоров’я” дає визначення сучасна Всесвітня організація охорони здоров’я: здоров’я – стан цілкового духовного, фізичного та соціального благополуччя людини [1]. Невичерпним джерелом фізичного виховання молодого покоління українців ставали фізичні вправи, спрямовані на загартування тіла й духу (варто пригадати козацьку систему фізичного виховання), народні ігри, традиції народної кулінарії, доцільність та природність одягу українців, народна медицина тощо. Як свідчить практика, важливими механізмами формування повноцінного фізичного здоров’я є: санітарно-гігієнічні умови; засоби загартування; доцільний режим активної діяльності та відпочинку; раціональне харчування; оптимальний рівень рухової активності [3]. До традиційних засобів фізичного виховання українців можна віднести й невичерпні можливості народного фольклору. Саме твори усної народної

творчості супроводжують людину від самого народження і впродовж усього життя. Метою використання цих творів є не тільки розважальна функція, яка, до речі, виконує важливу роль у плані щодо впливу на оптимістичний настрій дитини, сприяння створенню емоційного комфорту, а також ефективно стимулює нервову систему, розвиває вестибулярний апарат, загартовує організм, формує навички нескладних фізичних вправ, розвиває фізіологічні здібності дитини.

Особливе місце в українських традиційних підходах до зміцнення і збереження здоров'я належить фізичному загартуванню. До основних видів фізичного загартування можна віднести обливання водою, купання в річках, озерах, ходьбу босоніж, сухе та вологе обтирання ніг, використання цілющих можливостей сонця, повітря, лікарських рослин тощо. Надзвичайно велике значення звичаям загартування водою, сонцем можна простежити на прикладі українського козацтва. Як стверджує А. Кашенко, що “всі запорожці вставали на ноги із сходом сонця, зразу ж умивалися холодною джерельною або річковою водою”, і “купалися запорожці не тільки влітку, а й восени, а хто – так і всю зиму” [5, с. 210]. Серед обов'язкових фізичних умінь козаків (володіти рушницею, шаблею, списом, триматися на конях та ін.) виняткове значення належало вправності плавати, керувати човном, переховуватися під водою. Враховуючи природне місце розташування українського козацтва (дніпровські пороги), а також постійні військові дії, цілком правомірним є спостереження, що “без уміння плавати було дуже важко, практично неможливо вижити в той час”. Тому „були створені спеціальні фізичні і психофізичні вправи, що становили систему, спрямовану на самопізнання і саморозвиток козаків, їхнє тілесне, психофізичне і моральне вдосконалення” [4]. Тому в Запорізькій Січі виняткове значення приділяли фізичному загартуванню, формували культ виховання фізично досконалого воїна. Поширення традицій фізичного виховання українського козацтва є ефективним і актуальним у сучасному вихованні дітей та молоді. На жаль, в останній час спортивно-оздоровчі секції більше уваги приділяють східним системам фізичного загартування (карате, кунг-фу, айкі-до, у-шу та ін.). В той же час, унікальність козацької системи виховання залишається остаточно не дослідженою, неповністю реалізованою у розвитку національних видів спорту.

У аспекті відродження традицій української народної фізичної культури, їх трансформації в умови сьогодення особливого значення набувають такі форми спортивно-виховної роботи як “Козацькі забави”, “Свята козацької слави”. Відтак культурно-спортивні заходи в змісті свят, які використовуються в сучасному побуті, є поліфункціональними з

урахуванням особливостей їх використання. Однією з найважливіших функцій такого виду виховної роботи є збереження, відтворення і подальша трансформація національних традицій в царині фізичного виховання й культури рухової активності у щоденному побуті українців.

Характерною ознакою народних засобів фізичної культури, які збереглися і побутують в сучасних умовах здебільшого виступає своєрідна трансформація таких засобів. Вона відбувається в напрямі відчутного послаблення давнього магічного значення з подальшою актуалізацією і розвитку сутності рекреаційного, змагального та ігрового елементів. Вплив засобів народної фізичної культури спрямовується вже не стільки на середовище, скільки на безпосередній природний розвиток дитини з метою різностороннього вдосконалення її духовних і тілесних сфер, задоволення життєво важливих потреб у фізичній активності, в рекреації, в змагальній діяльності тощо. Особливістю культурно-спортивних заходів є те, що вони органічно пов'язані з історією народу завдяки безперервній зміні численних поколінь, кожне з яких робить свій внесок у культурну спадщину.

В закладах позашкільної освіти навчально-пізнавальний процес спрямований на всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей тощо. Тому проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління займає провідне місце в позашкільній практиці.

Таким чином, українські народні традиції здорового способу життя (валеологічні традиції) є теоретичним і практичним досвідом, системою ідеалів, прагнень, знань, установок, правил поведінки та принципів, сукупністю поглядів і звичок українців, що склалися історично й перманентно передаються, закріплюючи й відтворюючи в нових поколіннях типи мислення і поведінки задля збереження та зміцнення здоров'я.

Важливим засобом конкретизації валеологічних традицій, а також способом їх передачі є усна народна творчість, де зафіксовано виховний ідеал здорової особистості українців, закумульовано їх соціальний досвід щодо умов і способів збереження і зміцнення здоров'я людини, окреслено певний алгоритм формування її здорового способу життя [2]. Народні традиції здорового способу життя закріплювалися і передавалися наступним поколінням також у різноманітних звичаях, обрядах, святах, органічно вплетених у повсякденно-побутову життєдіяльність сім'ї, родини, громади й цілісну структуру народного календаря. Важливими засобами виховання здорового способу життя були рухливі ігри, забави, розваги, танці, що є систематичними елементами народних валеологічних традицій. Враховуючи

вищесказане, ми можемо стверджувати, що український народ приділяв значну увагу зміцненню і збереженню здоров'я, сприяв запобіганню хвороб.

***Шляхи реалізації принципів формування здорового способу життя
молоді в Національному еколого-натуралістичному центрі
учнівської молоді***

Для учнівської молоді:

Всеукраїнська дитячо-юнацька еколого-патріотична гра «Паросток». Гра проводиться з метою посилення патріотичного виховання учнівської молоді та активізації засобів системи національно-патріотичного виховання.

Основними завданнями гри є: формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей, готовності до активної громадянської позиції та екологічної діяльності; формування здорового способу життя підростаючого покоління; розвиток пізнавального інтересу, логічного мислення; виховання громадянина патріота України, бережливого і шанобливого ставлення до традицій українського народу.

Для педагогічного персоналу:

Вперше в 2018 році в Національному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді проведена **Літня толока позашкільників** (проект професійного розвитку) за темою: «Особистісна зрілість управлінця позашкільного закладу в умовах освітніх трансформацій». Саме цей проект робить з освітян справжніх виховників, які навчально-пізнавальний процес з закладах позашкільної освіти будують на принципах здоров'язберігаючих технологій, козацької педагогіки, громадянської освіти.

Проект професійного розвитку «Толока позашкільників» - альтернативна форма підвищення кваліфікації для освітян у міжкурсовий період, проходить на засадах партнерської взаємодії, у діалозі, дискусіях, обговореннях, ділових іграх тощо.

Учасниками заходу стали керівники та методисти закладів позашкільної освіти, викладачі та методисти ІППО, методисти методичних центрів (кабінетів) із різних регіонів України.

Цикл екологічних тренінгів: «Моніторингові дослідження стану навколишнього природного середовища». Цикл екологічних тренінгів для педагогів навчає освітян поєднувати поняття охорони довкілля та охорону здоров'я підростаючого покоління. Проведені екологічні тренінги: «Моніторингові дослідження стану природних вод», «Моніторингові дослідження біорізноманіття». Під час тренінгів розглянуті сучасні методики оцінки якості природних вод із застосуванням фізико-хімічних методів,

біотестування, біоіндексації і біомоніторингу та сучасні методики дослідження флори і фауни.

Міжнародний симпозіум «Освіта і здоров'я підрастаючого покоління» проводиться другий рік поспіль на базі Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та Національного еколого-натуралістичного центру.

Симпозіум присвячений вдосконаленню системи освіти в галузі здоров'я в умовах впровадження нового Закону «Про освіту» та Стандарту загальної середньої освіти «Нова українська школа».

До участі в роботі симпозіуму були запрошені викладачі вищих навчальних закладів, науковці, докторанти, аспіранти, магістри, керівники дослідно-експериментальних освітніх закладів з питань здоров'язбереження, методисти, вчителі загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів.

Основні напрями роботи симпозіуму:

1. Філософські та теоретико-методологічні засади процесу модернізації сучасної педагогічної та валеологічної освіти.

2. Вдосконалення змісту превентивної освіти та виховання.

3. Валеологія: сучасний стан та перспективи розвитку.

4. Розвиток наукових досліджень в царині профілактики соціально-небезпечних інфекційних та неінфекційних хвороб.

5. Вдосконалення системи підготовки вчителів за спеціальністю «Здоров'я людини».

6. Впровадження сучасних технологій навчання основ здоров'я та екології на основі формування здоров'язбережувальних компетенцій у відповідності до Стандарту загальної середньої освіти Нової української школи.

7. Навчання здоров'ю у навчальних закладах України та інших країн світу.

8. Шкільна служба здоров'я як основа становлення в Україні шкіл дружніх до дитини.

9. Медичне обслуговування суб'єктів навчально-виховного процесу: досвід та перспективи розвитку в сучасних умовах.

10. Культура здоров'я особистості як стратегія здоров'язбережувальної та екологобезпечної поведінки.

Отже, актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей, формування у них світогляду, спрямованого на його збереження, опанування навичок способу життя та безпечної поведінки, створення умов для гармонійного розвитку душі й тіла, тобто умов психічного здоров'я і творчості дитини в майбутньому. Одне з важливих завдань сучасного закладу

освіти – виховати фізично, морально, соціально, духовно здорову людину. Адже стан здоров'я населення України свідчить про існування реальної загрози вимирання нації.

Література:

1. *Бутрім В.Л.* Казка вчить. Збірник нестандартних дидактичних матеріалів з основних дисциплін. 1-4 класи [Текст] / В.Л. Бутрім. – Харків : Вид. групи «Основа», 2006. – 123 с.
2. *Воропай О.* Звичаї нашого народу [Текст] / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – 440 с.
3. *Бібік Н.М.* Основи здоров'я. Підручник для 3 класу [Текст] / Н.М. Бібік, Т.Є. Бойченко, Н.С. Коваль, О.І. Манюк. – К. : Навчальна книга, 2003. – 111с.
4. *Бойченко Т.* Як виростити дитину здоровою: Посібник для батьків учнів молодшого шкільного віку [Текст] / Т. Бойченко, Н. Колотій, А. Царенко, Ю.Жеребицький, Д. Голі, Р. Луцюк. – К. : Прем'єр-Медіа, 2001. – 204 с.
5. *Володарська М.О.* Усі уроки з курсу «Основи здоров'я». 1-4 класи. – 2- ге. вид. [Текст] / М.О. Володарська. – Харків: Вид. група «Основа», 2011. – 490с.

ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ - ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ВИХОВАНЦІВ

Світлана Юрївна Павлюк

Вінницька обласна станція юних натуралістів

"Можливо, все те, що приходить до розуму
і серця дитини з книжок, з підручника,
приходить лише тому, що поряд з книжкою
– навколишній світ"
В.О. Сухомлинський

Сутність ідей екологічного виховання В.О.Сухомлинський вбачав у систематичному, терплячому, постійно тривалому впливі на розум дитини для того, щоб та усвідомила і відчула "себе як невід'ємну частину природи, здивувалася, навіть була вражена думкою, що людина до того часу сильна й могутня, поки вона вірний син матері-природи, що вміє берегти почуття вдячності за те, що вона живе; поки вона діяльна клітина організму, що

називається природа”. З цього повинні починатися екологічна освіта і виховання підростаючого покоління.

Життя людини тісно пов’язане з природою, яка завжди була для неї джерелом матеріальних і духовних сил. Природа – могутнє джерело пізнання, яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу. Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці.

Еколого-розвивальне середовище в широкому розумінні – це єдність природного, предметного, соціального та середовища внутрішнього «Я». Воно забезпечує набуття учнями досвіду контакту із природним оточенням та спілкуванням із дорослими. Ефективність впливу довкілля на особистість дитини в позашкільному навчальному закладі залежить від здатності педагогічного колективу організувати комфортне еколого-розвивальне середовище. Екологізація життєвого середовища як засіб розвитку дітей представлена в працях С. Д. Дерябо, В. А. Ясвина. Відомо, що в сучасному світі спостерігається певна суперечливість між потребою дитини в спілкуванні з природою і відчуженням його від природи (комп’ютерні ігри, телебачення, відеопродукція тощо). Це відчуження, на думку вчених (Н.А. Рижова та ін), долається за допомогою створення екологічного середовища, яке виконує наступні функції: розвиваючу, виховну, пізнавально-орієнтовну, оздоровчу, коригувальну.

Навчити дітей любити і шанувати природу можна лише серед самої природи.

Посилення уваги до екологічного виховання вимагає пошуку найбільш ефективних засобів, форм та методів формування екологічної культури дітей.

Важливим фактором розвитку дитини є розвивальне середовище, яке в психолого-педагогічній літературі визначається як комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у навчальному закладі.

Екологічне виховання – одне із актуальних завдань сьогодення. Це один з основних напрямків роботи Вінницької обласної станції юних натуралістів. Воно передбачає формування у дитини емоційного, бережливого ставлення до об’єктів природи, здатності бачити їх красу. У навчальному закладі формують уявлення про навколишній світ, про живу і неживу природу, про ставлення до природи, вивчаємо екологічні знаки, проводимо дослідження, залучаємо учнівську молодь до природоохоронної діяльності на основі набутих знань і ціннісних орієнтацій, виховуємо любов до природи.

Педагоги Вінницької обласної станції юних натуралістів використовують такі форми роботи, як індивідуальні та творчі завдання, інтелектуальні ігри, експедиційні походи, дослідницьку та природоохоронну роботу, проектну діяльність. Експедиційний похід – як нетрадиційна форма роботи з учнями старшого шкільного віку – завжди була пріоритетною в роботі працівників відділу екології та охорони природи. Така робота дає набагато кращі результати в навчально–виховному процесі, тому, що вона жива і цікава.

Велике місце в роботі займає екологічний тренінг, який проводиться психологом закладу з батьками і дітьми. Його мета – формування у дітей еколого-природничого відчуття. Це чудова нагода привернути увагу до навколишнього середовища.

Всі здібності людини розвиваються у процесі діяльності. Це твердження - провідний принцип європейського психологічного підходу. Немає іншого шляху розвитку пізнавальних здібностей вихованців крім організації їх активної пізнавальної діяльності. Уміле застосування прийомів і методів, які забезпечують високу активність у навчальному пізнанні, є засобом розвитку пізнавальних здібностей гуртківців.

Розвиток пізнавальних творчих здібностей учнів - мета діяльності керівника гуртка, а застосування різних прийомів активізації є засобом досягнення мети. Розуміння цього є дуже важливим для роботи педагога. Піклуючись про розвиток вихованців, необхідно частіше використовувати активні методи навчання. Але одночасно необхідно враховувати і те, чи є використовувані прийоми і методи оптимальними, чи відповідають вони наявному рівню розвитку учнів і завданню подальшого вдосконалення їх пізнавальних умінь.

Отже, екологічне виховання формує певні навички поведінки людини в природному середовищі. І тільки осмислена поведінка природі у відповідності з отриманими знаннями і навичками є свідченням екологічної культури особистості.

Література:

1. Безпалько В. С. Методика викладання природознавства. - Харків: Статус, 2003. – 190 с.
2. Виговська О.І., Рудаківський С. В. Особистісно-орієнтоване навчання // Педагогіка толерантності. – 2000. - №11.
3. Лисенко Н. В. Теорія і методика формування еколого–педагогічної культури вихователя дошкільного закладу в системі вищої педагогічної

- освіти України: Дис... докт. пед. наук / Лисенко Неллі Василівна. – Івано-Франківськ, 1996.
4. Лаврентьєва Г. П. Розвивальне предметно-ігрове середовище // Палітра педагога. – 2001. – № 4.
5. Плохій З. П. Природа як пізнавальна цінність // Дошкільне виховання. – 2001. – №6.

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ВОЛИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЕКОЛОГО - НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ, ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ВИХОВАНЦІВ

Зоя Миколаївна Нікітчук

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр

Інтенсивне прискорення науково-технічного прогресу, лавиноподібне наростання інформації про світ і необхідність оволодіти нею поставили перед педагогами-позашкільниками ряд складних завдань. В усіх галузях народного господарства потрібні такі спеціалісти, які б не тільки досконало володіли своєю спеціальністю, але й уміли працювати творчо. Проблема творчих здібностей переросла у соціальну. Знання все швидше починають «старіти», «відмирають» одні професії і «народжуються» інші. Частка розумової праці постійно зростає. Отже, творчі здібності людини слід визнати найістотнішою складовою її інтелекту, а завдання їх розвитку одним із найважливіших у педагогічній роботі.

Особливо актуальною, на сучасному етапі розвитку суспільства і закладів позашкільної освіти Волині зокрема, є проблема розвитку пізнавальних інтересів та творчих здібностей. Як зазначала вітчизняний педагог Софія Русова, основним у діяльності школи має стати девіз «Допоможи мені це зробити самому». І завдання педагога-позашкільника полягає в тому, щоб не тільки не «замулити» джерела здібностей, якими обдарувала дитину природа, а й розвинути ці здібності, створити всі умови для самореалізації, самовдосконалення, самоосвіти дитини, спрямовуючи її діяльність у правильне русло. Адже, за висловом А. Дістервега, «...справжній учитель не повідомляє істину, а вчить її шукати». Визначення стратегічних напрямків розвитку систем освіти хвилюють практично все світове співтовариство. У книзі «Школа XXI століття. Пріоритети реформування освіти» американський педагог Філіп С. Шлехті, посиляючись на опитування

багатьох бізнесменів, працедавців, підкреслює, що на запитання: «Що ви хочете від школи?» отримував одну й ту саму відповідь: «Нам потрібні люди, які вміють учитися самостійно».

Ми ж знаємо, навіщо потрібно вчитися: щоб здобути освіти, стати повноцінним членом суспільства і т. п. Все це очевидно для дорослих, а чи зрозуміло це дитині? У якому віці формується свідоме уявлення про те, навіщо потрібні знання? Адже відвідувати заняття можна з різних причин: примусово, за інерцією, тому що вчать всі, для того, щоб відповідати оточенню або перевершити його, щоб досягти успіху або уникнути невдач, просто тому, що це цікаво. Всі ці причини називаються мотиваціями, зовнішніми і внутрішніми. Не всі вони рівноцінні. Найталановитіші діти не виявлять повною мірою своїх здібностей, якщо їм не хочеться або нецікаво вчитися, якщо немає впевненості в існуванні прямого зв'язку між навчанням і життєвим успіхом.

Творчі здібності, як і інші здібності людини, вимагають постійного тренування. Завдання педагога – збудити здібності своїх вихованців, виховувати в них сміливість думки і впевненість у тому, що вони розв'яжуть кожную екологічну проблему, у тому числі і творчого характеру.

На мою думку, інструментом для формування пізнавального інтересу та розвитку творчих здібностей гуртківців є сучасні заняття у позашкільному закладі освіти. Сьогодні педагоги Центру постійно вдосконалюють відомі методи роботи, шукають засоби, які б сприяли глибокому засвоєнню програмового матеріалу. Це заняття, на якому створено реальні умови для інтелектуального, соціального, морального становлення, що дозволяє досягнути високих результатів. Особливу увагу приділяємо питанню правильної побудови заняття – сходинки вгору у розвитку кожного гуртківця та його пізнавальної діяльності. Намагаємось максимально активізувати розумову діяльність дитини, зосереджуємо увагу на поставленому завданні, вчимо аналізувати дані, підбирати методи розв'язування, пояснювати та усвідомлювати проблеми, робити певні висновки.

Перед вивченням нової теми педагоги створюють проблемну ситуацію, для того щоб активізувати увагу дітей на сприйнятті мети заняття. У свою чергу це забезпечує мотивацію навчальної діяльності гуртківців. Створення проблемно-пошукових ситуацій надає можливість використовувати елементи гри, виконання практичної роботи. Це дозволяє активізувати пізнавальну діяльність школярів, розвиває їх творчі здібності. Вихованці самостійно «відкривають» нові закономірності, властивості.

Підготовленість гуртківця до сприйняття нового матеріалу – одна з необхідних умов для збудження активної розумової діяльності. При

поясненні нового матеріалу педагоги створюють доброзичливу робочу атмосферу, щоб діти були впевнені у своїх силах засвоїти програмовий матеріал, не боячись висловлювати свої думки та ідеї. Для цього використовуємо інтерактивні технології кооперативного навчання: роботу в малих групах, роботу в парах. Вивчення нового відбувається в процесі активного обговорення тих чи інших питань, розв'язання яких здійснюється спільними зусиллями гуртківців під керівництвом керівника гуртків. Розв'язуючи ці завдання, педагоги застосовують інтерактивну технологію кооперативного навчання «Карусель» або технології колективно-групового навчання: «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Дерево рішень».

Зважаючи на те, що сучасна державна політика, зміни у законодавстві, а також у системі освіти, сприяють формуванню нової суспільної філософії щодо дітей та дорослих з особливими потребами, і, відповідно – менталітету наших громадян, заклад спрямовує свою діяльність на формування толерантного відношення громадськості до дітей з особливими потребами. З цією метою організована тісна співпраця з КЗ «Луцький навчально-реабілітаційний центр», де працюють творчі учнівські об'єднання: «Паперопластика», «Юні квітникарі-аранжувальники», «Юні друзі природи». Педагоги особливого значення надають розвитку індивідуальних творчих нахилів, здібностей і уподобань цих вихованців, що є одним із напрямків корекційно-реабілітаційної роботи. Працюючи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, намагаються вносити варіативність у процес вивчення і закріплення матеріалу, урізноманітнювати навчання на всіх його етапах, застосовуючи прийоми для створення ситуацій успіху на занятті. Для цього педагоги використовують різноманітні ігри, вправи, прийоми, а саме: «Криголам», «П'ять речень», «Ланцюжок рослин», «Відгадай мене» та ін.. Реалізуючи науковий матеріал, доповнюють його цікавими прикладами з художньої літератури, піснями, легендами, віршами про природу, рослин, тварин. Залучають дітей до інсценування казок, тематичних свят, проведення виставок. Внаслідок такої роботи вихованці Центру неодноразово ставали учасниками обласних конкурсів, акцій, операцій: «Птах року», «Новорічний подарунок», «Охорона праці очима дітей».

Так, освітній процес в еколого-натуралістичному відділі Нововолинського Центру дітей та юнацької творчості проходить диференційовано, з використанням різних організаційних форм роботи, які містять теоретичну й практичну частини. Враховуючи специфіку й матеріальну базу установи, переважна частина годин навчальних програм відведена на практичні заняття, які проводяться: на навчально-дослідній земельній ділянці, в куточку живої природи, крільчатнику, нутрійчатнику,

тепліці, розсаднику, вольерах, на квітниках, у майстерні, під час цільових екскурсій у природу за маршрутом розробленої навчально-виховної екологічної стежки «Берегиня» й безпосередньо у навчальних кабінетах.

Колектив Маневицького районного Центру дитячої та юнацької творчості велику увагу приділяє діяльності учнівських шкільних лісництв, яких нараховується чотири: Колківське, Троянівське, Маневицьке, Новорудське. Основним завданням освітнього процесу яких є: розвиток знань, навичок учнів з лісництва, біології, екології, оволодіння теорією і практикою ведення лісового господарства.

На закріплених ділянках юні лісівники виконують багато конкретних природоохоронних справ: посадка і посів лісу, догляд за лісонасіннєвими плантаціями, вирощування посадкового матеріалу, озеленення населених пунктів, заліснення ярів та балок, створення полезахисних лісосулиць та захисних лісових насаджень берегами річок і водойм, виявлення і охорона рідкісних рослин, пам'яток природи, постановка дослідів за завданнями лісового господарства, наукових установ, заготівля лікарської сировини, грибів, збирання насіння деревних і чагарникових порід, підгодівля диких корисних тварин, охорона і приваблення птахів, розселення і охорона мурашників тощо.

Відтак, освітнє середовище Волинського обласного еколого-натуралістичного центру є по-особливному структуроване і змістовно наповнене, яке дозволяє проявитися творчо спрямованій, розвинутій особистості у всьому багатоманітті її творчих здібностей. Заклад забезпечив розбудову такого освітнього простору, у якому юннати досягають особистісного розвитку. Заклад забезпечує успіх творчої діяльності та розвиток кожної особистості, сприяє вихованню в них якості розумного природокористувача, глибоко обізнаного з природними та екологічними закономірностями.

Ці напрацювання і здобутки Волинського обласного еколого-натуралістичного центру дають змогу не зупинятись на досягнутому, продовжувати мобільно впроваджувати нові програми, проекти, прищеплювати дітям культуру дбайливого ставлення до навколишнього середовища, шукати нові ідеї, натхнення для подальшого творчого розвитку і праці.

Характерними рисами інноваційних освітніх технологій XXI століття є формування в учнів здатності до розуміння нових, незвичайних ситуацій, прогнозування майбутніх подій, оцінки наслідків прийнятих рішень і, більше того, навіть до створення можливого і бажаного майбутнього. Тому кожен

навчальний заклад має створювати освітній простір, який дає можливість сміливо крокувати у майбутнє.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації: Навч.-методичний посібник для вчителів шк., викладачів, студ. пед. нав. закл.– К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
3. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник / П.Р. Ігнатенко, В.П.Поплужний, Н.І. Косарева, Л.В. Крицька. – К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. – 252 с.
4. Концепція екологічної освіти в Україні.
5. Лавриненко Н. Соціалізація молоді: перспективи сім'ї та школи //Директор школи. - 2003.- № 39. - С. 3-6.
6. Лозова В. І., Троцько Г. В., Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / Харк. Держ. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди. - 2-е вид., випр. і доп. - Харків: "ОВС", 2002.
7. Пустовіт Н. А. Особистісно орієнтовані технології екологічного виховання підлітків / Пустовіт Н. А. / Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія. – Вінниця: РВВ ДП "Державна картографічна фабрика", 2001. - Випуск 5. – С. 59-62
8. Теоретико-методологічні засади процесу соціалізації дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі : методичні рекомендації. – Херсон:, 2013. – 48 с.
9. Хайруліна Н. Школа як система взаємодії // Завуч, 2000. – № 13.- С. 7-8.

ЛЕТИ, «БОРИВІТРЕ»!

Інна Олександрівна Майборода

Комунальний заклад освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради

Майже 20 років в Дніпропетровській області для кращих вихованців закладів позашкільної освіти, учнів закладів загальної середньої освіти, де екологічна та природоохоронна робота є провідним напрямом діяльності,

переможців акцій, конкурсів, проєктів еколого-натуралістичного спрямування та педагогічного активу з успіхом діє **обласна програма «Вивчаємо заповідні території України»**, даруючи школярам і дорослим незабутні враження від знайомства з природою України.

Мета програми – збільшення обсягу знань у дітей, молоді та педагогів про основні об'єкти природно-заповідного фонду області та України, біологічне різноманіття різних природних біотопів, проведення конкретних практичних заходів по охороні та збереженню довкілля, широкої еколого - просвітницької діяльності серед різних верств населення щодо привернення уваги до проблем збереження і примноження природно-заповідного фонду.

Чільне місце в реалізації програми посідає **робота обласного еколого-краєзнавчого табору-експедиції «Борівітер»**, яка проводиться з урахуванням місцевих природних особливостей.

Дніпропетровська область знаходиться в степовій зоні України, в басейні ріки Дніпро. Адміністративно-територіальне розташування області в центрі країни, на перехресті багатьох транспортних магістралей, сприятливі гідро-кліматичні та ґрунтові умови, наявність потужних запасів мінеральної сировини зумовлюють високу концентрацію промислових об'єктів і інтенсивний розвиток аграрного сектору. Як наслідок, більша частина земель антропогенно трансформована. Окремі регіони області зазнали глобальних екологічних змін, і знаходяться у кризовому стані. В області практично не залишилося непорушених ділянок природного середовища.

В таких умовах є складним питання виявлення, вивчення і заповідання природних територій і об'єктів, які повинні сформувати каркас екомережі регіону. Сучасна мережа природно-заповідного фонду області складає 178 об'єктів, що становить більше 3% від загальної площі області, при середньому показнику для України – понад 6 %.

Незважаючи на низький показник площі існуючого заповідного фонду, в області є природно-ландшафтний потенціал, який може стати базовим для формування основних компонентів екологічної мережі: багаті угруповання байрачних лісів, різноманітні балкові ландшафти з осередками степової флори, реліктовий Самарський бір – унікальне природне утворення, якому не має рівних у світі; кристалічні породи, які подекуди виходять на поверхню в долинах степових річок і балок, на яких формуються своєрідні петрофільні біогеоценози, а долини малих річок формують багаті у біологічному відношенні заплавно-борові та галофільно-озерні комплекси.

Різноманіття природних умов поєднується із своєрідним історико - етнографічним підґрунтям регіону, природні об'єкти найчастіше мають також і високе історико-культурне значення, що підвищує їх вагомість і

необхідність збереження для нащадків.

Тому найважливішим питанням в межах діяльності програми “Вивчаємо заповідні території України” є участь юннатівського та педагогічного активу у формуванні екологічної мережі регіональних природоохоронних територій: зокрема Самарського бору як майбутнього біосферного резервату, національних природних парків – Дніпрові Пороги, Орільський, Домоткань -Самотканський, Кам’янсько - Базавлуцький тощо .

Робота обласного еколого-краєзнавчого табору - експедиції “Боривітер” була започаткована з метою впровадження в закладах освіти ефективних інноваційних педагогічних технологій, дієвих перспективних форм екологічної пропаганди, організації виїзних форм навчання, оздоровлення та відпочинку дітей та молоді, формування у вихованців, учнів сучасного екологічного мислення та високої культури взаємодії з природою і.

Табір є продовженням освітнього процесу у канікулярний період, спрямованим на практичне закріплення теоретичних знань вихованців, отриманих ними під час навчання у гуртках та інших творчих учнівських об’єднаннях відповідних профілів.

В основу роботи табору закладена програма проведення комплексних польових досліджень, організації природоохоронної, краєзнавчої, еколого-просвітницької та виховної роботи з дітьми у гармонійному поєднанні із активним відпочинком безпосередньо у природі.

Завданнями обласного табору – експедиції є:

- ❖ реалізація обласної програми “Вивчаємо заповідні території України».

- ❖ забезпечення оптимальних і сприятливих умов для отримання дітьми і молоддю поглиблених знань про навколишнє середовище, набуття вмінь, навичок і досвіду розв’язання екологічних проблем;

- ❖ залучення учнів та вихованців до проведення науково-дослідницької, краєзнавчо-пошукової, еколого - просвітницької, практичної природоохоронної роботи, комплексних польових досліджень;

- ❖ виявлення і підтримка обдарованих учнів, залучення їх до навчання в обласній Природничій школі учнівської молоді;

- ❖ формування нової генерації юних захисників природи;

- ❖ впровадження в педагогічну практику активних форм роботи з дітьми в природі;

- ❖ проведення активного, змістовного відпочинку та оздоровлення дітей та молоді.

Учасниками обласного еколого - краєзнавчого табору – експедиції «Боривітер», як правило, є учні закладів загальної середньої освіти,

вихованці профільних закладів позашкільної освіти області, активні учасники і переможці масових заходів екологічного і природоохоронного змісту, активісти дитячого юннатівського руху, лідери учнівського самоврядування, учні обласної Природничої школи учнівської молоді. Участь в роботі табору можуть також брати представники громадських екологічних організацій з інших областей України та зарубіжжя, які мають певний досвід проведення еколого-натуралістичної роботи у польових умовах.

Програмою роботи табору передбачається організація і проведення науково-дослідницької, практичної природоохоронної, краєзнавчої, пошукової діяльності безпосередньо в природних умовах під керівництвом науковців, трудових екологічних десантів, екскурсій, дозвіллевих заходів тощо.

В роботі табору – експедиції «Боривітер» застосовуються:

- радіальні короткочасні та довготривалі екскурсії до певних природних об'єктів, територій, установ і організацій екологічного і природоохоронного спрямування;
- комплексні польові дослідження і спостереження;
- гербаризація;
- картографування природних об'єктів та територій;
- робота з визначниками, мапами;
- камеральні роботи;
- зустрічі з вченими, фахівцями та громадськими діячами в галузі екології, біології, сільського і лісового господарства тощо;
- конкурси та вікторини екологічного, валеологічного, народознавчого змісту;
- театралізовані природні свята;
- спортивні змагання, ігри.

До роботи табору – експедиції залучаються наукові працівники вищих навчальних закладів освіти, фахівці державних і громадських організацій екологічного спрямування. Науково-методичне забезпечення здійснюється працівниками КЗО «ОЕНЦДУМ» та відповідними організаціями, науковими установами, які залучаються до роботи табору на основі укладених договорів про співпрацю.

Наведемо декілька прикладів організації роботи «Боривітра».



Перший табір – експедиція «Боривітер» проводився в самому «серці» області – в Самарському борі на базі Кочерезького лісництва Павлоградського району під керівництвом фахівців природоохоронної справи громадських організацій області та науковців Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара,

Програмою роботи табору «Боривітер» було передбачене ознайомлення дітей з найцікавішими природними об'єктами регіону, до яких входять :

- ✓ Самарський бір – природна перлина Придніпров'я;
- ✓ Яружно-балковий комплекс правобережжя р. Самари;
- ✓ Орнітологічний та ландшафтний заказники загальнодержавного значення «улахівський лиман» та «Солоний лиман»;
- ✓ місце злиття річки Вовчої та річки Самара та урочище «Камінці» (русло річки Самари);
- ✓ Ботанічна пам'ятка природи «Віковічні дуби»;
- ✓ Гідрологічна пам'ятка природи «Чиста криниця».

Ці природні об'єкти були вибрані організаторами не випадково.

Ще за часів запорізького козацтва відомий історичний діяч, літописець, невтомний збирач старовини Катеринославщини Дмитро Яворницький написав: «Характерне явище запорізьких степів складають так звані балки..., які слугують природним жолобом для стоку води зі степових відкритих місць в ріки, озера, лимани... Усіх балок в степах запорізьких козаків було воістину незора кількість, наче зірок в безкрайому просторі небес... «. В переважній більшості, такими балки залишилися і в наш час. Загальна мережа балкової системи Дніпропетровщини сьогодні нараховує кілька тисяч, і тільки незначна їх частина знаходиться в офіційному реєстрі природно-заповідного фонду області.



Декілька років тому КЗО «ОЕНЦДУМ» був започаткований регіональний природоохоронний проект «Балки Придніпров'я очима дітей», актуальність проведення якого в Степовому Придніпров'ї пов'язана з тим, що на сьогодні в балках збереглися унікальні ділянки різнотравно-типчаково-ковилиових степів, байрачних лісів, гірських порід і вони є основою розбудови екологічної мережі.

Цей природоохоронний проект викликає у дітей і дорослих неабияку цікавість, бо в степовому регіоні, де лісів вкрай недостатньо, саме балки є найбільш цікавими природними об'єктами, в яких ще можна зустрітися з багатим видовим різноманіттям рослин і тварин. Тому дослідження балок, включене до програми роботи табору, мало важливе значення.

Не менш важливим елементом було і вивчення вікових дубів, які є свідками буремної історії краю і окрасою Павлоградщини.

Наразі спостерігається негативна тенденція до знищення дерев, зокрема вікових і старих, особливо у містах і селищах, що вкрай негативно впливає на збереження природної спадщини, призводить до витрачання вагової частки нашої духовності, вкорочення віку дикої природи.

Природоохоронна акція «Дерево Життя», яка активно проводиться в області, включає інвентаризацію дерев, підготовку пропозицій до органів державної влади щодо оголошення цінних дерев пам'ятками природи, проведення широкої еколого-просвітницької роботи по приверненню уваги громадськості до проблеми збереження старих, вікових і незвичайних дерев.

Саме Павлоградський район, в якому проводився перший «Боривітер», є найбільш «багатим» в регіоні на вікові дерева, тут знаходиться відома ботанічна пам'ятка природи «Вікові дуби», вік яких складає від 150 до 400 років.

Екологічна стежина «Чарівне Присамар'я», орнітологічний заказник Всеукраїнського значення «Булахівський лиман», джерела «Козацька криниця» та «Чиста криниця» теж були цікавими природними об'єктами для проведення досліджень учасниками роботи табору.

За підсумками роботи експедиції, як результат ботанічних досліджень, був зібраний гербарій вищих судинних рослин у кількості понад 100 видів, який вже протягом кількох років активно використовується при проведенні навчального-виховного процесу в гуртках КЗО «ОЕНЦДУМ».

Влітку 2013 року робота «Боривітру» була організована на базі Царичанського району, одного з наймальовничіших куточків нашої області – Приорілля. Цей край напрочуд багатий прекрасними краєвидами природи, різноманіттям флори та фауни, історичними та культурними пам'ятками і чистими прозорими водами красуні-річки Орелі.

Колись ці
благодійні місця відвідав



Тарас Шевченко, який під враженнями від побаченого залишив на згадку потомкам малюнки орільської природи. Цікаво, що краєвиди, змальовані художником півтора сторіччя тому, і досі майже не змінилися.

Науковий супровід експедиції здійснював відомий в області та за її межами природоохоронець, знавець заповідної справи, автор багатьох видань з питань заповідання в Україні та Степовому Подніпров'ї, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної та економічної географії Дніпропетровського національного університету Манюк Вадим Володимирович, який протягом всього терміну роботи табору знайомив його учасників з витонченою, неповторною і вразливою красою орільської природи.

Обов'язковим об'єктом програми роботи табору стало заповідне урочище «Гора Калитва», яке має досить значну для так званого “заповідника в мініатюрі” площу в 400 гектарів. Цей унікальний витвір природи має льодовикове походження. Колись найпотужніше на Землі дніпровське зледеніння залишило по собі на берегах Орелі цю чудову ландшафтну і геологічну пам'ятку природи – гору Калитву, бо саме тут зупинився “язик” льодовика, виоравши глибокі улоговини на її поверхні.

Сьогодні з верхів'я гори, яка на 80 метрів підіймається над рівнем запливи річки Орелі, відкривається чудовий краєвид на річку та лісові масиви Приорілля, схили її поросли степовою та деревно-чагарниковою рослинністю із багатьма цінними видами флори та фауни, в тому числі занесеними до Червоної книги України. В ярах заповідного урочища, які теж буяють різнотрав'ям, можна було побачити ґрунтові відслонення, по яких, як по “живій” книзі, читаються дивовижні сторінки геологічної історії рідного краю.

Але, незважаючи на таке різнобарвне степове рослинне різноманіття, напоєне дивними пахощами повітря, яке можна вдихнути на повні груди тільки в наших придніпровських степах, в урочищі на деяких його схилах були помітні і сліди діяльності людини: розорювання, випас худоби, ерозійні процеси, хоча за первинними задумом на території заповідних урочищ повинен встановлюватися суворий заповідний режим, подібний режиму природних заповідників. На жаль, гора Калитва, де у прадавні часи зупинився гігантський льодовик, і де за ініціативи місцевого мешканця Трохима Бутенка, пам'ятна стела на честь якого і досі стоїть у підніжжя гори, були проведені глобальні, довготривалі і виснажливі роботи по залісненню Калитви, переживає зараз не найкращі свої часи.

Під час роботи табору-експедиції були проведені також екскурсії лісовими масивами цього мальовничого краю. Ліси Приорілля, домінуючими

серед яких є дубові ліси, характеризуються багатим видовим складом, а це близько 30 видів дерев і 20 видів чагарників. Хоча за віком ці ліси поступаються самарським, але теж займають значні площі, і мають велике водоохоронне, кліматорегулююче, рекреаційне значення. Тому саме в Царичанському районі так багато оздоровчих закладів, розрахованих і на дітей, і на дорослих.

Приорілля – не тільки осередок дикої та мальовничої природи. Це і великий заповідник історико-культурної спадщини українського народу, тому значна увага під час проведення табору - експедиції була приділена його організаторами національному вихованню учнів, вивченню питань українознавства та народознавства. Цікаво, що місць, де зберігаються елементи культурної, історичної спадщини народу, на території району виявилось чимало. В приорільських селах збереглися елементи української народної архітектури, глиняні хати під очеретом, клуні, погрібники. Часто в таких хатах і досі є залишки того життєвого ладу, який існував у Приоріллі багато років тому.

Юннати відвідали музей історії Царичанського району, де зібрані унікальні матеріали, предмети побуту, архівні матеріали, які розкривають історію заселення цього краю, його розвиток, знайомлять відвідувачів музею з видатними жителями, які своїм життям та працею прославили Приорілля.

На околиці села Рудка учасники експедиції відвідали залишки Української укріпленої лінії - стародавній козацький вал, який слугував для охорони цих рубежів від нападників, яких, як відомо, в минулі часи було вдосталь, бо ці багаті на природні скарби місця завжди приваблювали не тільки мирних селян, а й численних загарбників.

В самому селі створений і дбайливо зберігається невеликий музей українського побуту, який розмістився в ошатній українській хаті-світлиці. Тут зібрані численні предмети побуту селян, ткацькі верстати, посуд, всіляке приладдя тощо. Знайомлення з цим предметами побуту дозволило поринути у часи, які нам, ровесникам сучасних інформаційних технологій, відомі тільки зі сторінок книжок.

Впродовж експедиції юні екологи відвідали ансамбль Китайгородських церков, який є унікальним витвором українського архітектурного бароко: Свято-Успенську, Миколаївську церкви та Варварівську дзвіницю. Ці культові православні споруди вважаються найстарішими архітектурними будівлями на Придніпров'ї, і вже цей факт робить їх унікальними. До того ж подвір'я цих церков гарно благоустроєне та озеленене, тут знаходиться криниця з цілющою смачною водою, і вони, і вони, незважаючи на свій зрілий вік, є діючими.

Звичайно, організатори табору – експедиції намагалися всіляко використати рекреаційні можливості цього благодатного регіону. Тому купання в чистих, теплих та прозорих водах Орелі стало одним з найприємніших моментів роботи “Борівітру”.



Впродовж трьох останніх років робота табору – експедиції проводиться на території Котовського навчально-реабілітаційного центру Дніпропетровської обласної ради, розташованого в Магдалинівському районі, який є одним з

чотирьох базових районів для організації і розбудови майбутнього Орельського національного природного парку.

Серед вчених, громадських діячів, поетів і художників, сільських вчителів і краєзнавців, просто небайдужих людей-мешканців Приорілля і Подніпров'я вже давно існувала мрія щодо створення у Приоріллі установи природно-заповідного фонду вищого рангу – національного природного парку як найбільш універсальної і однієї з найбільш ефективних форм організації природоохоронних територій.

Деякі роки тому провідними науковцями області на підставі комплексного біоекологічного, еколого-географічного та історико-культурного дослідження ділянки басейну р. Орель в межах Дніпропетровської області встановлено та оцінено дуже важливе значення природного комплексу для підтримки і відновлення гідрорежиму однієї з найбільших річок степової зони України – р. Орель, для збереження природних ландшафтів, біорізноманіття, формування національної екомережі, розвитку сталих форм туризму, рекреації та еколого-просвітніх заходів, збереження історико-культурної спадщини з перспективою формування в басейні р. Орель екологічно збалансованого регіону.

Головним типом екосистем, які потребують охорони в межах НПП, є річка Орель з різноманітним спектром руслових і берегових екосистем, заплавних озер, лиманів, луків, заплавних й байрачних дібров, борів, березо-осикових гаїв, вільшняків, піщаних, галофільних і чорноземних степів, солонців, трав'янистих боліт, степових і гігрофільних чагарників, сфагно-осокових боліт.

Саме ці унікальні території стали об'єктом вивчення і дослідження учасниками табору-експедиції «Борівітер» під науковим керівництвом одного із засновників Орільського НПП, кандидата біологічних наук, доцента ДНУ ім. О.Гончара В.В.Манюка.

Протягом роботи табору для дітей та керівників проводяться змістовні авто та пішохідні екскурсії до найцікавіших природних об'єктів району:

- ❖ «Лебединка - Государеві лимани - Вовча Яма» (соснова лісосома на краю древньої тераси, багата псамофільна степова та лучна флора, Орільська долина, лиман «Лебединка», лучно - дібровний комплекс біля Государевих Лук, оглядовий майданчик на краю заплавної улоговини «Орільські плавні», заплавні болота, діброви, протоки, вихід до річки (брід або Вовча яма), вид на Рясський косогір);

- ❖ «Ковпаківські музеї - Півень на межі трьох областей - Ковпаківські лимани – Цар – верба» (музей О.Бондаренка-Освієнків, музей О. Нем'ятого - Кропиви, півень над річкою Оріль, цар - верба);

- ❖ «Козачий лиман-Урочище Стінка - Нехворощанський кар'єр» (Козачий лиман, урочище Стінка, Тарасова гора, Нехворощанський кар'єр, краєвиди річки Оріль під горою);

- ❖ «Шагарівський ліс» (цілюща криниця, бір, вирубки, березові гаї, липові гаї, річка Оріль, Бабине коліно, заплавний ліс);

Кожного дня після проведення екскурсії в дружньому колі відбувається обговорення її етапів, учні працюють з щоденниками спостережень, з гербарними зразками, з визначниками флори та фауни. Справжнім подарунком від наукового керівника табору-експедиції є можливість для всіх його учасників попрацювати з біноклярним мікроскопом, і більш детально роздивитися зібраний природний матеріал.

Подарунком від Дніпропетровського обласного відділення Українського товариства охорони птахів є орнітологічні екскурсії «Птахи Котовського лиману», які проводить відомий орнітолог, фотонатураліст Юрій Володимирович Мухін.

Після проведення табору у його учасників залишаються фото- та відео звіти та теплі приємні спогади про мальовничий, напрочуд багатий на біологічне та ландшафтне різноманіття Орільський національний природний парк, який попри всі проблеми, ми щиро віримо, обов'язково буде створений і стане ще однією «коштовною перлиною» у складі природно-заповідного фонду Степового Подніпров'я.

В рамках обласної програми «Вивчаємо заповідні території України» проводиться змістовна робота, спрямована на ознайомлення дітей та молоді з окремими цікавими та цінними природними об'єктами та територіями

країни, природно-заповідним фондом України, вивчення видового різноманіття флори і фауни, проведення на території заповідників, дендропарків, заказників, ботанічних садів екскурсійно-експедиційної, науково-дослідницької роботи, практичне пізнання екологічних законів та наслідків, до яких призводить їх порушення через надмірне втручання людини, проведення просвітницької діяльності серед дітей, молоді та різних верств населення щодо привернення уваги до проблем збереження і примноження природно-заповідного фонду, а також залучення школярів до активної природоохоронної практичної діяльності.

В межах даної програми робота обласного табору-експедиції «Борівітер» є реальною, дієвою та перспективною ланкою у практичній реалізації ідей сталого розвитку, адже сприяє долученню дитини до глибинного розуміння навколишнього світу, здатності оцінити масштаби впливу людини на довкілля, власними очима може побачити особливості функціонування урбанізованих та природних екосистем та доторкнутися до природи душею.

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНOSTІ ЯК ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПОТЕНЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анатолій Олександрович Адамович

**Комунальний заклад позашкільної освіти «Обласний еколого-
натуралістичний центр» Житомирської обласної ради**

Постановка проблеми. Обдарованість як потенціалізація особистості, можливості її діагностики, індивідуалізації цікавить педагогів, психологів-практиків та науковців уже давно. Суспільні потреби формуються потребою суспільства в неординарних творчих особистостях. Раннє виявлення, виховання та навчання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти [2,7].

Нормативно-правова база для теоретико-методологічного обґрунтування засад розробки стратегій розвитку обдарованих дітей, складання орієнтовної регіональної програми розвитку, програми потенціонування індивідуального розвитку і саморозвитку особистості школярів та розробки системи діагностичного обстеження дітей достатньо виписана. Основними нормативними документами, які визначають державну політику в галузі позашкільної освіти, є Закон України «Про освіту», Закон

України «Про позашкільну освіту», Концепція позашкільної освіти та виховання, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, державні програми «Діти України», «Обдарованість», Положення «Про позашкільний навчальний заклад», Наказ МОН України від 16.06.2015 №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання, згідно з прийнятими нормативними документами, стратегічними завданнями реформування позашкільної освіти стали створення умов для набуття додаткових знань, умінь, навичок за інтересами, підготовка до активної професійної та громадської діяльності учнів.

Метою статті є визначення структури та функціонування закладів системи позашкільної освіти для індивідуалізації процесу розвитку обдарованої особистості.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про позашкільну освіту», що діє на основі Конституції України визначає державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади. Це є основою ефективного функціонування комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради, що є складовою частиною в системі позашкільної і додаткової шкільної освіти.

Головні аспекти діяльності комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради спрямовано на створення повноцінних умов для розвитку особистості вихованців як активних і творчих суб'єктів навчально-виховного процесу. Такого результату досягнуто завдяки:

- формуванню власного світосприйняття оточуючого освітнього середовища, в якому відбувається навчально-виховний процес;
- формуванню системи ціннісних орієнтирів і особистісного саморозвитку та самореалізації;
- формуванню потреби самостійно вдосконалювати особистісний розвиток.

У зв'язку з цим, загалом, робота адміністрації та педагогічного колективу у 2018 році спрямовується на вирішення завдань впровадження в практику роботи шкіл, дошкільних і позашкільних закладів Концепції екологічної освіти України, Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні; розвиток КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР як сучасного навчально-виховного позашкільного закладу та обласного координаційно-

методичного центру; впровадження сучасних інформаційних та інноваційних технологій в сфері позашкільної освіти, модернізація змісту навчання і виховання, адаптація вихованців до сучасних умов життя; створення в кожному районі (місті) опорних навчальних закладів з різних напрямків еколого-натуралістичної діяльності; координація науково-методичної, організаційно-масової та навчально-виховної діяльності районних, міських позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування; здійснення ефективного психологічного супроводу навчально-виховної діяльності КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР, який виявляє і забезпечує оптимальні соціально-психологічні умови для своєчасного повноцінного фізичного, психічного та духовного розвитку кожної дитини; розширення співпраці з громадськими екологічними організаціями, рухами, ВНЗ І-П, III-IV рівнів акредитації та навчально-виховними закладами освіти всіх типів: державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Житомирській області, районними управліннями відділів освіти, батьками, педагогічними працівниками базових закладів освіти; підвищення фахового рівня педагогічних працівників, спрямування діяльності педагогічного колективу КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР на пошуки нових форм і методів роботи з дітьми.

Викладені аспекти діяльності КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР реалізуються в руслі роботи над проблемною темою «Концепція розвитку КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР та її реалізація через впровадження принципів гуманістичної парадигми освіти», що спрямована на розроблення нових програм, навчальних планів і стратегії навчально-виховної діяльності з метою створення психолого-педагогічних умов для гармонійного розвитку обдарованої дитини.

За період діяльності в 2017 році інформація про організацію та проведення масових заходів еколого-натуралістичного напрямку, про участь педагогів КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР в різноманітних науково-практичних семінарах та конференціях розміщувалася на сайтах:

1. Управління освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації: <http://osvita.zt.gov.ua/>
2. Житомирська обласна рада: <https://zt.gov.ua/>

Постійно оновлюється інформація про події в КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР на власному освітньому сайті комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради: <http://centum.zt.ua/>

Для навчання та виховання потрібно місце для самого процесу, хто його буде реалізовувати і з ким. І саме структурні відділи комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр»

Житомирської обласної ради беруть на себе організаційну, наукову, методичну роботу забезпечення розвитку та підтримки професійності кадрового складу. Організація будь-якого виду методичної діяльності в КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР завжди починається з відбору цілей, змісту, методів і форм роботи з педагогічними кадрами.

Метою координаційно-методичної діяльності центру є створення творчого середовища для послідовної реалізації вихованцями дитячих творчих об'єднань їх інтелектуальних здібностей та інтересів, а також мотивації педагогів, на роботу з обдарованими дітьми та на роботу по участі загальноосвітніх навчальних закладів, позашкільних закладів еколого-натуралістичного спрямування області в обласних та всеукраїнських масових заходах еколого-натуралістичного напрямку, здійснення методичного супроводу.

Основними завданнями координаційно-методичної діяльності інструктивно-методичного відділу КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР є:

- координація діяльності всіх загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів з навчально-дослідної та навчально-практичної роботи;
- визначення пріоритетних напрямів розвитку інтелектуальної творчості вихованців дитячих творчих об'єднань з еколого-натуралістичного напрямку;
- організація роботи з розвитку навчально-дослідної та навчально-практичної діяльності вихованців гуртків з установами та організаціями області, що мають науковий потенціал;
- вивчення, узагальнення та пропаганда досвіду роботи з обдарованими дітьми;
- організація та проведення семінарів, нарад та інших заходів, спрямованих на підтримку та супровід талановитих дітей.

Також продовжують успішно функціонувати очно-заочні обласні школи навчання педагогів області:

- очно-заочна обласна школа аранжування з природного матеріалу та штучних квітів (керівник школи: Ковальчук О.А.);
- обласна школа фітодизайну (керівник школи: Шевчук С.І.);
- школа-майстерня лозоплетіння (керівник школи-майстерні: Човнюк Л.С.);
- обласний клуб акваріумістів (керівники клубу: Денисюк І.В та Лятушинський С.В.);
- обласна творча майстерня керівників гуртків «Школа дослідника» (керівник творчої майстерні: Стадник О.О.).

Основна мета шкіл – удосконалення змісту та розширення форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників з організації інноваційної

діяльності вихованців, поширення передового педагогічного досвіду, актуальних педагогічних ідей, залучення можливостей та інтелектуальних здібностей керівників гуртків, методистів до розвитку професійної майстерності освітян області.

Протягом року, на семінарах, на нарадах різних категорій педпрацівників було надано біля 100 консультацій з різних питань природоохоронної, дослідницької роботи, садівництва, внутрішнього та зовнішнього озеленення, проведення масових натуралістичних заходів.

Досить цікавим є досвід координаційно-методичної роботи з опорними школами в м. Бердичів. Опорними школами в організації еколого-натуралістичної творчості у місті є: ЗОШ №11, НВК №14, СЗОШ №17, БМЛ №15. Зростаючи у співпраці КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР у 2018 році продовжив активну співпрацю з обласним центром СНІДу, Всеукраїнською благодійною організацією «АСЕТ». Благодійним фондом «Місія в Україні», «Моральність нації», обласним наркологічним диспансером, обласним шкірно-венерологічним диспансером, фондом «Молодь за здоровий спосіб життя», міським центром соціальних служб «Авенір», благодійною організацією «Прорив Перемога», Всеукраїнська громадська організація «Жіночий консорціум України», «Центр Здорової Молоді» (проект «Незалежній країні-незалежну молодь») тощо. Працівники цих організацій і центрів надають не тільки змістовну і цікаву інформацію, але й відвідують заняття гуртків з лекціями та бесідами.

Робота з людьми одна із самих найскладніших. Але й одна із самих цікавих та захоплюючих. Особливої обережності потребує робота з дітьми. Особливо обдарованими. Обдаровані діти – в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності.

Вони вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний «середній» рівень, їх успіхи не є випадковими, а виявляються постійно.

Обдарованість проявляється в перші 10-15 років життя дитини - її можна визначити лише за реальними результатами життєдіяльності. Обдарованість - це результат внутрішнього саморозвитку особистості і може бути реалізована незалежно від впливу оточення - обдарованість це лише потенційна можливість, її часто реалізація напряму залежить від суспільної стимуляції[1]. Тому позашкільна освіта та виховання в тому числі мають сприяти[8]:

- творчому усвідомленню особистості значення творчих, естетичних потреб, мотивів, цілей як провідних у її розвитку та життєдіяльності;
- розвитку творчих та активних рис характеру, які мають формуватися як стійкі якості особистості, що визначають програму її діяльності, поведінки тощо;
- саморозвиток та самосвідомість, що виявляється у самопізнанні та адекватній самооцінці, самоорганізації та самовдосконаленні;
- розвитку творчих якостей інтелекту – уміння цілісного сприяння дійсності, спостережливості, інтуїції, уваги і пам'яті, що сприятиме розв'язанню життєвих задач та ситуацій;
- зростанню потенціалу творчої активності – звички та бажання систематично здобувати нові знання, надалі творчо їх використовувати, досліджувати.

Результативність даної роботи проявляється на практиці. Підготовлено та розпочато втілення в освітньо-виховний простір спільно з вихованцями дитячих творчих об'єднань та учнями загальноосвітніх навчальних закладів, батьками та громадськістю проекту «З Україною в серці». Метою проекту є: сприяти пробудженню інтересу підростаючого покоління до вивчення та поширення культурної спадщини українського народу, історії та культури рідного міста; формування переконання у власній цінності в суспільстві та становлення активної життєвої позиції; сприяти розвитку пізнавальних інтересів, пошуково-дослідницьких здібностей, навичок роботи з архівними джерелами, літературою та іншими науковими матеріалами

Виховання громадян в інтересах незалежної держави неможливе без врахування домінуючої ролі масових виховних заходів, як важливого чинника, що базується на національно-виховних традиціях українського народу, його самобутності. Тому, масові форми організації виховання є цінними. Завдяки їм вдається залучити до участі у виховних заходах значну кількість дітей, ці форми роботи мають великі можливості для активації навчання вихованців.

Масовий виховний захід дає певні знання юннатам, розвиває їхні вміння та навички до конкретного виду діяльності, впливає на формування особистості майбутнього громадянина.

КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР також брав участь та організовував різноманітні заходи національно-патріотичного спрямування. Так, Стадник О.О., сертифікований тренер з національно-патріотичного виховання, провела 11 тренінгів за програмою «З Україною в серці» для педагогів та учнівської молоді області.

20 грудня 2017 року в актовій залі комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради відбулася зустріч з науковим співробітником Житомирського обласного краєзнавчого музею Весельським Миколою Францовичем, який був учасником XVIII та XX антарктичних експедицій. Вихованці КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР, старшокласники ЗОШ №19 м. Житомира та Житомирського екологічного ліцею №24, педагоги із захопленням слухали розповідь про подорож українських зимівників – науковців до антарктичної станції «Академік Вернадський», про особливості життя людей, рослин та тварин в умовах суворой Антарктики.

Комунальний заклад позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр» Житомирської обласної ради організовує участь школярів області у 28 очних всеукраїнських заходах. Має численних переможців.

В 2017 році участь та перемоги були у Всеукраїнському конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного напрямку, у Всеукраїнському чемпіонаті з інформаційних технологій «Екософт-2017», а також участь у Міжнародному конкурсі комп'ютерних проєктів «Infomatrix» м. Бухарест (Румунія) з проєктом «Розумійка», у Всеукраїнському конкурсі дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник», Всеукраїнському конкурсі з квітникарства і ландшафтного дизайну, Всеукраїнському турнірі юних натуралістів, Всеукраїнській екологічній олімпіаді наукових проєктів з охорони довкілля «DreamEco», Всеукраїнському юнацькому фестивалі «В об'єктиві натураліста», Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів тощо.

Загальна кількість переможців обласних та всеукраїнських масових заходів еколого-натуралістичного спрямування

Роки	Переможці всеукраїнських конкурсів	Переможці обласних конкурсів	Всього
2014	97	915	1012
2015	110	675	785
2016	225	1153	1378
2017	140	1307	1447

Відповідно до Плану всеукраїнських та міжнародних організаційно-масових заходів з дітьми та учнівською молоддю (за основними напрямками позашкільної освіти), центр у листопаді 2017 року провів обласні етапи

заочних всеукраїнських конкурсів та акцій: «Галерея кімнатних рослин», «Парад квітів біля школи», конкурс на кращу навчально-дослідну земельну ділянку, «День натураліста», «Ліси для нащадків», «До чистих джерел» та ін. На розгляд журі було представлено 175 робіт із закладів освіти області, 62 учасники нагороджені дипломами переможців управління освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації.

Висновки.

Здійснення педагогічної діяльності з проблемної теми «Концепція розвитку КЗПО «ОЕНЦ» ЖОР та її реалізація через впровадження принципів гуманістичної парадигми освіти» дає можливості визначити та сформулювати низку порад для адміністративних одиниць або освітньо-виховних закладів щодо роботи з обдарованими дітьми:

- надавати допомогу вихованцям гуртків в самореалізації, самоактуалізації, соціалізації, допомагаючи особистості зробити себе цінною для суспільства;
- вдосконалювати професійний рівень педагогів шляхом озброєння їх необхідними інноваційними педагогічними технологіями і мотивацією на участь в освоєнні передового педагогічного досвіду;
- створювати, розвивати та ефективно використовувати матеріальні ресурси позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного спрямування для досягнення освітньо-виховної мети;
- формувати стійке позитивне ставлення до розуміння пріоритетності свого здоров'я та здорового способу життя у вихованців, батьків та педагогічного колективу;
- визначати та націлювати ефективні способи управління та координації роботи позашкільних навчальних закладів, центрів на громадських засадах, відділень еколого-натуралістичного напрямку;
- відпрацьовувати та удосконалювати процедуру створення системи оцінки якості позашкільної освіти екологічного спрямування в області.
- розвивати творчу обдарованість з дотриманням принципів розвивального навчання, запропонованих А.М.Матюшкіним [5] – проблемності, індивідуалізації, діалогічності, що потребує переорієнтації навчання з предметного на мотиваційне та процесуальне.

Література:

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

2. Красноголов В.О. Комплексна психодіагностика якостей. Визначення творчої індивідуальності дітей і шляхів її розвитку // Обдарована дитина. — 1999. — №2.
3. Лейтес Н. С. Возрастная одарённость и индивидуальные различия. — М. — Воронеж: «Институт практической психологии», «МОДЭК», 1997.
4. Матюшкин А.М. Мышление как решение проблемных ситуаций: учебное пособие / А.М. Матюшкин; под ред. канд. психол. наук А. А. Матюшкиной. — М.: КДУ, 2009. — 190 с.
5. Одаренные дети. Пер. с англ./ Под общ. ред. Бурменской Г.В., Слуцкого В.М. — М.: Прогресс, 1991. — 383 с.
6. Психодиагностика: Учеб. пособие / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. — М.: МСПИ, 2001. — 368 с.
7. Робота з обдарованими дітьми. — Режим доступу: http://www.ec-n.ru/21761420412161/2220220241_11_2026122203119121812_613241812_i2.htm

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ РОБОТІ

Василь Юлійович Кузьма

Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

В умовах модернізації освітньої галузі Міністерством освіти і науки України визначені нові стратегічні цілі й тенденції оновлення змісту навчання і виховання підростаючого покоління. Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами дальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.

Позашкільна освіта є складовою освітнього процесу, яка допомагає формувати свідомість і поведінку особистості, інтерес у підростаючого покоління до різноманітних професій, до історії народної творчості, людей праці. Особливістю позашкільної роботи є те, що вона здійснюється на принципі добровільності. Позашкільна робота – багатогранна, різнобічна, багатопланова за своєю тематикою. Учні можуть вибирати той напрямок позакласної роботи, який задовольняє їхні потреби. Але слід враховувати і те,

що учні початкових класів не можуть самостійно оцінити свої можливості, тому батьки і вчителі дуже делікатно і тактовно можуть переконати дитину вибрати той чи інший вид позакласної роботи, який допоможе виявити його талант, проявити здібності, розкрити творчий потенціал та у повній мірі реалізувати його.

Розвиток творчого мислення учнів, їх пізнавальної діяльності, прагнення до пошуків досліджень – одна з важливих проблем навчально-виховної роботи загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, використання у освітньому процесі різних форм і методів роботи, застосування новітніх технологій.

Гурткова робота розвиває естетичні та художні смаки учнів, поглиблює знання, розвиває творчі здібності, виховує почуття краси. Добре спланована гурткова робота аж ніяк не перевантажує гуртківців, а значно полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу на заняттях, допомагає дітям працювати за покликанням розвивати своє хобі. У процесі гурткової роботи педагог має змогу глибше пізнати особистість кожного вихованця, допомогти йому самовизначитись. Гурткова робота нерозривно зв'язана з освітнім процесом у школі і ґрунтується на знаннях і навичках, набутих учнями на уроках.

Характерною особливістю гурткової роботи є те, що вона не регламентується обов'язковими програмами, а це надає їй гнучкості і дозволяє краще враховувати прагнення кожної дитини.

Цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона, в деякій мірі, вирішує проблему організації вільного часу школярів, задовольняє їхні різноманітні інтереси, активізує пізнавальну діяльність.

Заняття гуртка повинно проводитися у просторому світлому приміщенні, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам. Відповідно оформлене навчальне приміщення, чистота і порядок у ньому, правильно організоване робоче місце має велике виховне значення. Усе це дисциплінує дитину, сприяє підвищенню культури її праці і творчої активності.

Починаючи з першого заняття, керівник гуртка ставить перед собою мету виявляти індивідуальні особливості гуртківців, їх інтереси і нахили. Для стимулювання в дітей позитивного ставлення до занять в гуртку, керівник гуртка використовує різні методи і прийоми, зокрема, цікаво розповідає про різні природні явища, рослинний, тваринний світ, демонструє їх значимість, вказує на естетику предметів, які гуртківці виробляють (малюють, ліплять, випалюють, виточують, вирощують), наголошує на етиці поведінки під час конкурсів, творчих діалогів, захистів своїх досліджень на МАН (інших наукових зібраннях), переконує у розвитку творчого потенціалу, важливості

обраного напрямку, необхідності застосовувати усі зусилля, які ведуть до успіху, а, можливо, і до професії.

На кожному занятті керівник гуртка вибирає методи навчання, прийоми та технології з урахуванням знань і практичних навичок, які отримали вихованці на попередніх заняттях. Методика роботи гуртка на початку навчального року відрізняється від тієї, яку застосовують в кінці навчального року. Постійно розвивається інтерес учнів до занять і педагог намагається вибрати таку форму їх проведення, при якій надається учням можливість самостійно, творчо підходити до створення виробу за зразком, а часто створюють і свої моделі. Гуртківці залучаються до пошуку нових форм роботи гуртка, де вони проявляють зацікавленість, допитливість, пробують самостійно творити, діяти, вирішувати проблеми.

Одним з основних принципів навчання у ЗОЕНЦ є принцип від простого до складного. Цей принцип полягає в поступовому розвитку творчих здібностей упроваджуючи різні форми і методи навчання та виховання учнівської молоді.

Успіх виховання й навчання багато в чому залежить від того, які методи й прийоми використовує педагог, щоб донести до дітей певний зміст, сформувати в них знання, уміння, навички, а також розвинути здатності в тій або іншій області діяльності. У процесі організації навчання розвитку творчих здібностей велике значення надається загально дидактичним принципам: науковості, систематичності, послідовності, доступності, наочності, активності, міцності, індивідуального підходу.

Поряд із принципами використовуються і методи: практичні, наглядні, словесні.

До практичних методів відносяться вправи, ігри, моделювання, досліди, тренінги.

Вправи – багаторазове повторення практичних і розумових заданих дій. Вправи поділяються на конструктивні, творчі, логічні.

Ігровий метод припускає використання різних компонентів ігрової діяльності в сполученні з іншими прийомами (ігри в приміщенні: інтелектуальні, настільні, логічні, гра слів, ігри-вікторини; ігри у природі: екологічні ігри, ігри-змагання, ігри-хованки, ігри-танці тощо).

Моделювання – це процес створення моделей й їхнього використання (проектування, креслення, макетування, виготовлення деталей, складання деталей у виріб).

До наочних методів відносяться спостереження – розглядання малюнків, картин, перегляд фільмів, мультимедійних презентацій.

Словесними методами є: спілкування, розповідь, бесіда, читання, переказ, декламування, речитатив.

У роботі з дітьми всі ці методи повинні з'єднуватися один з одним.

Успішному і якісному функціонуванню гуртків еколого-натуралістичного профілю головну роль виконує педагог – керівник гуртка. Творча активність учнів знаходиться в прямій залежності від психолого-педагогічної, методичної і спеціальної підготовки керівника гуртка, його особистих креативних якостей. Якщо керівник гуртка ініціативний, грамотний педагог, який здатний прищепити вихованцям любов до природи, до творчої праці, виступає захисником і проповідником природи, має розвинуті творчі здібності, є високоосвіченим спеціалістом, майстром, то під його керівництвом діти із захопленням займаються улюбленою справою, демонструють уміння і навички, які здобули на гуртку.

Сучасний педагогічний процес вимагає принципової зміни ролі педагога, перетворення його в керівника пізнавальної діяльності дитини.

Розбудити чутливість душі, звернутися до виховання почуттів – одне з головних завдань, поставлених сьогодні самим життям.

Кожна дитина – неповторна, особлива, обдарована, в кожній маленькій дитині закладені величезні можливості; вона росте, її можливості не зникають, а навпаки, стають більш різнобічними, глибокими завдяки досвіду, який набувається. Головне – не злякати, не відштовхнути, а зберегти бажання вчитися діяти, досягати, реалізувати творчий потенціал, змагатися.

Творчі здібності розвиваються тільки в конкретній цілеспрямованій діяльності особистості, без неї здібності не існують. Дослідниками творчої особистості дитини рекомендуються деякі засоби пізнання, які допоможуть дитині розкрити свою особистість. Це слухові (що ми чуємо), зорові (що ми бачимо), трудові (що ми робимо) і чуття (що ми відчуваємо). Також пропонується шукати різноманітні форми і методи роботи на заняттях, щоб заняття еколого-натуралістичного напрямку відповідали «законам» педагогіки. Кожне заняття було нестереотипним, неповторним.

Передумовою розвитку інтересу школярів до творчої роботи в позаурочний час повинна виступати проблемність викладання.

Творчість учнів, їх новизна, оригінальність, навчально-дослідна діяльність проявляються тоді, коли гуртківці самостійно ставлять проблему і знаходять шляхи її розв'язання. При цьому слід постійно добиватися креативного зростання, рівня творчості обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів їх діяльності, щоб одержати найкращі результати. Якщо керівники гуртків ставлять проблему, то варто залишати «нерозв'язані питання», відповідь на які вихованці повинні знайти

самостійно з різних джерел: алгоритму, експериментальних, літературних, шляхом консультацій тощо.

При роботі з обдарованими дітьми можуть бути використані наступні форми навчання: індивідуальні, фронтальні, групові. Фронтальні заняття – дискусії, дебати, круглі столи, тренінги; організаційно-діяльні – це ігри: рольові, інтелектуальні, настільні.

Групові заняття, парні – це постійні групи з переміною функцій їх учасників, груповий поділ гуртківців з однаковим завданням, з різним завданням, із систематичним звітуванням кожної групи перед всім гуртком. Можна застосовувати і такі форми: «мозковий штурм», самокорекцію, «дуель», вправи «незакінчених речень». Особливою популярністю серед обдарованих дітей користуються дискусійні форми (дебати, бесіди за круглим столом, обмін досвідом діяльності).

Серед засобів навчання обдарованих гуртківців важливе місце займає дидактичний матеріал, який педагог використовує для організації самостійних робіт на заняттях і вдома.

Ефективність застосування того чи іншого методу залежить від індивідуальних якостей керівника гуртка, його вміння, самовіддачі, бажання розвинути творчий потенціал обдарованості, розкрити таланти дитини та допомогти здібним дітям включитися в активну пізнавальну діяльність, направити їх зусилля на поглиблене оволодіння знаннями і вмінням у майбутній професії чи просто застосувати у житті.

Специфіка педагогічного процесу в позашкільних закладах заключається в тому, що він будується на основі духовного співробітництва керівників гуртків і гуртківців, максимального використання індивідуального досвіду кожної дитини, ініціативи, самодіяльності, творчого спілкування.

Вивчення педагогічної технології керівників гуртків ЗОЕНЦ показало, що високі показники по всіх параметрах виховної діяльності дістаються тим педагогам, що використовують комплексний підхід до виховання, знаходять перспективні і діючі форми масової і гурткової роботи. Результативність педагогічного процесу в позашкільних закладах прямо залежить від умілого використання різноманітних форм позашкільної діяльності. При цьому основну увагу педагоги повинні зосереджувати на тому, щоб кожне заняття по інтересах несло ідеологічний заряд, збагачувало вихованців позитивним досвідом, сприяло виробленню в них вмінь оцінювати явища і події, що відбуваються в світі.

Педагогічна технологія – цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій і засобів, які охоплюють цілісний навчально-виховний процес, починаючи від визначення

його мети і до одержання очікуваних результатів. Вибір технології – особиста справа педагога і залежить від рівня його кваліфікації, творчого потенціалу, рис особистості.

Література:

- 1.Вербицький В.В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи. Київ СМП „АВЕРС” – 2003.
2. Вишневський Омелян. Сучасне українське виховання. /Педагогічні нариси. – Львівський обласний науково-методичний інститут освіти. Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г.Вашенка, 1996. – 236с.
- 3.Гонтаровська Н.Б. Теоретико-практичні основи створення навчального закладу естетичного профілю: Монографія. -К.: Дніпропетровськ: ІЗМН, 1999. — 177.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав , 2004. – 352с.
- 5.Коваль Л.Г. Виховання почуття прекрасного. – К.: Радянська школа, 1983. – 120 с.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ЗАСОБАМИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ

Інденко Тетяна Вікторівна

Комунальний заклад «Запорізький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради

Одним із завдань сучасної української освіти є підвищення ефективності навчально-виховного процесу з метою сприяння всебічному і гармонійному розвитку людини, її інтелектуальному і моральному зростанню. У цей час особливо актуального значення набуває проблема виховання розвиненої творчої особистості в соціально-педагогічних умовах її життєдіяльності. Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним епіцентром розвитку особистості, її пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. Навчальна робота має провідне значення в задоволенні і розвитку інтересів учнів. Позашкільна освіта має певні переваги у цьому напрямі: широке охоплення школярів різноманітними та цікавими формами організації дозвілля, добровільність виявлення інтересу до навчальних предметів або діяльності,

пов'язаної з ними, задоволення інтересів учнів у галузях знань, які виходять за межі шкільної програми. З огляду на це актуалізується проблема вивчення феномену формування та розвитку пізнавальних інтересів особистості у позашкільній діяльності учнів.

Проблема формування та розвитку пізнавальних інтересів особистості завжди привертала увагу вчених, психологів, педагогів-практиків. В Україні ці питання, прямо чи опосередковано, розглядали А. М. Алексюк, І. Д. Бех, С. У. Гончаренко, В. О. Сухомлинський, Т. І. Сушенко та інші. Цю проблему також розглядали дослідники далекого зарубіжжя: Р. Бенуа, Дж. Д. Брунер, Х. Василєв, У. Джеймс, М. Дональдсон, К. Ізард, А. Маслоу, Ж. Піаже, В. Оконь, Дж.-Д. Філіпс, И. Холандр, І. Гофман та інші.

Пізнавальний інтерес – це складне, багатоаспектне явище воно виявляється у ефекті впливу інтересу на особистість (позитивне ставлення до навчально-виховного процесу); особистому вираженні в мотиваційній сфері (потяг до знань); якості діяльності особистості (активна пізнавальна діяльність). Процесу формування особистості дитини сприяють міцні знання про природу, історію і культуру рідного краю, які ґрунтуються на еколого-красзнавчому принципі. Такий підхід у формуванні пізнавальних інтересів передбачає утвердження одвічних духовних цінностей людини: патріотизму, працьовитості, власного екологічного світогляду, національної свідомості.

Основними напрямками формування пізнавальних інтересів учнів у процесі позашкільної роботи є організація гуртків, клубів, наукових товариств, посилення екскурсійної та експедиційної роботи, ефективне використання ігор. Ці форми мають можливості широкого охоплення вихованців різноманітними видами добровільної пізнавальної діяльності, які сприяють забезпеченню стійких інтересів до навчання та пізнання взагалі.

Провідним фактором формування пізнавальних інтересів вважається пізнавальна діяльність, яка є формою активного ставлення людини до оточуючої дійсності. Виділяють такі види прояву інтересу вихованців у пізнавальній діяльності: споглядальний, споглядально-дійовий, пізнавальний, пізнавально-творчий, теоретичний та теоретично-конструктивний.

Сучасні позашкільні навчальні заклади еколого-натуралістичного напрямку вдосконалюють екологічну освіту і виховання підростаючого покоління, формують екологічне мислення і культуру, використовуючи різноманітні форми і методи природоохоронної діяльності. Вони забезпечують активно-дійовий характер екологічного виховання учнівської молоді, максимально наблизивши навчально-виховний процес до потреб охорони довкілля.

Необхідно пам'ятати, що пізнавальний розвиток неможливо здійснювати лише під час занять в закритих приміщеннях. В умовах позашкільних еколого-натуралістичних закладів теоретична робота має тісний зв'язок з практикою, вона збагачена спостереженнями у навколишньому середовищі, практичними вміннями і навичками під час стаціонарних та польових досліджень природничого, екологічного, рекреаційного, екскурсійного, краєзнавчого напрямку. Дослідницький характер такої діяльності сприяє розвитку в учнів самостійності, допитливості, професійної орієнтації, виховує справжній пізнавальний інтерес.

Могутнім фактором, що сприяє розвитку екологічних знань та інтелектуальній активності дітей, є пізнавальна діяльність в живій природі. Її основними видами є спостереження та пошукова робота, які залежать від проведення екологічних екскурсій, прогулянок та роботи на екологічній стежині.

Важлива роль у формуванні екологічної свідомості та розвитку пізнавальної діяльності вихованців гуртків еколого-натуралістичного спрямування належить саме роботі на екологічних стежинах, які виступають своєрідними лабораторіями в живій природі.

Екологічна стежина - одна з перспективних форм природо-пізнавальної роботи, що сприяє формуванню розуміння самоцінності та неповторності компонентів природи, виробленню вміння відчувати красу природи, виважено поводитися в довкіллі та знати правила безпечної поведінки в ньому. Екостежина надає можливість проводити спостереження за живими об'єктами протягом цілого року та посилює контакт дітей з природою. Її зупинки - місця для організації екскурсій з біології, географії та під час занять в екологічних гуртках. Також навчальна екологічна стежина дає багатий матеріал для пошукової та дослідницької роботи.

За словами відомого американського еколога О. Леопольда «Кожна ділянка лісу повинна давати своєму власникові не лише дошки, дрова і стовпи, але ще й освіту. Цей врожай мудрості завжди під рукою, проте його не завжди пожинають».

Екостежина може бути місцем проведення екологічних акцій та фестивалів. Усі знання, навички, уміння, почуття, переконання, які формуються під час занять на навчальній екологічній стежині, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів учнів.

В закладах позашкільної освіти Запорізької області створення екологічних стежин є одним з провідних напрямків діяльності.

Так, пошуки нових форм роботи для розвитку пізнавальних інтересів дітей до оздоровчих технологій привели педагогічний колектив Бердянської станції юних натуралістів (з 2017 року комплексний позашкільний заклад - Будинок дитячої та юнацької творчості «Центр розвитку дітей та молоді» Бердянської міської ради) до створення ековалеологічної стежини «Здоров'я». Сьогодні це важлива складова оздоровчо-виховного процесу та цікава екскурсійна форма роботи. Стежина працює в трьох взаємопов'язаних між собою напрямках: навчальному, виховному та оздоровчому (релаксаційному). Невелика за протяжністю – 1 км., всього сім зупинок на території закладу, в центрі міста, в густонаселеному районі, з великим видовим різноманіттям рослин, серед яких овочеві, ягідні, плодові, лікарські рослини, чагарники та дерева – усе це навчальна лабораторія на природі, доступна для всіх вікових категорій. Створюючи стежину «Здоров'я» педагоги прагнули вирішити одночасно декілька завдань: навчити дітей користуватись природними ліками – «На всяку хворобу зілля виростає»; виховати вдумливе, бережливе ставлення до багатств природи – «Краще хай росте в городі, ніж усе брати в природі»; проводити збір лікарської сировини для впровадження оздоровчих заходів та надавати її для благодійних справ у місті; хоча б на крок приблизити дитину до природи.

В 2003 році була офіційно відкрита екологічна стежина «Куточок рідної землі» в Мелітопольському центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, яка містила всього 15 зупинок, нині їх – 20. На екологічній стежині «Куточок рідної землі» ростуть понад 500 видів різних рослин. Сьогодні екологічна стежина Центру – ефективна форма заклику всіх, хто по ній проходить до активного захисту навколишнього середовища, дотримання правил поведінки під час перебування на природі. На базі стежини цікаво проходять не тільки екскурсії та гурткові заняття, а також міський зліт учнів 7-9 класів «Біолог-практик» та еколого-красзнавчий зліт. Діяльність на екостежині спонукає учнів міста до дослідницької та природоохоронної діяльності, яка в свою чергу надає можливості для розвитку стійких пізнавальних інтересів до навколишнього середовища.

З метою пропаганди та впровадження еколого-валеологічної культури здоров'я козаків в гармонії з природою Запорізьким обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді з 2017 року на базі Запорізької спеціалізованої школи-інтернату «Козацький ліцей» впроваджується проект екостежини «Козацька валеологія». Стежина містить 10 зупинок: хата, світ тварин, зелена лікарня, весела толока, чарівна вода, кузня та інші. Діяльність вихованців на екостежині сприяє розвитку не тільки

екологічної культури, а й розвитку пізнавальних інтересів до духовної спадщини свого народу.

Отже, пізнавальний інтерес — це інтегральна властивість особистості, яка характеризує її емоційну, інтелектуальну і вольову сфери. Позашкільна діяльність носить універсальний характер і має значний поліваріантний потенціал. Система роботи позашкільних еколого-натуралістичних закладів, складовою частиною якої є гуртки, дитячі об'єднання, екостежини, екскурсії, походи, ігри, забезпечують адекватність педагогічного впливу на вихованців і високу ефективність роботи з метою формування їх інтересів до пізнання навколишнього середовища.

Література:

1. Бельчева Т. Навчально-пізнавальна задача як об'єкт розумової діяльності молодших школярів //Рідна школа. - 2006. - № 1. - С. 20-21
2. Вороніна І. Організація пізнавальної діяльності в позаурочний час у початковій школі //Початкове навчання та виховання. - 2007. - № 28. - С. 10-12
3. Гавриш Р. Розвиток пізнавального інтересу як засіб формування особистості молодшого школяра на уроках української мови //Початкова освіта. - 2009. - № 5-7. - С. 31-33
4. Дюдін О. Пізнавальна діяльність молодших школярів на уроці //Початкова школа. - 2006. - № 6. - С. 14-16
- 5.Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії : навчальний посібник [для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач - К. : Укр.- фінський ін-т менеджменту та бізнесу, 1997.- 302 с.
- 6.Моляко В.А. Проблема психологического изучения таланта // Психологическая наука: проблемы и перспективы. Часть III: Способности, труд, творчество. – К., 1990. – С. 73–74.
7. Мечник Л. Система пізнавальних завдань як засіб формування дієвих природничих знань молодших школярів //Початкова школа. - 2003. - № 4. - С.19-21.
8. Порецький А. Активізація пізнавальної діяльності учнів //Управління школою. - 2008. - № 33. - С. 21-23.
9. Сердюк В.В., Малініна М.Т. Екологічна стежина і навчає і виховує.- Мелітополь, 2008. – С. 3-13.
10. Трофанова М. Виховання молодших школярів у системі пізнавальної діяльності //Рідна школа. - 2000. - № 9. - С. 44-45.

11. Шаповалова Т.Г. Стежина «Здоров'я». Методичні рекомендації. – Бердянськ, 2009.
12. Сушенцев О. Сутність пізнавальної діяльності учнів //Рідна школа. - 2002. - № 11. - С. 13-15.
13. Шушара Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів - вимога сьогодення //Рідна школа. - 2003. - № 2. - С. 11-13.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Катерина Костянтинівна Покотило

Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Орієнтація змісту позашкільної освіти на цілі збалансованого розвитку розвитку передбачає пізнання дітьми навколишнього природного середовища свого міста чи села, своєї малої батьківщини, проблем і перспектив свого регіону.

Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» реалізують в Київській області ряд екологічних проектів Київщина юннатівська», «Ландшафтний сад – від ідеї до втілення», «Природоохоронний атлас Київщини», спрямованих на реалізацію стратегічних цілей і завдань позашкільної освіти у контексті сучасних викликів.

Практико орієнтовані проекти, що реалізуються на Київщині, спрямовані на залучення дітей та учнівської молоді до активної пізнавальної, природоохоронної, дослідницької, продуктивної пропагандистської, трудової, суспільно корисної роботи, задоволення потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації учасників проектів.

У регіоні діє обласний екологічний проект «Природоохоронний атлас Київщини». Проект покликаний сприяти формуванню в дітей та учнівської молоді екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до довкілля як до цінності, адже території природно-заповідного фонду потребують значних зусиль для збереження рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України. У рамках реалізації

проекту учнями закладів загальної, середньої та позашкільної освіти здійснюється пошуково-дослідницька, екскурсійно-краєзнавча, еколого-просвітницька, суспільно значуща, практична природоохоронна, агітаційна, дозвілєво-оздоровча діяльність на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду Київщини. За підсумками реалізації проекту планується видання збірника «Природоохоронний атлас Київщини».

Центр творчості дітей та юнацтва Київщини виконує інформаційно-методичний супровід обласних екологічних проектів: організовує та проводить консультації, вебінари, семінари-практикуми, майстер-класи, здійснює моніторинг діяльності навчальних закладів щодо проведення природоохоронної, суспільно-значущої, еколого-просвітницької роботи, узагальнює зібрані пошукові матеріали.

Один з масштабних проектів, організований Комунальним закладом Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» – «Київщина юннатівська». Робота над проектом спрямована на формування екологічної культури особистості, підвищення рівня трудового виховання дітей та учнівської молоді, навчання дітей принципам охорони природи, покращення ефективності дослідницької роботи.

Особливістю екологічних проектів є активне соціальне партнерство з науковими установами, закладами вищої освіти, громадськими організаціями, дослідницькими центрами тощо, зокрема з департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації; Національним науковим центром «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України»; Білоцерківським національним аграрним університетом; дендрологічним парком «Олександрія» Національної академії наук України; Національним університетом біоресурсів і природокористування.

Систематична проектна діяльність в системі екологічного виховання створює сприятливі умови для реалізації в регіональному освітньому просторі стратегічних цілей і завдань екологічного спрямування, виховання екологічної культури дітей та учнівської молоді, формування моральних почуттів обов'язку і відповідальності за збереження навколишнього середовища, мотивації активної природоохоронної діяльності.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Галина Тимофіївна Химчак

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

На сучасному етапі, щоб вирішити завдання, які стоять перед позашкільною освітою, перспективною формою діяльності позашкільних закладів є соціальне партнерство. Соціальне партнерство – це принципова необхідність, бо очевидно, що успішно розвивається той навчальний заклад, який відкритий для співпраці, швидше реагує на суспільні зміни, шукає нові ресурси для просування вперед. Розвиток соціального партнерства – передумова виходу закладу на якісно новий рівень культурних, соціальних, політичних взаємин із громадськими організаціями та органами державної влади і місцевого самоврядування, а також суттєвий чинник підвищення ефективності освітніх послуг у позашкільному навчальному закладі.

Основна мета комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» щодо організації ефективного співробітництва - це забезпечення відкритості його соціо – культурному довкіллю; розвиток партнерської взаємодії з різними соціальними інституціями у навчанні, вихованні та соціалізації учнів.

Основні напрямки організації соціального партнерства обласного позашкільного закладу: проведення взаємного обміну інформацією; узгодження планів, заходів і сфер спільної діяльності, способів визначення її ефективності з потенційними організаціями – партнерами закладу; залучення фахівців підприємств, установ та організацій – партнерів до проведення профорієнтаційної і рекламної роботи; впровадження спільних програм і проєктів; участь в організації соціальної практики вихованців.

Педагогічний колектив комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» налагодив тісну співпрацю із вищими навчальними закладами області, державними, громадськими, науковими організаціями, управліннями, серед них: управління освіти, науки, молоді та спорту облдержадміністрації, Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства, департамент екології і природних ресурсів в Кіровоградській області, Центральноукраїнський державний педагогічний

університет імені Володимира Винниченка, Центральнотернопільський національний технічний університет, Орхуський екологічний інформаційно-тренінговий центр, що діє при відділі документів з економічних, технічних та природничих наук комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І.Чижевського» та інші.

Сучасний позашкільний навчальний заклад – це передовсім відкрита соціально-педагогічна система, спрямована на виховання дитини як суб'єкта власного життя й успіху, на оволодіння учнем ключовими компетенціями. Але позашкільний навчальний заклад не зможе досягти цього статусу, не зможе втримати його, якщо не буде взаємодіяти із загальноосвітніми закладами. Тому, зараз особливого значення набуває інтеграція загальної та позашкільної освіти, яка передбачає створення єдиного виховного простору для творчого розвитку дітей та учнівської молоді.

Взаємодія зі школами має здійснюватись на принципах соціального партнерства та реалізації спільної мети – всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини.

Головними партнерами комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» є загальноосвітні навчальні заклади області. Партнерство з ними здійснюється на основі укладання угод про співпрацю, якими передбачаються дії обох сторін, вказуються напрями взаємодії, інформаційно-методичного супроводу тощо.

Основні напрямки співпраці педагогів загальноосвітніх закладів і ОЦЕНТУМ:

- створення умов для використання школою творчого потенціалу позашкільних закладів у справі розвитку індивідуальності вихованця, його інтересів та творчих здібностей;
- спільний пошук шляхів активізації творчої діяльності дітей як у школі, так і у вільний від уроків час;
- координація дій, яка забезпечує повноцінний диференційований підхід до формування професійної орієнтації учнів;
- спільні дії по створенню умов для впровадження позитивного досвіду щодо соціалізації дитячої особистості;
- спільне стимулювання розвитку духовно-моральних якостей особистості дитини, інтелектуальних здібностей, трудових якостей і вмінь.

У досвіді ОЦЕНТУМ апробовано й доведено ефективність таких способів партнерства із загальноосвітніми закладами, як: проведення спільних фестивалів, конкурсів, змагань; проведення семінарів для працівників різних категорій; реалізація спільних проектів, програм;

вивчення думки педагогічних колективів шкіл при розробленні програми розвитку закладу.

Сьогодні позашкільні навчальні заклади України стали партнерами загальноосвітньої школи у вирішенні багатьох питань організації позашкільного життя учнів. Це сприяло підняттю їх престижу, авторитету, особливо в профільному навчанні учнівської молоді.

В позашкільних навчальних закладах є реальні можливості розвитку мотивації учня на продовження професійної освіти в обраному ним напрямку діяльності. Позашкільна освіта першочергово зорієнтована на процес індивідуалізації дитини, тому володіє значним потенціалом для вирішення задач введення профільного навчання та співпрацює з іншими навчальними установами та організаціями, навчальними закладами щодо вирішення цього питання.

В позашкільній освіті виділяють такі основні принципи профільного навчання:

- забезпечення рівного доступу до отримання профільного навчання різними категоріями учнів відповідно їх здібностей; поєднання загальнокультурної й професійно-орієнтованої функції позашкільного закладу;
- забезпечення зміни профілю в процесі навчання; підготовка учнів до усвідомленого вибору напрямку профільної орієнтації;
- спрямованість на розвиток інтересу до майбутньої професії;
- орієнтація учнів на потреби ринку праці конкретного регіону та інші.

Для здійснення профільного навчання позашкільні навчальні заклади мають деякі суттєві переваги: спеціально обладнані приміщення; кваліфікованих педагогів з профільних напрямів; широкий спектр програм допрофільної, профільної та допрофесійної підготовки, можливість їх вибору вихованцями тощо.

Профілізація передбачає співпрацю та партнерство з вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, біосферними заповідниками, національними природними парками, зоологічними парками, ботанічними садами, заказниками, об'єктами промисловості та народного господарства, громадськими організаціями, музеями тощо. За належного рівня співпраці вихованці позашкільних закладів отримують та узагальнюють знання, практичні навички, виконують науково-дослідницькі завдання та проекти на базі цих установ.

Багато років ОЦЕНТУМ тісно співпрацює з Кіровоградським обласним управлінням лісового та мисливського господарства з метою широкого залучення учнівської молоді до природоохоронної роботи, вдосконалення

профорієнтації та формування надійного резерву кадрів лісгосподарської галузі області. Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства, усі державні лісгосподарські підприємства області всіляко сприяють розвитку учнівських лісництв, заохочуючи шкільну молодь до участі у щорічній акції по створенню нових лісів «Майбутнє лісу у твоїх руках» та усіх громадських заходах по примноженню і збереженню лісових багатств нашого краю. Результатом цієї співпраці є створення в Кіровоградській області 39 шкільних лісництва.

Лісівники Кіровоградщини небайдужі до того, хто прийме від них природоохоронну естафету і чи зможуть їхні діти чи онуки не лише зберегти створені ліси, а й примножити їх. З метою створення належних умов для роботи шкільних лісництв в облаштованих кабінетах природи, забезпечення можливостей учням проводити дослідницьку роботу та брати участь у всеукраїнських і міжнародних конкурсах природоохоронного напрямку, обласною програмою «Ліси Кіровоградщини» визначено орієнтовні обсяги коштів місцевих бюджетів на екологічне виховання молоді через шкільні лісництва. Активізація пізнання довкілля через участь у роботі шкільного лісництва – це могутня підвалина національного виховання. Тут школяреві створені найкращі умови для дослідницької діяльності. Накопичений чималий досвід, є успіхи в роботі. Шкільні лісництва залучають до своїх рядів з кожним роком все більше учнівської молоді. Юні лісівники ставляться до лісу не інакше, як до храму природи, який вони плекають і руками, і серцем.

Комунальний заклад Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді є координатором природоохоронної та дослідницької роботи в учнівських лісництвах області. З метою залучення учнів до продуктивної праці, проведення науково-дослідної роботи та досліджень за завданнями вчених та фахівців лісової справи, на допомогу вчителям біології та керівникам шкільних лісництв педагоги ОЦЕНТУМ розробили методичні матеріали: «Методичні поради з організації дослідницької роботи в лісорозсаднику», «Біологія та агротехніка вирощування лісових культур», «Методичні рекомендації по організації роботи учнівського лісництва», «Кладова здоров'я в лісі», «Тематика дослідницьких робіт в шкільному лісництві». Щороку ОЦЕНТУМ організовує проведення семінарів на базах кращих учнівських лісництв області для керівників учнівських лісництв за участю головних лісничих лісгосподарських підприємств. Під час роботи семінарів учасники ознайомлюються з матеріальною базою, досвідом роботи та вивчають роботу окремих ланок учнівського лісництва.

Співпраця ОЦЕНТУМ з працівниками Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції НААН дозволяє вихованцям позашкільного закладу глибоко оволодіти як теоретичними знаннями, так і практичними навиками в сільськогосподарській галузі. Під час екскурсій до лабораторій землеробства, кормовиробництва та інтегрованого захисту сільськогосподарських культур, селекції та біоадаптованих технологій в агропромисловому виробництві учні знайомляться з новітніми технологіями вирощування сільськогосподарських культур. Умови та обладнання Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції НААН допомагають гуртківцям під контролем науковців проводити свої перші лабораторні та практичні роботи.

Юні рослинники ОЦЕНТУМ на навчально-дослідних земельних ділянках висівають селекційні сорти сільськогосподарських культур, які не адаптовані до конкретних агроекологічних умов вирощування. Гуртківці, за розробленими технологіями їх вирощування вивчають строки, норми та способи сівби та проводять фенологічні спостереження.

Тісна співпраця ОЦЕНТУМ з Центральноукраїнським педагогічним університетом ім. В. Винниченка (природничий факультет) сприяє підготовці нової генерації педагогічних кадрів для позашкільних навчальних закладів. Методичні працівники ОЦЕНТУМ запрошуються до ВУЗу для проведення лекцій, практичних занять з організації позакласної та позашкільної еколого-натуралістичної роботи з учнівською молоддю. Такі ж практичні заняття проводяться на базі Центру, де студенти мають змогу взяти участь у роботі творчих учнівських об'єднань, познайомитися з методикою проведення занять в гуртках та масових заходів. Студенти III та IV курсів проходять літню практику на базі ОЦЕНТУМ, використовуючи НДЗД, зоолого-тваринницький відділ.

Кожному педагогу відомо, що інтерес до громадського життя не виникає на порожньому місці, а з'являється лише тоді, коли діти щодня відчувають, що країна, в якій вони живуть, бачить в них «живу частинку держави».

Необмежені можливості у цій сфері розвитку особистості – соціального становлення – мають позашкільні заклади. Вони разом з органами місцевої влади і громадськими організаціями можуть створити особливу атмосферу навколо проблем, які вимагають активної участі дітей.

Співробітництво дорослих і дітей, побудоване на демократичних засадах, дає необмежені можливості учнівській молоді показати себе з кращого боку, виявити ініціативу у суспільно корисних справах.

Взаємодія педагогів і представників органів влади об'єктивно зумовлена потребами часу. Кожний із суб'єктів взаємодії має свої можливості у справі виховання підростаючого покоління.

Пріоритетним напрямом роботи комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» є природоохоронний, актуальність якого зумовлена складною екологічною ситуацією як на Землі, так і в Україні та області. Саме тому виховання молоді з новим світоглядом, формування у школярів екологічної культури, екологічного мислення та свідомості є головним завданням педагогічних працівників центру.

У ході співпраці педагогічний колектив ОЦЕНТУМ спільно з працівниками департаменту екології і природних ресурсів в Кіровоградській області проводить практичну природоохоронну, науково-дослідницьку роботу та спільні масові природоохоронні заходи («День Землі», «День води», «Чиста планета», «День довкілля»). Щороку до відзначення Дня Довкілля проводяться: науково-практична екологічна конференція та конкурс малюнку на асфальті – «Земля – наш дім і жити нам у ньому», конкурс екологічного плакату «Збережи планету», а також виконується великий обсяг практичної роботи: закладаються алеї та інші об'єкти зеленого будівництва.

Педагогічними працівниками Центру за сприяння департаменту екології і природних ресурсів в Кіровоградській області щороку видається друкована продукція з екологічної тематики.

Результатом співпраці з кафедрою екології та охорони навколишнього середовища Центральноукраїнського національного технічного університету є проведення різноманітних регіональних природоохоронних заходів, які спрямовані на охорону довкілля загалом та рослин і тварин зокрема: «Світ очима еколога», «Вчимося досліджувати та охороняти природу», «Земля – наш спільний дім», «Птах року», «Новорічна композиція», «Годівничка», «Первоцвіти просять допомоги» тощо. Заняття гуртків на базі установи та на екологічних стежках, розроблених педагогами ОЦЕНТУМ спільно з науковцями університету, допомагають вихованцям обласного позашкільного закладу більше дізнатися про природу рідного краю, його флору і фауну, причини і потреби охорони всього живого на Землі та в регіоні.

На базі Орхуського екологічного інформаційно-тренінгового центру, що діє при відділі документів з економічних, технічних та природничих наук комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського» вихованці обласного позашкільного закладу двічі на рік

проводять виставку робіт: «Новорічна композиція» та «В об'єктиві натураліста».

Важливим аспектом в роботі комунального закладу є співпраця з Кіровоградським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Спільним у роботі цих закладів є розуміння ролі громадянського виховання, як всеохоплюючої категорії, що поєднує всі грані педагогічного процесу, бажання сформувати національно свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину, якій притаманні особистісні якості і риси характеру, світогляд і спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Педагогічні працівники разом з спеціалістами сектору реалізації соціальних програм Кіровоградського міського центру соціальних служб для молоді проводять для батьків: лекції («Роль сім'ї у вихованні нахилів та здібностей у дітей», «Сімейна абетка»), тренінги («Батьки і діти, права та обов'язки», «Конфлікти в сім'ї, та шляхи їх вирішення»), бесіди («Як допомогти дітям позбутися шкідливих звичок?», «Повна сім'я – щаслива сім'я»). Соціальні психологи КМЦССМ разом з керівниками гуртків ОЦЕНТУМ організовують та проводять у святкові дні: конкурси («Малюнок на асфальті»); спортивні змагання; інтелектуальні ігри.

Одним з головних партнерів ОЦЕНТУМ є батьки вихованців. Співпраця педагогів-позашкільників і батьків сприяє оптимізації процесу формування творчої особистості дитини. Без залучення батьків до вирішення будь-яких питань, пов'язаних з проблемами вихованців не можливо досягти успіху. Лише тоді, коли в родині та школі дитина живе одними й тими ж ідеалами, зрештою, навіть побутовими звичками, вона формується гармонійною особистістю.

В обласному позашкільному закладі в роботі з батьками використовують різні форми роботи: індивідуальні (бесіди з батьками, психологічні тренінги, відвідування сім'ї вихованців) та колективні (засідання батьківських комітетів, батьківські збори, лекції, конференції, сімейні свята, подорожі, екскурсії).

Розуміючи важливість формування іміджу сучасного позашкільного навчального закладу, педагогічний колектив ОЦЕНТУМ поставив перед собою мету – удосконалення шляхів розвитку партнерської взаємодії з різними соціальними інститутами. Це є важливо для розвитку освіти в цілому, бо обумовлюється підвищеною увагою до позитивного образу організації як суттєвого чинника діяльності педагогічного, учнівського і батьківського колективів.

Щоб досягти найкращих результатів у вихованні підростаючого покоління педагоги-позашкільники, вчителі, батьки учнів, громадські організації та державні установи повинні об'єднати свої зусилля з метою реалізації важливого завдання – всебічного і гармонійного розвитку дитячої особистості.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЄВЕРОДОНЕЦЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ ЕКОЛОГО- НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Олена Миколаївна Зельська

Сєверодонецький міський Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді

Оновлення системи освіти України значною мірою пов'язане з розробленням та впровадженням у педагогічну практику інноваційних методик і технологій щодо формування та розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей та учнівської молоді. Вони не лише стимулюють пізнавальну й творчу активність учнів, а й сприяють формуванню в них життєвих компетентностей.

Останнім часом у всьому світі спостерігається загальна спрямованість на гуманізацію освіти, що знаходить своє відображення в орієнтації процесу на розвиток особистості учня. Постіндустріальне суспільство зацікавлене в тому, щоб громадяни були здатні самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов життя, що стрімко змінюються.

В цих умовах перед позашкільною освітою ставляться такі завдання:

1. Формування готовності учнів та вихованців до розв'язання різних проблем. Очевидно, що залежно від ситуацій, рішення конкретної проблеми буде спиратися на цілий спектр знань, навичок, умінь у різних предметних галузях. Для сформування такої якості необхідно: зробити викладання більш проблемно-орієнтованим; ширше використовувати рефлексивний підхід у навчанні; стимулювати в них, кого навчають, не тільки уміння відповідати а поставлені питання, але й формулювати свої власні питання; підсилити ступінь автономії вихованців; переглянути традиційну роль вчителя і вихованця на занятті.

2. Розвиток прагнення учитися все життя, обновлюючи отримані знання, уміння і навички стосовно умов, що змінюються. Метою пошуково-дослідницької, трудової діяльності в навчально-виховному просторі

позашкільного навчального закладу в цих умовах є формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь, навичок ведення домашнього господарства, забезпечення умов для професійного самовизначення вихованців, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці.

Перед позашкільним навчанням ставиться завдання сприяти формуванню у вихованців компетентності, а саме: технологічного кругозору; культури праці та побуту; самостійного та критичного мислення; розвитку особистісних якостей, потрібних для людини як суб'єкту сучасного виробництва і культурного розвитку суспільства; виховання відповідальності за результати власної діяльності.

Акцент у роботі вихованців переноситься на розвиток творчого і креативного мислення, уміння працювати з інформаційними джерелами, різними видами проектно-технологічної документації; формування у вихованців навичок проектної діяльності, уміння здійснювати аналіз та оцінку об'єктів, свідомо обирати ті чи інші технологічні процеси, трудові прийоми і технічні засоби; вміння проводити аналіз і оцінку процесу і результату праці; проводити нескладні маркетингові дослідження.

Сучасна школа зацікавлена в широкому використанні учнями в позашкільний час програмних знань, умінь і навичок, оскільки саме в практичній діяльності діти переконуються в їх особистісній та соціальній значущості. Саме тому створенням цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу учнів, організацією різних форм навчально-творчої, дослідницької, трудової діяльності учнів разом із загальноосвітніми закладами займається Сєвєродонецький міський Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді (далі СМ ЦЕНТУМ).

Актуальність проблеми, її науково-теоретична основа та практичне значення

Актуальність проблеми розвитку творчих здібностей особистості, змісту дослідницької, трудової діяльності, як засобу професійної орієнтації в позашкільному навчально-виховному просторі зумовлюється декількома взаємопов'язаними факторами, серед яких основними є:

- **соціальний фактор**, тобто соціальна потреба в підвищенні ефективності всіх освітніх систем як запорука успішного соціально-економічного та політичного розвитку держави, що можливо лише за умови постійного вдосконалення навчально-виховного середовища (простору) та забезпечення креативності навчально-виховного мікросоціуму;

- **психолого-педагогічний фактор** – потреба суспільства у вихованні високоосвіченої, креативної, комунікативної, активної особистості, здатної до продукування та реалізації соціально значущих ідей.

Актуальність досвіду визначається соціальною потребою у творчому розвитку особистості, здатної до творчого мислення, самостійного пошуку шляхів вирішення різного роду суспільно важливих проблем. Переорієнтація роботи позашкільного навчального закладу на компетентну освіту, утвердження профільності навчання, яке сприятиме професійній орієнтації, підвищують соціальне значення пошуково-дослідницької діяльності дітей та учнівської молоді. Як підтверджується практикою, цей вид навчально-творчої діяльності є не лише дієвим способом підвищення якості освіти, а й сприяє соціалізації особистості, підвищує її конкурентоспроможність у сучасному високо інформатизованому та технологізованому світі.

Науково-методичне значення досвіду полягає в теоретико-методологічному дослідженні проблеми організації пошуково-дослідницької діяльності дітей та учнівської молоді як ефективного засобу підвищення якості навчально-виховного процесу; узагальненні психолого-педагогічних засад розвитку творчих здібностей вихованців у контексті формування їх дослідницької компетентності; формуванні методологічного підходу до розроблення навчально-розвивальних методик позашкільної освіти.

Практичне значення досвіду полягає в упровадженні в педагогічну практику методик розвитку творчих здібностей вихованців у процесі пошуково-дослідницької, трудової діяльності, що включають структурування змісту профільних навчально-виховних програм, упровадження додаткових навчально-розвивальних програм, організацію психологічного супроводу навчально-виховного процесу та базується на застосуванні різноманітних форм організації практичної пошуково-дослідницької діяльності вихованців.

Мета – удосконалення системи навчально-виховної роботи СМ ЦЕНТУМ, спрямованої на формування творчих здібностей дітей та учнівської молоді засобами пошуково-дослідницької, трудової діяльності природничого, біологічного, екологічного спрямування, спрямованої на професійну орієнтацію.

Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які до цього розв'язувались по-іншому.

З метою формування професійних компетенцій для впровадження активних методів навчання, що забезпечують особистісно зорієнтований підхід і розвиток критичного мислення розроблено модуль «Інноваційні

методи навчання й викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання», який складається із чотирьох основних тем:

- «Нові ролі педагога у виконанні сучасних завдань в освіті»;
- «Індивідуальний підхід як основа особистісно зорієнтованого навчання»;
- «Кооперативне навчання»;
- «Розвиток критичного мислення».

Саме тому важливим є максимальне наближення навчання й виховання до конкретних здібностей дитини .

Нові ролі педагога у виконанні сучасних завдань в освіті

Нові завдання сучасної освіти вимагають від педагога виконання багатьох різних ролей:

- **Розробник навчальних програм.** Педагог повинен уміти визначати очікувані навчальні результати, навчальні завдання, які приведуть до досягнення цих результатів, способи перевірки (оцінювання), необхідні ресурси та час.

- **Фасилітатор.** Роль фасилітатора - допомогти вихованцям досягнути очікуваних результатів навчання. Тому керівник-гуртка - фасилітатор скоріше ставить запитання, сприяє, щоб звучали різні думки, точки зору у групі. На відміну від презентатора, який є певним чином експертом в інформації, що презентується, фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання.

- **Презентатор.** Під час проведення презентацій керівник гуртка інформує, мотивує, описує. Презентація здебільшого - це одностороння комунікація, яка передбачає передачу інформації від керівника-гуртка аудиторії та підкріплюється візуальними засобами.

- **Тренер.** Допомагає іншим в оволодінні новими навичками, знаннями, ставленнями.

- **Наставник.** Допомагає вихованцям переносити здобуті знання у практику. Заохочує рефлексивну практику.

- **Менеджер.** Планує, оцінює, вносить зміни до навчального процесу для досягнення вихованцями очікуваних навчальних результатів. Забезпечує необхідними ресурсами.

- **Консультант.** Ділиться знаннями, навичками, розвиває спроможності вихованців, робить внесок в успіх кожного.

- **Дослідник.** Роль керівника гуртка , як дослідника вимагає від вихованців нового розуміння процесу навчання.

- **Агент змін.** Заохочує та проводить постійний аналіз і рефлексію. Ініціює різноманітні альтернативні існуючій практиці. Сприяє процесу змін і розвитку гуртка.

Індивідуалізоване навчання є методом викладання, який ураховує внесок кожного вихованця до процесу навчання. Цей метод ґрунтується на думці, що не може бути двох дітей, які могли би брати участь у навчальних заняттях цілком однаково. На заняттях учні виявляють власні знання, ставлення, навички, особливості темпераменту тощо. Щоб досягти ефективного навчання (інакше кажучи, забезпечити зміни у кращу сторону), педагог повинен чутливо реагувати на ці розбіжності. Індивідуалізоване навчання зустрічається в чистому вигляді, коли педагог працює з учнем наодинці. Однак учителі можуть засвоїти цілу низку методів підвищення рівня індивідуалізації на практиці, коли працюють з великою кількістю учнів.

Кооперативне навчання – педагогічна технологія, що застосовується в навчальній роботі вихованців у групах і робить їх відповідальними за навчання один одного; при цьому кожен вихованець особисто підзвітний за своє власне навчання. Кооперативне навчання є синонімом терміна «спільне навчання».

Критичне мислення – підхід до такого розвитку мислення, при якому особлива увага приділяється вмінню сформулювати самостійні твердження або думки та їх ґрунтовній аргументації. Вихованці проявляють своє вміння критично мислити, коли в усній чи письмовій формі роблять інтерпретації (витлумачують щось) і підкріплюють це власними доводами. Критичне мислення використовується вихованцями, коли вони аналізують чи коректно критикують аргументи інших людей.

СМ ЦЕНТУМ – позашкільний заклад міста, який здійснює організаційно-координаційне забезпечення роботи еколого-натуралістичного напрямку серед навчальних закладів міста Северодонецька.
<http://natekolog1955.wixsite.com/smcentum>

До грудня 2011 року мав назву – Станція юних натуралістів. Заклад існує з 31 серпня 1955 року, в 2015 році відзначив 60 річний ювілей.

Навчально-виховний процес СМ ЦЕНТУМ спрямований на виконання соціального замовлення, яке полягає у вихованні гармонійно розвиненої особистості. Спільним джерелом для формування змісту навчання в Центрі стали основні сфери самовизначення особистості: людина, суспільство, природа, ноосфера. Змістом виховання є моральні норми і моральні дії, правила, переконання, відношення до навчання, праці, оточуючих людей, до себе, до суспільної власності – все це формує певний тип поведінки особистості. У той же час зміст навчання і виховання є доступним, відповідає

віковим та індивідуальним особливостям вихованців, рівню їх підготовки, умовам навчально-виховної роботи.

Основні напрями діяльності:

- екологічна освіта;
- пропаганда і впровадження природоохоронної роботи;
- трудове виховання;
- надання спеціальних знань в процесі дослідницької та практичної роботи;
- професійна орієнтація.

Починаючи з сімдесятих років, гуртки Центру працюють при 6 шкільних теплицях, чотири з яких знаходяться на балансі Центру (всього в місті 7 теплиць), колекція яких нараховує понад 370 видів квітів із 70 родин.

Це – єдині діючі **шкільні** теплиці в Луганській області. Загальна площа теплиць 836,2 кв. м. З 2007 року на базі ССШ № 17 працює музей кімнатних рослин. Теплиці– використовуються з 1971 року. Крім того гуртки працюють в теплицях колегіуму та СЗШ №16.

Теплиці Центру відповідають «Положенню про учнівські теплиці» затвердженому наказом МОН від 28 вересня 2015 року № 979 та зареєстрованому в Міністерстві юстиції 13.10.2015 року № 1251/27696.

Така практична база створює оптимальні умови для організації навчально-дослідницької та практичної діяльності учнів, впровадження інноваційних методів та прийомів навчання для профорієнтаційної спрямованості учнів і вихованців.

Це досягається такими формами:

1. Професійна просвіта в процесі вивчення теоретичного матеріалу.
2. Ознайомлення з особливостями конкретної професійної діяльності в процесі формування трудових прийомів і навичок, пов'язаних з даною професією.
3. Формування уявлень про професію на основі вивчення відповідних їй предметів і знань праці.
4. Розширення уявлень про професії в процесі виконання практичних завдань.
5. Трудове навчання в СМ ЦЕНТУМ є найважливішим засобом навчання дітей і їх професійної спрямованості, а матеріальна база забезпечує оптимальні умови для отримання позитивних результатів.

Свою навчальну, практичну і дослідницьку діяльність кожен керівник гуртка має можливість проводити на базі теплиць.

У теплицях СМ ЦЕНТУМ проводяться роботи по п'яти видах діяльності: навчальній, виробничій, навчально-дослідницькій, просвітницькій

та проектної. Крім того, навчальні заклади міста мають можливість проводити у теплицях Центру уроки біології, природознавства, екології та праці.

Основними напрямками діяльності учнів Центру в теплицях є: вирощування квітково-декоративних і овочевих культур (розсади); живцювання плодово-ягідних та декоративних рослин; спостереження за ростом і розвитком рослин; проведення дослідницької роботи згідно з навчальними програмами з природознавства, біології, еколого-натуралістичного спрямування, трудового навчання. Наприклад, «Дія різних впливів на цибулину перед посадкою», «Вплив величини цибулин на врожайність зеленої цибулі пера», «Вплив теплової обробки цибулини перед посадкою», «Визначення сортів», дослідницький проект «Ковиловий степ».

Просвітницькою діяльністю активно займаються учні гуртків «Юні квітникарі» та «Юні друзі природи», які активно проводять та приймають участь у просвітницьких масових заходах, таких як: «Зелена фортеця», «Птах року», «Галерея кімнатних рослин», «Первоцвіт» тощо.

Проектна діяльність включає в себе розробку та реалізацію різних проектів: «Виростимо сад разом», «Притулок для тварин», «Благоустрій шкільного двору», «Квітуча Україна», «Майбутнє творимо разом», «Наша Країна у світлинах».

Практичні роботи в теплицях проводяться на основі знань, які добуваються учнями в процесі вивчення основ природничих наук, з використанням досягнень сучасної науки та досвіду вирощування квітково-декоративних, плодово-ягідних та овочевих культур.

Координаторами Центру є відділ освіти Сєверодонецької міської ради та Національний еколого-натуралістичний центр.

26 гуртків, якими охоплено понад 420 учнів навчально-виховних закладів міста працюють за такими профілями (Див. Додаток 1):

- Юні квітникарі;
- Флористика та фітодизайн;
- Основи екологічних знань;
- Юні валеологи;
- Юні друзі природи;
- Сувенір;
- Художники-натуралісти.

Програми гуртків **екологічного напрямку** передбачають ознайомлення з основами екологічних знань і природоохоронною діяльністю людини. Професійна просвіта отримується в процесі вивчення теоретичного матеріалу, спостережень, досліджень, практичної роботи.

Наявність шкільних теплиць є пріоритетним напрямком діяльності тв. визначає роботу з оранжерейними та ґрунтовими рослинами, тому гуртки **«Юні квітникарі»**, **«Флористика та фітодизайн»** сприяють отриманню учнями знань про квітництво, фітодизайн. Учні ознайомлюються з особливостями конкретної професійної діяльності квітникаря в процесі формування трудових прийомів і навичок, пов'язаних з даною професією, отримують навички з виготовлення композицій, колажів, букетів, листівок, навчаються роботі з флористичним матеріалом та інструментом, розвивають образотворче мислення.

Формування уявлень про професію **ландшафтного дизайнера** досягається на основі практичної роботи під час реалізації проєктів.

В гуртках **«Юні друзі природи»** та **«Любителі свійських тварин»** учні дізнаються про особливості поведінки, умов утримання, розведення та годівлі тварин, адже домашніх тварин утримують люди різного віку і професій, утримуючи тварин, у людини з'являється багато турбот, які потребують зусиль і часу, а головне – спеціальних знань.

В гуртках **«Сувенір»**, **«Художники-натуралісти»** свої спостереження за навколишнім середовищем діти висловлюють засобами образотворчого мистецтва.

Навчально-виховну, методичну та масово-натуралістичну роботу здійснюють 7 педагогічних працівників, які співпрацюють з вчителями біології, географії, екології. Саме завдяки їх праці учні шкіл постійні учасники обласних та всеукраїнських екологічних конкурсів, акцій, заходів.

Найбільш популярними формами роботи для учнів є:

- Екскурсії до оранжерей Центру та музею кімнатних рослин;
- Практична робота на навчально-дослідній ділянці;
- Тематичні майстер-класи для учнів;
- Догляд за тваринами живого куточка.

Інформація про природоохоронні заходи висвічується на сторінках газети «Мой город» <http://sever.lg.ua/category/tags/ekologiya>

Пошуково-дослідницька та трудова діяльність закладу має позитивні наслідки. Вихованки Центру: Курінна Марина, Варфаламєєва Оксана, Попова Вікторія отримали спеціальну освіту і працюють сьогодні керівниками гуртків. Їх вихованці постійні переможці обласних та Всеукраїнських конкурсів з флористики (Див. Додатки 2, 3).

Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді став дипломантом восьмої (2017) та дев'ятої (2018) міжнародної виставки **«Сучасні заклади освіти»**.

http://sevmetodcentr.at.ua/index/uchast_u_mizhnarodnikh_vistavkakh/0-207

З метою вдосконалення позашкільної освіти шляхом надання підтримки та створення додаткових можливостей для творчого, інтелектуального розвитку осіб, які бажають здобути профільну освіту, СМ ЦЕНТУМ залучився до участі у японсько-українському проєкті **«Підтримка стабілізації громад, що зазнали наслідків конфлікту на Донбасі»** у 2016 році. В рамках проєкту **«Майбутнє творимо разом»** було проведено заходи, які об'єднали місцеву учнівську молодь і тимчасово переміщених осіб шкільного віку. У 2017-2018 році проєкт **«Майбутнє творимо разом»** знову отримав підтримку від МОМ.

СМ ЦЕНТУМ за період 2016-2017 навчального року покращив якість надання екологічної освіти завдяки перемозі у **конкурсі з підтримки молодіжних громад задля чистого довкілля, в рамках реалізації проєкту Програми малих грантів, Програми розвитку ООН та Глобального екологічного фонду**. Отримане нове обладнання надало наснаги вихованцям і керівникам гуртків для участі і отримання перемог у міських, обласних, регіональних і Всеукраїнських конкурсах еколого-натуралістичного спрямування «Птах року», «Галерея кімнатних рослин», «Новорічна композиція», «Квітуха Україна», «В об'єктиві натураліста», «Юний дослідник», «Дивовижна рослина», «Ковиловий степ».

За час роботи Центр надбав певний досвід і традиції.

Перспективні плани на майбутнє:

- продовження активної роботи діяльності Центру;
- розширення мережі гуртків, розвиток студійних форм роботи;
- розробка та впровадження сучасних навчальних програм;
- збереження та оновлення матеріально-технічної бази.

СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ДОБРА

(розвиток пізнавальних інтересів та загальнолюдських цінностей засобами еколого-натуралістичного освітньо-виховного простору)

Марія Іванівна Кошіль

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Входження України в європейський освітній простір потребує реформування всіх ланок загальної середньої, а разом з тим і позашкільної освіти. Нові підходи до організації освіти закладено в Законі України Про освіту (28.09.2017).

Педагогічно організоване довкілля не повинно ні дублювати школу у своєму впливі на дітей, ні бути незалежним від неї. Воно мусить бути продовженням школи, але якісно іншим з урахуванням того, що в ньому вихованці проводять свій вільний від обов'язкової, регламентованої діяльності час.

Позашкільна освіта є складовою системи неперервної освіти, яка забезпечує розвиток здібностей і обдарувань дітей шкільного віку, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному самовизначенні.

Позашкільний заклад допомагає розкрити учням ті риси характеру, здібності, нахили, які в шкільному житті виявляються не дуже яскраво, задовільнити їх освітні потреби шляхом залучення до науково-експериментальної, дослідницької та практичної роботи.

Одне з основних завдань позашкільного закладу еколого-натуралістичного напрямку – створення цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу учнів до навколишнього середовища. Освітнє середовище – частина соціокультурного простору, де взаємодіють різні освітні системи, процеси і явища, суб'єкти і предмети з метою розвитку і створення умов для саморозвитку особистості.

Стосовно завдань виховного простору демократизація як форма управління ним визнається однією з вищих цінностей. Вона передбачає розширення прав, а, отже, й обов'язків та відповідальності як учнівського колективу так і окремої особистості.

Стиль роботи педагогічного колективу КЗ ЛОР «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» полягає у своєрідному відношенні між керівником гуртка та вихованцями, а саме не забороняти, а спрямовувати; не змушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору.

Життя щоденно доводить аксіому, що формування повноцінної особистості неможливе без створення особливого «дитячого соціуму». Учнівська молодь прагне до спілкування з однолітками, їм необхідно реалізуватись, розкритись та утвердитись. Вони потребують місця де вони можуть перевірити свої потенційні здібності. Одне з таких місць, яке організовує ЛОЦЕНТУМ, окрім роботи учнівських творчих об'єднань, є виїзна обласна еколого-натуралістична школа передового досвіду «Сколівські Бескиди». Завданнями діяльності Школи є підтримка обдарованої та здібної учнівської молоді, створення умов для її самоосвіти й саморозвитку; залучення учнів до поглибленого вивчення природничих наук і науково-дослідницької діяльності; оволодіння учнями сучасними

методиками та формами організації й проведення самостійних досліджень у природі; формування екологічного світогляду та виховання екологічної культури учнівської молоді.

Найбільш цікавими для юних натуралістів Школи були практичні заняття, які проводились безпосередньо у природі: відбір проб бентосу на річці Кам'янка, озері Журавлине; дослідження гідробіонтів на мілководних узбережжях та переказах річок Опір та Кам'янка; опис різноманітних параметрів водойм (характер дна і берегу, берегова і водяна рослинність, температура, рН, антропогенний вплив, течія тощо); спостереження за птахами та визначення їх видового різноманіття за голосами. Не забути було і виявлення місцезростання деяких видів рідкісних рослин: цибулька ведмежа, любка дволиста, тирлич роздільний, відкашник татарниколистий, дзвоники чорніючі.

Крім цього, учасники школи проводять одноденні походи до цікавих в історичному та природничому плані об'єктів регіону, відвідують музей природи НПП «Сколівські Бескиди».

Щорічно в серпні ЛОЦЕНТУМ на базі Західно-української орнітологічної станції «Avosetta» проводить виїзну обласну еколого-натуралістичну школу передового досвіду «Розточчя» для кращих вихованців профільних гуртків та переможців всеукраїнських і обласних масових еколого-натуралістичних заходів. Впродовж 10-15 днів юннати разом з науковцями-орнітологами та студентами біологічного факультету ЛНУ імені Івана Франка досліджують особливості міграції птахів у регіоні, вчать визначати птахів, проводять їхнє кільцювання. Школярі беруть також активну участь у безпосередній охороні міграційних скупчень перелітних птахів, вчать вибирати птахів із сіток та пасток, визначати вид, вік, стать останніх, робити морфометричні проміри.

Серед екологічних аспектів вивчення міграцій птахів найбільш цікавою для юннатів є вивчення здатності птахів до орієнтації в просторі. Юні орнітологи представляли Львівщину на V Всеукраїнському експедиційно-польовому зборі команд юних зоологів, який відбувся в червні 2017 року на Закарпатті, і стали переможцями у номінації «Кращий знавець тваринного світу».

Влітку педагоги ЛОЦЕНТУМ організовують роботу «зеленого класу», де протягом червня-липня діти з особливими потребами спільно з вихованцями Центру та слухачами літньої школи «Дивосвіт» знайомляться з мешканцями еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО», квітково-декоративними рослинами навчально-дослідної земельної ділянки, фруктовими деревами та кущами з українського саду, вчать, в міру своїх

сил та можливостей, пересаджувати кімнатні рослини, доглядати за тваринами.

Аби у майбутньому не втратити повністю того прекрасного, що створено природою, важливо сьогодні прищепити дітям не тільки любов до неї, а й навчити бережливого ставлення до довкілля. Лише під час роботи шкіл передового досвіду, літніх природничих шкіл, проведення польових екологічних практик, експедицій, походів школярі можуть безпосередньо ознайомитись з природними об'єктами і територіями, компонентами природи, оволодіти практичними знаннями про екологічний стан місцевості, дослідити тваринний і рослинний світ, взяти участь у практичній природоохоронній діяльності. Такі наукові і практичні роботи та відношення між керівниками гуртків і вихованцями забезпечують дітям гармонійний розвиток, поповнення фізичних сил і натхнення до навчання.

Система позашкільної еколого-натуралістичної освіти має унікальний потенціал створення цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу учнів до навколишнього середовища. Гнучкість, мобільність, відкритість системи дає можливість швидко реагувати на освітні запити суспільства, формувати загальнолюдські цінності засобами еколого-натуралістичного виховання.

Література:

- 1.Воропай Л.І., Куниця М.О. Українські Карпати. Київ, 1965.
- 2.Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», від 21 грудня 2010 року No 2818-VI.
- 3.Заповідні території Львівщини Ред. С.М.Стойко – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 126 с.
- 4.Іваненко Є.І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми//Український географічний журнал – 2013 – Вип.. 3 – 64-69 с.
- 5.Літопис природи Яворівського НПП / І.П.Любинець, С.М.Стельмах, І.А.Більський. – Т. 13. – 2013. – 244.
6. Сорока Т., Збірник наукових праць. Частина 1, 2013,
7. Тихенко Л. Можливості позашкільного соціуму: завдання, пошук, знахідки /Лариса Тихенко//Рідна школа. – 2006. – № 12. – С. 30–32.

СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ, СПРЯМОВАНОГО НА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ВИХОВАНЦІВ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Людмила Володимирівна Сусахіна

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

В умовах демократизації та національного розвитку система освіти повинна забезпечити якісно новий рівень загальноосвітньої, професійної, наукової підготовки, всебічний розвиток кожної людини як особистості і найвищої цінності суспільства. У зв'язку з цим, головне завдання сучасної української школи – підвищення ефективності навчально-пізнавального процесу з метою сприяння всебічному і гармонійному розвитку людини, її інтелектуальному і пізнавальному зростанню.

Одним із сучасних напрямків української освіти є розвиток пізнавального інтересу, здібностей, нахилів та навичок вихованців у процесі вивчення навчальних предметів. Стає необхідним створення сприятливих умов для пізнавальної діяльності учнів загальноосвітньої школи та закладів позашкільної освіти, які б сприяли формуванню потреби особистості в здобутті знань та розвитку їх пізнавальних інтересів. Для досягнення цієї мети необхідно створення такого освітньо-виховного простору, який би забезпечив розвиток цих інтересів. У сучасній педагогічній науці існують різні визначення поняття виховного простору. Наведемо деякі з них.

Виховний простір - це педагогічно доцільно організоване середовище, що оточує окрему дитину або визначену кількість дітей (класу, школи, будинку, двору, мікрорайону, села, малого або великого міста, області) (Л.Новікова).

Виховний простір - це частина середовища, у якій панує визначений педагогічно сформований спосіб життя (Ю.Мануйлов).

Виховний простір - це динамічна мережа взаємозалежних педагогічних подій, що формується зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (індивідуальних і колективних) і здатна виступити інтегрованою умовою особистісного розвитку людини - і дорослого, і дитини (Д.Григор'єв).

Виховний простір закладу освіти - це соціокультурне та педагогічне (освітнє) явище, яке утворює і утворюється життєдіяльністю закладу, взаємодією педагогів та вихованців (учнів) у процесі залучення останніх до цінностей та смислів соціального життя, створення умов для виникнення і

реалізації конструктивної соціальної й творчої активності учнів. Сходження, поєднання виховного простору школи та життєвого простору учня породжує простір розвитку життєстійкості та життєздатності учня (І.Єрмаков).

Якісні характеристики виховного простору:

1. Цілісність.
2. Стабільність.
3. Диференціація.
4. Інтеграція.
5. Самоорганізація.

Підхід до освітнього середовища як до джерела розвитку особистості має давню освітню традицію, що бере свій початок ще в працях Я.Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталотці, Й. Дістервега, К.Ушинського та інших основоположників класичної педагогіки. У цих роботах підкреслюється важливість використання у вихованні самостійної здібності вчитися все життя, використовувати для цього можливості навколишнього світу і зовнішніх обставин.

Ряд дослідників виділяють в освітньому середовищі природну, соціальну та культурну складові, оскільки в освітньому просторі особистість має можливість взаємодіяти з кожним з названих компонентів, і, як наслідок, формується індивідуальна культура людини.

На сьогодні освітній простір утворюється соціальними інститутами освіти, які мають освітній потенціал; засобами масової комунікації; громадськістю, орієнтованою на освіту; панівними в даний час освітніми теоріями і концепціями; соціально-психологічними стереотипами людей, що регламентують їх поведінку, їх ставлення до освіти.

Пізнавальний інтерес, складовою якого є інтерес до учіння, навчальних предметів, більшість учених визначає як важливу характеристику особистості школяра і як інтегроване пізнавально-емоційне ставлення до учіння (Н. Бібік, М. Матюхіна, Н. Менчинська, В. М'ясищев, Г. Щукіна та ін.).

У працях Ш. Амонашвілі, Н. Талізінної та інших науковців доведено, що інтерес до пізнання, який є стійкою рисою характеру людини, сприяє всебічному формуванню учня як активної, допитливої, творчої особистості.

В.Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі «...повинен розвивати всемогутню радість пізнання». Лише тоді, коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Адже діти повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями,

міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. Разом з цим, успішний розвиток пізнавальних інтересів дитини дасть змогу краще засвоїти нові поняття, сформувати стійкі мислительні системи, що забезпечать роботу пам'яті та уваги.

Педагогічною наукою доведено, а практикою підтверджено, що в розвитку й закріпленні пізнавальної зацікавленості дітей природничими науками ключову роль відіграє позашкільна освіта. Вона надає можливості враховувати індивідуальні особливості вихованців, їхні інтереси, нахили, які нерідко переростають у професійні інтереси; виявити творчі здібності дитини й допомогти їх розвинути.

Сучасний учень потребує такого навчання, що забезпечувало б розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нових для себе знань, а не заучувати чужі висновки, слова і думки. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості вихованця, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Колективом Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді ведеться цілеспрямована багаторічна робота щодо створення цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу наших вихованців до навколишнього середовища.

Для успішної реалізації поставлених завдань насамперед ми створили необхідну матеріальну базу: навчально-дослідну земельну ділянку, що включає відкритий і закритий ґрунт, садок, лабораторію квітництва й овочівництва (120 видів квітково-декоративних рослин), зоолого-тваринницьку базу (62 види тварин), навчальну пасіку (15 бджолосімей), лабораторію зоології; заклали три екологічні стежки, де можуть працювати діти різних вікових категорій.

По-друге, довгий час займалися ретельним підбором педагогічних кадрів. На даний час маємо молодий, творчий, згуртований колектив, який весь час знаходиться в пошуку нових форм, методів, рішень поставлених задач. Серед нас доктор наук, чотири кандидати наук, 2 Заслужених працівники освіти України, вісім Відмінників освіти України.

Протягом багатьох років була створена система роботи з дітьми, що сприяє розвитку пізнавальних інтересів наших вихованців.

Гуртки вищого рівня у нашому закладі об'єднані в обласну очно-заочну біологічну школу, де старшокласники у вихідні та канікулярні дні оволодівають програмами «Знавці ботаніки», «Прикладна зоологія»,

«Систематика і екологія тварин», «Основи фізіології людини», «Основи біології», «Знавці неорганічної хімії», «Знавці органічної хімії», що розроблені керівниками цих творчих учнівських об'єднань. Навчальні програми побудовані таким чином, що слухачі школи під час навчання поглиблено вивчають теоретичний курс біології та хімії, залучаються до роботи над проектами, займаються науково-дослідницькою роботою в лабораторіях Полтавських закладів вищої освіти.

А влітку слухачі очно-заочної біологічної школи залучаються до ефективної форми організації дослідницької роботи – літньої навчально-польової практики, яка має не тільки навчальне, а й велике виховне значення. Ми проводимо 20-денну польову екологічну практику на території геологічної пам'ятки природи Бутова гора (Шишацький район Полтавської області), яка характеризується унікальними біогеоценозами і ландшафтами, має історико-культурну цінність. Одне із основних завдань, яке ми розв'язуємо під час проведення практики – актуалізація теоретичних знань, які здобуті під час навчання в обласній очно-заочній біологічній школі, виховання екологічної свідомості вихованців, розвиток інтересу до пізнання природи.

Перебування у наметовому таборі, участь у практичних дослідженнях у природі допомагає молоді зрозуміти, що нові знання здобуваються великою працею і потребують значних зусиль. У дітей формуються якості, основою яких є об'єктивність, чесність, наукова етика, нездатність до порушення законів природи.

Продовженням цілеспрямованої роботи з формування пізнавальних інтересів вихованців гуртків вищого рівня нашого закладу є їх залучення до екологічних експедицій. Нами щорічно, вже 18 років поспіль, проводиться обласна екологічна експедиція «Чиста хвиля», яку ми проводимо у формі 10-денного байдаркового походу по основних ріках та водосховищах Полтавської області. За цей час юні науковці проходять річками близько 150 км. Учасниками експедиції «Чиста хвиля» стають дійсні члени Малої академії наук та слухачі очно-заочної біологічної школи. Щорічно у Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді формується учнівська група у складі 12-15 чоловік для участі у науковій подорожі.

Протягом цих років нами обстежено території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: ландшафтні заказники («Короленкова дача», «Лучківський», «Сулинський»), загальнозоологічні та орнітологічні заказники («Руський Орчик», «Святилівський»), ботанічну пам'ятку природи «Парасоцький ліс»; території регіональних ландшафтних

парків («Диканський», «Нишньоворсклянський»), ландшафтні заказники місцевого значення («Усть-Липянка», «Маячківський», «Заможнянський»), ботанічні заказники місцевого значення («Глибочанський», «Кут», «Манжеліївський»), гідрологічний заказник місцевого значення «Шедієво», заповідну зону місцевого значення – територію гори «Пивиха», острови «Галицький» і «Петренки», проєктований ландшафтний заказник «Міські Млини», геологічну пам'ятку природи «Бутова гора».

Під час експедиції відбувається систематична і цілеспрямована екскурсійна діяльність, направлена на індивідуальне та колективне виконання циклу фенологічних, ентомологічних, екологічних, ботанічних, зоологічних, орнітологічних, гідрологічних завдань. При виборі маршруту експедиції враховується максимально можлива різноманітність природних комплексів.

Окрім наукових досліджень, діти проводять очищення місць стоянки від побутового сміття, обладнують куточки туристичного відпочинку, займаються пропагандою природоохоронних знань серед відпочиваючих, мисливців і рибалок, місцевого населення, на особистому прикладі показують, як раціонально використовувати природні ресурси.

Практика показує, що система виховної роботи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді ефективна та результативна. У своїй роботі педагогічний колектив закладу досягнув позитивних результатів. Випускники ПОЕНЦУМ – викладачі природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, вчителі біології та хімії закладів загальної середньої освіти області, наукові співробітники Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, керівники гуртків нашого закладу.

Література:

1. Бех Іван Виховний простір: Організаційно-змістові орієнтири. // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – №10.
2. Власенко Ольга. Особливості формування освітньо-виховних систем – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. – 158 с. – (Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко).
3. Новик Ірина Діагностичний супровід розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Леся Миколаївна Бондар,
Наталія Федорівна Власик*

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради

У нових умовах ринкових відносин, періоду соціальних та економічних умов, демократизації суспільства та гуманітаризації освіти зростає попит учнів та їх батьків на додаткові освітні послуги. Ці потреби можуть бути задоволені соціально-педагогічними можливостями закладів позашкільної освіти, які є складовою неперервної освіти. Тут є всі умови для розвитку здібностей і обдарувань учнів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійній орієнтації. Позашкільна освіта, на відміну від базової, ґрунтується на принципово інших засадах. Основна її відмінність – варіативність, безперервна динамічність і нестандартність. Заклади позашкільної освіти покликані сприяти соціальній адаптації особистості у реальному житті, у відкритій системі соціалізації і розглядаються як найбільш демократичний та дієвий спосіб залучення сім'ї до співпраці з виховання підростаючого покоління. Освітній процес будується так, що дозволяє суб'єктам навчання обирати доступні та найбільш ефективні форми і методи навчання, теми наукових досліджень, освітні програми з урахуванням регіональних умов.

Головною метою позашкільної освіти та виховання в закладах еколого-натуралістичного профілю є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний час, створення умов для самореалізації, задоволення освітніх потреб шляхом залучення до еколого-природничої діяльності. Актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку освіти залишається змістове наповнення окремих типів гуртків, впровадження нових підходів до модернізації змісту, форм та методів позашкільної освіти, які б сприяли розвитку пізнавальних інтересів гуртківців. Сучасна освіта не ставить за ціль набуття дитиною певної суми знань, а передбачає виробити в учнів вміння здобувати знання самостійно. Підвищення пізнавальної активності гуртківців, формування у них бажання вчитися, пізнавати нове, міркувати, робити висновки – головне завдання закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку.

Феномен пізнавальної активності – найважливіший чинник навчання, він постійно привертає увагу педагогів комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради, адже особистість формується в процесі активної взаємодії з навколишнім світом. Основна мета діяльності гуртків закладу – навчити дитину орієнтуватись у розмаїтті природного середовища, усвідомити значення природи для життя людини і необхідність оберігати її. Перед керівником гуртка стоїть завдання – виховати підростаюче покоління у традиції гармонійного співіснування з природою, раціонального використання та відтворення її багатств, у психологічній готовності оберігати природні цінності. Екологічне виховання ґрунтується на засвоєнні дітьми системи знань про природу, про існуючі в ній зв'язки і взаємності, на усвідомленні впливу діяльності людини на природу. Під керівництвом педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховуються почуття співпереживання, що є необхідною основою формування особистості.

На заняттях гуртка „Стежинками природи” (керівник Бондар Т.В.) широко використовуються ігрові форми роботи, що сприяють формуванню пізнавального інтересу вихованців. Особливо цікавою та улюбленою гуртківцями є граматична гра – кросворд, адже відгадування можна розглянути як процес творчий, а сам кросворд – як творчу задачу. При індивідуальній роботі з кросвордом гуртківці отримують знання та максимум позитивних емоцій, відгадавши хоча б одну відповідь в цілому кросворді – це вже момент успіху, що дає впевненість та спонукає шукати відповіді на інші запитання. Таким чином, через викликаний інтерес актуалізується пізнавальна активність.

На гуртках „Аплікація соломкою” (керівник Бондар Т.В.) формує пізнавальні інтереси вихованців шляхом залучення гуртківців до активної творчої праці. Тому значна увага надана практичній роботі із матеріалом (соломкою), гуртківці опановують різні способи тонування, експериментують з кольором різними методами фарбування натуральними і синтетичними барвниками. Така підготовча робота із обробки матеріалу дозволяє гуртківцям не тільки набути практичних навичок, вмінь, але й відчувати можливості матеріалу, полюбити його.

На базі гуртків „До таємниць природи” та „Азбука природи” (керівник Омельченко М.І.) комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради працює клуб „Допитливий юннат”. Юні природолюби займаються пошуково-дослідницькою роботою. З метою виховання дбайливого ставлення до природи учні залучаються в зимовий період до трудових акцій „Допоможемо пернатим”, навесні юннати були

активними учасниками акції „Оберігаємо первоцвіти”. Природолюби здійснюють міні-експедиції у природу з метою виявлення первоцвітів, спостережень за живою та неживою природою. Звіти про роботу гуртківці оформлюють у вигляді фоторепортажів та малюнків.

Використання на заняттях гуртків „Рослини–символи України” (керівник Луцишин С.М.) етнопедагогічних технологій допомагає засвоєнню учнями соціальних норм і цінностей українського народу і сприяє формуванню пізнавального інтересу вихованців. Вивчення народних казок, переказів, пісень, загадок, прислів’їв і приказок, ігор, традицій відіграє важливу роль в процесі історико-культурного формування особистості гуртківців.

Практична реалізація компетентнісного підходу на заняттях гуртка „Юні зоологи” (керівник Момотюк М.Т.) повною мірою відбувається в трудовій, навчально-пізнавальній діяльності та залученні учнів до наукового дослідження і експерименту з метою розкриття і розвитку їх індивідуальних можливостей і творчих здібностей. Гуртківці впродовж року мали змогу вивчати ріст, розвиток і розмноження молюсків ахатіна ретикулата, створили оптимальні умови для росту молюсків.

Основне завдання гуртка „Екологічний дизайн” (керівник Дужук С.А.) - формування творчих здібностей. Для підвищення зацікавленості до навчального матеріалу перед гуртківцями ставиться проста і приваблива для них мета, при досягненні якої вони без особливих зусиль виконують і ту навчальну дію, яку планує керівник гуртків. Для цього використовуються елементи ейдетики, інтерактивного та евристичного навчання.

На формування пізнавальної діяльності, розвиток художніх здібностей, пробудження креативності впливає вибір тематики практичних робіт. Усі вироби, які виготовляють юннати на гуртку, мають практичне значення і можуть використовуватись як речі утилітарного призначення.

На заняттях гуртка „Фотонатуралісти” (керівник Дужук С.А.) максимально використовуються можливості, знання, захоплення самих учнів з метою підвищення результативності навчання. Значна увага приділяється формуванню практичних навичок під час фотоплєнерів. До участі у таких заходах запрошуються професійні фотографи, візажисти. Учні дізнаються про особливості праці моделі, фотографа-натураліста. Це своєрідне профільна підготовка, яка сприяє свідомому вибору майбутньої професії.

Для засвоєння нових знань використовуються мультимедійні технології. Учні мають можливість публікувати свої фото у мережі Інтернет та отримувати оцінку робіт від гуртківців. Учні отримують завдання з темою фоторобіт. Час на виконання завдання лімітовано, обговорення іде онлайн.

На заняттях гуртка юні фотографи аналізують сильні і слабкі сторони своїх робіт - такий самоаналіз сприяє професійному росту.

Під час занять гуртка „Верхова їзда” (керівник Поддубняк Р.В.) увага акцентувалась на національному та патріотичному вихованні гуртківців. Цьому сприяли масові заходи, організовані керівником гуртка. Використовувався принцип єдності практичних знань з теорією. Гуртківці взяли участь у забігу „Козацький скачок” на Покрову у козацькому таборі „Гайдамаки”.

У костюмованому конкурсі під час змагань верхової їзди в с. Суськ гуртківці занурились в атмосферу козацького поселення: скуштували куліш, взяли участь у козацьких забавах, показали себе в костюмованому дійстві. Виступ Ірини Гуди на тему „Українкою я народилася” визвав захоплення і у глядачів, і у суддів.

У процесі вивчення дресури та біології собак на заняттях гуртка „Юні кінологи” (керівник Поддубняк Р.В.) ретельно поєднувались різні методичні прийоми: пояснення, формування спеціальних навичок, закріплення практичних прийомів. Мателешко Олена досягла значних успіхів у дресуванні собак-буксирувальників саночників. Її вихованці, німецькі вівчарки Доріс і Неро, буксирують значні вантажі на відстані понад 10 км. Вони також беруть активну участь у показових виступах на День міста, Свято Покрови, день народження міського клубу „Альянс”.

Про високий рівень підготовки собак свідчить успішна здача нормативів з програм «Собака в місті», «Собака-компаньйон». У звітному році троє гуртківців успішно здали нормативи як провідники собак і отримали відповідні сертифікати.

Теоретичні знання про види і сорти верби вихованці гуртка „Захоплююче лозоплетіння” (керівник Редько Т.В.) отримують під час заготівлі верболозу. Це своєрідні екскурсії, які сприяють вивченню біорізноманіття. Учні знайомляться з флорою і фауною Рівненщини.

Значну увагу керівники гуртків приділяють роботі з батьками. У гуртку працює консультпункт. Будь-хто з батьків у визначений час може не тільки отримати інформацію про досягнення своєї дитини, але й навчитись виготовляти прості вироби з лози (за бажанням). Це дає змогу вдома дітям і батькам створювати проекти виробів. Такий підхід спонукає учнів до творчості, підштовхує до пошуку нових ідей і зацікавлює їх.

З 2016 року було запроваджено серію майстер-класів для учнів та педагогів області. Обмін досвідом з педагогами інших навчальних закладів допомагає поповнювати знання керівників гуртків та використовувати елементи народознавства, які традиційно збереглися у селах.

Оскільки тенденції текстильної моди і мистецтва не стоять на місці, керівником гуртка Дем'янюк А.Г. „Розпис по тканині” ведеться активний пошук нових матеріалів і способів виготовлення виробів. У минулому році пріоритетним був напрямок оздоблення інтер'єру. Було виготовлено настінні панно, диванні подушки, серветки і скатертини, оздоблені у техніці „гарячий батик”.

Учні зацікавила можливість самостійно розробляти проекти оздоблення одягу. Гуртківці самостійно фарбували елементи одягу і декорували його трафаретним розписом.

Використання структурно-логічних схем, інструктивних карт, ігрових технологій, на заняттях гуртків „Рослинники” (керівник Луцишин С.М.) забезпечують засвоєння за мінімальний проміжок часу максимального обсягу знань про біологічні особливості рослин, агротехніку їх вирощування, значення різноманітних сільськогосподарських культур для економіки країни.

Використання на заняттях гуртків таких методів як „Біологічна розминка”, „Біологічний крос”, „Так – ні”, „Вірю – не вірю”, „Чомучка”, „Мікрофон”, „Конкурс запитань”, „Прес-конференція”, „Світлофор” дають можливість підвищити творчу активність гуртківців, оволодіти широким спектром практичних навичок і умінь вирощування рослин у відкритому і закритому ґрунті. Проведення занять – „асоціацій” (з рослинами, біологічними процесами) сприяє отриманню учнями нових знань з фізіології рослин.

Провідним методом виховання ціннісного ставлення особистості до природи на заняттях гуртка „Екологічний театр” (керівник Шехтер Л.М.) є метод творчого етичного діалогу - спільний пошук і знаходження відповіді на питання, що дає можливість послідовної самореалізації особистісних сил. Побудова діалогічної взаємодії з дітьми ґрунтується на сюжетній, проблемній основі, яка охоплює сукупність психолого-педагогічних прийомів і способів стимулювання учнів до думки, дії, рішення, вчинку, забезпечуючи тим самим прояв суб'єктної сутності особистості.

На заняттях використовується спектр цільових орієнтацій різноманітних дозвілєвих технологій: це і дидактичні виховні технології, які формують світогляд і активізують їхню пізнавальну діяльність (навчально-пізнавальні ігри, театралізовані дійства, майстерні ведучих розважальних програм); виховні технології, які формують такі якості особистості, як доброту, милосердя, організованість і самостійність, волю, колективізм (науково-пізнавальні ігри у формі засідання дискусійного клубу „Пізнай себе і ти пізнаєш світ”, творчі вечори, круглі столи, години відкритого діалогу); технології, які розвивають увагу,

пам'ять, спостережливість, уяву, мову, мислення, уміння приймати оптимальні рішення тощо (розважальні програми, ігри, вікторина, розваги); соціалізаційні, які долучають учнівську молодь до норм і цінностей суспільства, формують уміння адаптуватися до умов соціуму, навчають дитину спілкуватися (постановка екологічних казок, рольові ігри, екологічні квести).

З метою створення умов для виховання екологічно грамотної поведінки людини в навколишньому середовищі вихованцями гуртків „Знавці лікарських рослин” (керівники Гриневич Л.В., Власюк Л.М.) створена своєрідна лабораторія в природних умовах – навчальна екологічна стежка „Подорож у зелений дивосвіт”. Для активізації пізнавальної діяльності учнів розроблені і використовуються інтелектуальні ігри, кросворди, головоломки, ребуси, ігрові тести. Під час засідань в дитячому фітокафе „Ромашка” юннати самостійно готують та фасують оздоровчі фіточаї, які систематично відправляють в зону АТО.

Навчальна дисципліна біологія - це простір до розуміння неймовірного світу, що нас оточує. Розвиток та вдосконалення наукової діяльності студентів гуртка „Позакласна та позашкільна робота з біології”, який працює на базі комунального закладу „Станція юних натуралістів Рівненської обласної ради” є однією з форм якісної підготовки майбутніх спеціалістів.

Робота в науковому гуртку - це, передусім, робота самостійна, яку студенти виконують під контролем керівника, що сприяє формуванню творчої особистості. Метою гуртка є розвиток професійних навичок, логічно-послідовного мислення, творчого підходу, умінь в користуванні різноманітними джерелами знань, логічному опрацюванні та відтворюванні потрібної інформації, а також поглиблювати теоретичні знання з біології, розвивати загальний і професійний кругозір майбутніх фахівців, вчити їх самостійності, аналізу проблем, оволодіння сучасними методами лабораторних і практичних досліджень.

До роботи у студентському гуртку залучені студенти третього курсу денної форми навчання біологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету, які виявили бажання взяти участь в науковій діяльності за визначеною тематикою.

На базі комунального закладу „Станція юних натуралістів” Рівненської обласної ради створено Центр молодіжних інновацій, головною метою якого є здійснення науково-просвітницької діяльності, заохочення інноваційних та інтеграційних технологій розвитку особистості дитини, підтримка талановитої учнівської, допомога у задоволенні їх пізнавальних інтересів та особистісної самореалізації. Вступити до центру може кожен бажаючий

старшокласник з навчальних закладів області, вступ базується на принципі добровільності.

Основні напрями діяльності: здійснення консультативно-інформаційної підтримки учнівської молоді за різними напрямками навчальної, наукової, соціальної, громадської та інших видів інноваційної діяльності; моніторинг потреб та проблем українського соціуму; інформування про діяльність Центру, популяризація його діяльності за допомогою засобів масової інформації, офіційного сайту Станції юних натуралістів.

Велику роль у формуванні пізнавального інтересу гуртківців відіграє обласна експедиція учнівської молоді „ЮНЕКО”, в якій, крім педагогів Станції юних натуралістів, беруть участь науковці Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. Під керівництвом Лапінського Андрія Вікторовича та Кримця Григорія Володимировича, кандидатів технічних наук, викладачів закладу, за різними методиками вихованці визначають жорсткість, кислотність (рН), загальну мінералізацію, у водоймах різних типів. Юні дослідники роблять хімічний аналіз води в озері Біле та водоймах поблизу наметового табору. Під час ботанічних екскурсій юннати знайомляться з видовим складом флори Білоозерського лісництва, методами гербаризації, оволодівають методиками кількісного обліку і оцінки популяцій рослин.

Станцією юннатів налагоджена тісна співпраця з Рівненським природним заповідником, на території якого проходить експедиція „ЮНЕКО”.

Орнітологічні дослідження проводяться разом з Журавчаком Ростиславом Орестовичем, заступником директора з наукової роботи, Франчуком Михайлом Володимировичем, науковим співробітником Рівненського природного заповідника та Трусом Юрієм Михайловичем, кандидатом біологічних наук, науковим працівником Державного Львівського природознавчого музею. Учні отримують вичерпну інформацію про методику обліку птахів та взяли участь у різноманітних майстер-класах. Науковці продовжують консультувати юних екологів і після закінчення експедиції.

Заклад співпрацює з Рівненським зоопарком загальнодержавного значення. На базі установи функціонує клуб „Зоолог”, юннати разом з науковцями проводять ряд спостережень та дослідів: „Утримання імператорського скорпіона у тераріумі”, „Спостереження за розмноженням цихлід”, „Особливості розмноження акари бірюзової”, „Утримання білочки звичайної у неволі. Створення оптимальних умов утримання, підбір кормів” та інші.

На базі СЮН працює учнівське лісництво, вихованці якого займаються вивченням природничих наук, дослідницькою роботою, вирощуванням посадкового матеріалу, створенням нових лісонасаджень та охороною уже існуючих. Кращі учні лісництва навчаються у Малій лісовій академії, де під керівництвом викладачів університету та керівника учнівського лісництва працюють над дослідницькими роботами та згодом захищають їх на щорічній підсумковій конференції.

Формування пізнавального інтересу вихованців в процесі позашкільної гурткової роботи протікатиме успішно, якщо сукупність педагогічних умов буде включати: процес навчання, заснований на проблемному, дослідницькому підході і носитиме поетапний характер, що включає діагностику рівня підготовленості вихованців, мотивацію, цілеспрямовану організацію навчальної діяльності, контроль за якістю знань; диференційований підхід до вибору методів навчання залежно від етапу і якості засвоєння знань, а також підбір різнорівневих завдань, орієнтованих на формування пізнавального інтересу, відповідно до здібностей вихованців; цілеспрямований розвиток якостей вихованців, сприяння формуванню екологічно грамотної особистості, яка постійно прагне до удосконалення своєї екологічної освіти.

В наш час особливо актуальною стала проблема екологічної освіти, назріла необхідність формування екологічної свідомості не лише в дорослих, а й у молодшого покоління. Природа є тією бездонною криницею, звідки дитина змалечку черпає знання, навчається розуміти навколишній світ, цінувати життя. І чим раніше в дитини розпочнеться процес формування пізнавального інтересу, тим вагомішими будуть результати виховання бережливого ставлення до всього живого.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Тетяна Анатоліївна Кухарська

**Тернопільський обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді**

В сучасних умовах значних змін зазнали виховання та освіта: змінюється освітні та виховні технології, як нагальна потреба суспільства модернізується зміст самої освіти, створюються докорінно нові заклади освіти, нормативні документи, навчальні програми, модулі.

Проте, економічні проблеми, воєнний конфлікт, навала негативної інформації, зниження рівня здоров'я – все це негативно відображається на емоційному стані суспільства загалом та кожної людини зокрема.

Така ситуація не може не відобразитись на моральному та психічному здоров'ї дітей. Як результат – відмова від живого спілкування, невміння поводитись серед людей, неготовність до життя в суспільстві, нездатність виконувати елементарні завдання. Таким чином сьогодні нагальною стала проблема соціалізації учнівської молоді.

Стаття 12 Закону України «Про освіту» визначає формування компетентностей, в т.ч. громадянських та соціальних, що «пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» як шлях для досягнення мети повної загальної середньої освіти – «всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [1].

Відповідно до Концепції «Нова українська школа» завданням сучасної школи є формування ключових компетентностей – динамічної комбінації знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2].

Одна з компетентностей – соціальна та громадянська – усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [2].

У фаховій сучасній літературі є багато досліджень, які розглядають класифікацію компетентностей – Кузьміна Н., Мудрик А., Краєвський А., Пометун О., Зимня І., Кононко О. та інші. У дослідженнях спостерігаються різні підходи до класифікації, проте у всіх класифікаціях виділена соціальна компетентність у тому чи іншому вигляді – соціально-професійна, соціально-психологічна, соціально-педагогічна та ін.

Соціальну компетентність розглядають також як складову життєвої компетентності школярів, яка характеризується спроможністю налагоджувати продуктивну взаємодію з іншими людьми, працювати в команді, знаходити консенсус, запобігати конфліктам, приймати самостійне

рішення, відповідати за їхні наслідки для оточення, ціннісно ставитися до довкілля та власного «Я» [4, с.8].

Освітнє середовище закладу позашкільної освіти надає реальні можливості для роботи над формуванням компетентностей нової української школи та соціальної, зокрема, оскільки, лише в суспільстві особа здатна набувати соціальних якостей.

Деякі шляхи формування соціальної компетентності вихованців
Тернопільського ОЦЕНТУМ.

Період молодшого шкільного віку є визначальним для формування соціальної компетентності. Це період регулярного залучення дітей до громадського життя. В цей час вони знайомляться з новими соціальними ролями, встановлюють нові соціальні контакти (класний колектив, гурток), несуть першу соціальну відповідальність за свою поведінку. У дітей розвивається здатність до взаємодії з однолітками в грі та навчанні, вони вчаться домовлятися, поступатися, реалістичніше оцінюють дорослих. Головним в цей період стає набуття соціального досвіду.

Формування соціальної компетентності молодших школярів відбувається в процесі вивчення програми гуртків та залучення вихованців до масових заходів. Так, програми гуртків «Основи екологічних знань» та «Природа рідного краю» мають інтегрований характер, дозволяють навчити дітей самостійно вирішувати творчі завдання, приймати рішення щодо поведінки в природі, в колективі, в місті.

Окрім того гурткова робота дозволяє не обмежуватись словесними методами виховання, а проведення планових екскурсій, масових заходів, інтегрованих занять дозволяє втілити в практику теоретичні знання вихованців.

Доречним буде розв'язування ситуаційних задач, в тому числі таких, що носять моральний характер. Таким чином проходитиме формування вміння використовувати отримані знання та особистий початковий досвід.

Створення ситуації успіху дасть можливість усвідомити власну значущість, повірити у власні сили, відчувати радість здобутків.

Процес формування компетентностей стане значно ефективнішим за умови застосування технології *критичного мислення* – сукупності різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають дітей до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Критичне мислення (КМ) – самостійне мислення. КМ характерне для будь-якого віку і вчитися його можна будь-коли. Іноді навіть першокласники володіють КМ. Навчати його можна в

різних формах – усній, письмовій, за допомогою проведення дослідницької роботи.

Технологія формування та розвитку критичного мислення – система діяльності, що базується на дослідженні проблем та ситуацій на основі самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації для особистих потреб і цілей.

Учніське самоврядування – важливий шлях залучення учнівської молоді до перетворень, що відбуваються в суспільстві. В Тернопільському ОЦЕНТУМ працює учнівське самоврядування «ЕКОЛАЙН», в якому діють центри: Центр природоохоронної роботи, Навчально-творчий центр, Центр дозвілля, Центр здоров'я, Народознавчий центр, Центр агробіологічного дослідництва, Волонтерський центр, Інформаційний.

Метою діяльності учнівського самоврядування «ЕКОЛАЙН» є залучення вихованців до різноманітної діяльності, створення умов для самовизначення, самоствердження й самореалізації кожної особистості, залучення вихованців до організаторської роботи, забезпечення реалізації прав та обов'язків слухачів закладу позашкільної освіти, розвиток креативності, ініціативи, формування активної громадянської позиції здобувачів освіти.

Формування у вихованців активної природоохоронної позиції.

Педагоги закладу постійно акцентують увагу вихованців на екологічних проблемах краю – під час занять, проведення практичних робіт, екскурсій, експедицій, походів. Особливе занепокоєння викликає забруднення м.Тернополя побутовими відходами. Свої напрацювання з вивчення цієї проблеми вихованці представили на учнівській конференції «Екологічні проблеми Тернополя очима дітей». Учасниками її стали представники духовенства, влади, громадськості. Було прийняте звернення до влади міста з пропозиціями щодо покращення екології Тернополя.

Проектна діяльність займає все більше місце в педагогічній практиці Центру і забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в навчально-виховній роботі, сприяє формуванню в учнів життєвих компетентностей.

Проектна діяльність – це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі формування цілей, планування і здійснення проекту [3, с. 717].

Вперше роботи над проектом педагоги Тернопільського ЦЕНТУМ розпочали у 2007 року з довготривалого дослідницького проекту

«Впровадження органічного землеробства в шкільне агробіологічне дослідництво» (2007-2017 р.).

Метою проекту є вивчення методики впровадження органічного землеробства в шкільне агробіологічне дослідництво, покращення основних показників стану здоров'я населення, охорона довкілля, забезпечення раціонального використання і відтворення ґрунтів та інших природних ресурсів. Допомагає у реалізації проекту створене на базі Центру учнівське трудове об'єднання «ОРГАНІК», яке об'єднує вихованців гуртків агробіологічного напрямку та співпрацює з професором Університетом Матея Бела (Словаччина), членами «Клубу органічного землеробства» м. Тернопіль та м. Івано-Франківськ.

Ще один довготривалий проект «Біопаливні культури, їх біологія та особливості вирощування» (2012 р.-2020р.).

Метою даного проекту є привернення уваги до проблем пошуку альтернативних видів палива на прикладі біопаливних культур, вивчення їх біологічних характеристик та особливостей вирощування залежно від ґрунтово-кліматичних умов. На навчально-дослідній земельній ділянці Тернопільського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді закладено колекцію біоенергетичних культур. Вихованці під керівництвом педагогів провели дослідницькі роботи «Вплив строків та глибини садіння ризомів на продуктивність біомаси *Miscanthus giganteus*» та «Оцінка впливу регуляторів росту рослин на приживаність та морфометричні показники *Miscanthus giganteus*».

Окрім того на заняттях гуртків усіх рівнів проводяться короткотривалі проекти, тематика яких відповідає пізнавальним інтересам учнів і знаходиться в зоні їхнього найближчого розвитку. Такі проекти носять, як правило, дослідницький характер, найчастіше проводяться в природі та на базі ТОЦЕНТУМ – в теплиці, Зимовому саду, на НДЗД, або в зоологічному відділі.

Застосування тренінгової технології.

На відміну від традиційних, тренінгові заняття охоплюють весь потенціал вихованців: рівень та обсяг їх компетентностей, самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії і, як форма педагогічного впливу, передбачає використання активних методів групової роботи, сприяє соціалізації дитини в колективі, в процесі якої вона засвоює форми поведінки, які необхідні їй для нормальної життєдіяльності в колективі.

Тренінги з формування соціальних компетентностей сприяють формуванню особистої відповідальності за рівень знань і самоосвітньої

діяльності, що особливо актуально на сьогоднішній день, коли регулярного контролю за рівнем підготовки дітей до навчання немає.

Позашкільна освіта дає значно ширші можливості для тренінгів, оскільки проведення таких занять передбачає значні затрати часу.

Традиційним в Центрі стало проведення розвиваючих екологічних тренінгів-подорожей, екологічних практикумів-тренінгів, семінарів-тренінгів, що сприяють психічному й особистісному розвитку, подоланню стереотипів мислення, вчать бачити проблему і шукати її різносторонні вирішення, а також спрямовані на підвищення рівня екологічних знань школярів.

Важливо в позашкільному навчальному закладі створити середовище, атмосферу пошуку нового, що сприяє виявленню та розвитку соціально активної учнівської молоді. Саме за таких умов можливе виховання особистості, підготовленої до майбутнього, у якому необхідно розв'язувати проблеми та приймати конкретні рішення.

Література:

1. Закон України «Про освіту»
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.16 року.
URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ніколаеску І.О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандарті: науково-методичний посібник/ І.О. Ніколаеску. - Черкаси: ОПОПП, 2014. – 76 с.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід [Текст] : метод. посібн. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 135 с.
6. Савенко Н.І., Ковганич Г.Г., Кириченко В.І., Єрмаков І.Г.: Прогностичні орієнтири інноваційного розвитку позашкільного закладу: практико-орієнтований посібник. – Х.: Видавництво «Точка», 2009.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЕКОЛОГО - НАТУРАЛІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Тетяна Олександрівна Коротка

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

Очікування суспільства, що стоять сьогодні перед школою, спрямовані на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоспроможність у європейському та світовому освітніх просторах, формування покоління молоді, що буде мати необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде захищеною та мобільною на ринку праці, завжди робитиме особистий духовно – світоглядний вибір та буде здатною до навчання впродовж життя.

Переорієнтація сучасної позашкільної освіти на європейські стандарти та сама специфіка педагогічної діяльності, висуває ряд вимог до особистості вчителя, що **передбачає, передусім, його психологічну готовність до змін, науково-теоретичну і практичну підготовленість, тобто все, що становить основу професіоналізму.**

За визначенням директора НЕНЦ, доктора педагогічних наук, професора Вербицького В.В. «Конкурентоспроможність для позашкільних навчальних закладів є своєрідним «двигуном» для їх розвитку та подальшого удосконалення розвитку системи освіти і визначається обсягом компетенцій педагогічного складу, який у ньому працює, від його професійної діяльності, також від рівня кваліфікації, педагогічного досвіду, майстерності, професійно-значущих рис особистості».

Вивчаючи та обговоривши дане питання на педагогічній раді колектив комунального закладу «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради (далі Центр) відмічає, що конкурентоспроможність в сучасному закладі позашкільної освіти – це, перш за все, високий рівень майстерності педагога-позашкільника, а шляхи підвищення конкурентоспроможності мають охоплювати всі вектори діяльності закладу: адміністративне управління, маркетингову (вивчення запитів дітей, батьків, суспільства тощо), рекламну діяльність, матеріальну базу, співпрацю з державними громадськими, партнерськими організаціями,

навчально-виховну, методичну, організаційно-масову роботу, роботу з обміну досвідом.

Чи є конкурентоспроможними педагогічні працівники Центру, зокрема? Вважаємо що так.

Аналізуючи практику освітнього простору закладу, слід зазначити, що педагоги вміють прогнозувати динаміку навчальних досягнень вихованців, проводять майстер-класи, використовують інформаційно-комунікативні технології, беруть участь у професійних конкурсах, підвищують кваліфікацію незалежно від віку, втілюють педагогічне новаторство.

Чільне місце у змісті екологічної освіти закладу займає форма інноваційних педагогічних технологій: проектів, дослідно-експериментальної роботи.

Так, з 2014 року проводиться навчальний експеримент «Екологізація дослідницької діяльності учнівської молоді у взаємодії позашкільного навчального закладу із об'єктами природно-заповідного фонду», у рамках якого визначається рівень сформованості екологічної свідомості вихованців, в освітній процес впроваджуються, форми і методи фронтальної, групової та індивідуальної пошуково-дослідницької роботи юнатів на заповідних територіях.

У співпраці з науковцями Біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна; Чорноморського Біосферного заповідника; національного природного парку «Олешківські піски» педагоги Центру розробляють та вдосконалюють методику організації і проведення дослідницької діяльності учнів. Особлива увага приділяється прийомам та методам поєднання натуралістичного та гуманістичного підходів в експедиціях. Відбувається активний пошук нових форм і методів для ефективної екологічної просвіти та виховання молоді з врахуванням специфіки унікальної природи певної території.

Де кілька років поспіль проводиться обласний екологічний експедиційний практикум «Дослідження біорізноманіття біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна».

У 2017-2018 роках запроваджено історико-культурний квест на байдарках у пониззі р. Дніпро «Козацька слава», обласну акцію «Найстаріші дерева Херсонщини», експедицію «Дуби», методична служба Центру бере участь у розробці Положення Всеукраїнського молодіжного хакатону «X REALITY HACK 2018».

У практику закладу ввійшли розробка проекту «Юннатівська любов до тварин без кордонів і обмежень» у рамках Всеукраїнського конкурсу-гранту «Проект живого куточка природи Фельдмана»; участь у Всеукраїнському

конкурсі-огляді позашкільних навчальних закладів «Погляд в майбутнє», у матеріалах якого висвітлено ефективні методики перетворення закладу позашкільної освіти, що відповідатиме вимогам сучасності за темою «Успішна учнівська молодь – запорука процвітання держави».

Провідною формою вдосконалення професійної компетентності, здатності до творчої роботи є самоосвіта педагогів.

Удосконалення фахової майстерності педагогів Центру за індивідуальною формою самоосвіти відбувається завдяки навчанням на курсах підвищення кваліфікації, проведенню атестації.

Групові та колективні форми самоосвіти реалізуються завдяки участі у фахових семінарах, практикумах, майстер-класах тощо.

Велику роль у підвищенні фахового рівня педагогів займає робота

- обласної координаційно-методичні ради з еколого-натуралістичної освіти та виховання учнівської молоді;
- школи педагогічної майстерності;
- проведенні та обговоренні відкритих занять.

Ефективною формою роботи з педагогічними кадрами є розгляд таких питань на педагогічних радах як «Творчий портрет педагога», «Ярмарок педагогічних ідей», «Територія успіху» тощо.

Широкий простір для творчого самовизначення педагогів забезпечують конкурси педагогічної майстерності «методичних розробок», «Джерело творчості».

Традиційними формами результатів самоосвітньої діяльності є доповідь; виступ на семінарі; педагогічній раді; розробка поурочного планування з теми; дидактичного та роздаткового матеріалу з предмета тощо.

Використовуються науково-методичні форми це – написання статей до фахових видань; науково-методичні розробки; творчі звіти тощо.

Пріоритетними та продуктивними є такі освітні технології, де оптимально поєднуються фронтальні, групові, індивідуальні форми організації навчального процесу.

Це - застосування активних (інтерактивних, кооперативних) технологій навчання, оволодіння інноваційними формами занять як - от: заняття-тренінг, заняття-дослідження, заняття-мандрівка, заняття-практикум, заняття-гра, заняття за опорним конспектом, заняття-екзамен.

Керівники гуртків використовують інтерактивні технології колективно-групового навчання (робота в парах, мікрофон, імітацію гри), практичні роботи та вправи, електронні презентації.

Прикладом підтримки обдарованих, талановитих дітей; індивідуалізації, персоніфікації навчання є робота за дослідницькими проектами.

Частка навчальних програм, які задіяні в освітньому процесі, за авторства педагогів Центру у 2017-2018 навчальному році, складає 27%.

Загалом, впродовж останніх 5 років, педагогами Центру складені 4 навчальні програми гуртків: «Природа і фантазія», «Екологічний театр «Маків цвіт», «Дослідники заповідних стежок Херсонщини», «Тварини в нашому житті».

На основі Типових навчальних програм МОН складено 5 програм: «Фітотерапія», «Юний медик», «Юні лісівники-дендрологи», «Захоплююче лозоплетіння», «Юні друзі природи».

Якість навчання – запорука збереження контингенту дітей у гуртках.

Для підвищення освіти на новий якісний рівень потрібно популяризувати позашкілля, показувати, що це теж освіта.

І тут на першому місці стоїть робота з батьками.

Адже, конкурентоспроможний педагог – це соціально-активний педагог, він взаємодіє не тільки з дітьми, але й з батьками, які є повноправними учасниками навчального процесу.

З однієї сторони вчитель-позашкільник виконує соціальне замовлення батьків, з іншої – держави. Це - актор, режисер, менеджер, аналітик і психолог.

Маємо приклади такої взаємодії керівників гуртків з батьками, де педагоги виявляють батьківську оцінку ефективності роботи дітей; використовують електронні форми надання послуг та інформації батькам; ведуть щоденник відгуків.

Там, де батьки задоволені рівнем організації роботи, там буде підтримка вчителя, а, отже, як мінімум, збереження контингенту.

Разом з тим, поле діяльності щодо поліпшення якості позашкільної освіти та конкурентоспроможності закладу надзвичайно велике.

З метою подальшого розвитку та конкурентоспроможності закладу, розвитку та вдосконалення творчого потенціалу педагогічних працівників можна запропонувати:

Керівникам гуртків працювати над формуванням власного порт фоліо досягнень за навчальний рік, систематично висвітлювати досвід у фахових виданнях, ЗМІ; проводити маркетингову діяльність (вивчення запитів) серед дітей та учнівської молоді, їх батьків щодо виявлення затребуваних форм і методів роботи гуртків.

Запровадити персональні виставки керівників гуртків впродовж навчального року.

Організаційно-масовому відділу планувати під час канікул проведення майстер класів для різновікової категорії дітей та батьків; укласти угоди про співпрацю організації змістовного відпочинку дітей пришкільних таборів загальноосвітніх шкіл та Центру.

Методичному відділу створити електронну базу ресурсів для керівників гуртків щодо ефективного проведення занять.

Удосконалення педагогічної майстерності та здатність колективу бути конкурентоспроможним не є самоціллю. Перш за все вчимо дітей думати про оточуюче довкілля, вміти спілкуватись, бути справжніми господарями своєї землі та своєї долі.

Діяльність закладу знаходиться в русі, в розвитку, постійно оновлюється, адже маємо йти в ногу з часом, бути максимально цікавими та корисними для майбутніх будівників успішної, сильної, розвиненої та конкурентоспроможної держави.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – с. 280.
2. Вербицький В.В. Модернізація позашкільної освіти України: орієнтир на Болонський процес/ Рідна школа №4-5 2012 с. 59-63.
3. Ковбасенко Л. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу: методичний посібник/ Л. І. Ковбасенко. – К., 2000. – с. 53.
4. Пустовіт Г. П. Теоретичні засади і методичні підходи щодо формування творчої особистості в позашкільних навчальних закладах/зб. мат. наук.-практ. конф. – К., 2006. – с. 38–69.
5. Савенко Н. Структура громадського управління в закладі позашкільної освіти /Позашкілля. – 2012. № 3 (березень) с. 63.

СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЮННАТІВ ДО НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Леся Олександрівна Демчук

Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Педагогічний колектив Хмельницького обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді дбає про створення в закладі всіх умов, необхідних для розвитку цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток у юннатів пізнавального інтересу до природничих наук і навколишнього природного середовища.

В закладі організовано 60 дитячих еколого-натуралістичних об'єднань, якими охоплено 1020 дітей за такими профілями: «Юні ботаніки», «Юні медики», «Юні садівники», «Юні рослинники», «Лікарські рослини», «Юні акваріумісти», «Юні овочівники», «Юні зоологи», «Основи агрохімії», «Юні бджоларі», «Юні квітникарі», «Юні екологи», «Флористика і фітодизайн інтер'єру», «Природа рідного краю», «Юні охоронці природи», «Екологічна біохімія», «Юні лісівники», «Юні орнітологи», «Загальна біологія», «Фотонатуралісти».

В 2017-2018 навчальному році ХОЕНЦУМ організував за власні кошти 24 гуртки під керівництвом 21 педагога-ентузіаста юннатівської роботи, які працюють на базі кращих навчальних закладів області, в т.ч.: Купільська ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району, Пилипо-Олександрівська ЗОШ І-ІІІ ст. Вінковецького району, Вовковинецька школа-інтернат для дітей-сиріт Деражнянського району, Михлянська ЗОШ І-ІІІ ст. Ізяславського району, Староушицька СЗОШ І-ІІІ ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району, Западинська ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району, Голосківська ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району, Песецька ЗОШ І-ІІ ст. і Струзька ЗОШ І-ІІІ ст. Новоушицького району, Кустовецька та Буртинська ЗОШ І-ІІІ ст. Полонського району, Старокостянтинівська ЗОШ І-ІІІ ст. №1, Великочернятинська ЗОШ І-ІІІ ст. та Сковородківська ЗОШ І-ІІІ ст. Старокостянтинівського району, Масівецька ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району, Летавська ЗОШ І-ІІІ ст. Чемеровецького району, Пліщинська ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, а також на базі Хмельницького колегіуму імені В.Р. Козубняка та кафедри хімічної технології Хмельницького національного університету.

З метою розвитку пізнавального інтересу юннатів до навколишнього природного середовища та формування екологічної культури підростаючого покоління, в області створено 148 базових (опорних) навчальних заклади передового педагогічного досвіду, зокрема 50 шкіл дослідницько-натуралістичного профілю, 54 - екологічної освіти і виховання, 44 - природоохоронного.

Формування екологічної свідомості учнівської молоді та розвиток пізнавального інтересу юннатів до навколишнього природного середовища в Хмельницькому ОЕНЦУМ здійснюється відповідно до Плану комплексних заходів з екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури учнівської молоді навчальних закладів Хмельниччини на 2016-2020 рр., затвердженого спільним наказом Департаменту екології і природних ресурсів та Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА. Аналогічні Плани розроблені й виконуються районними відділами, міськими управліннями освіти та ОТГ.

На високому рівні організована співпраця педагогів нашого закладу з науковцями Національної академії педагогічних наук України, Хмельницького національного університету, Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, з Департаментом екології та природних ресурсів і Департаментом агропромислового розвитку Хмельницької ОДА, обласним управлінням лісового та мисливського господарства Хмельницької ОДА, Національним природним парком «Подільські Товтри», громадською організацією «Подільське екологічне товариство» і громадськими природоохоронними об'єднаннями.

ХОЕНЦУМ щорічно організовує і проводить з науковцями і фахівцями профільні семінари, методоб'єднання, науково-практичні конференції, семінари-тренінги й навчальні заняття з питань екологічної освіти і виховання та формування екологічної свідомості підростаючого покоління, круглі столи, наради для керівників, методистів і керівників гуртків позашкільних закладів, вчителів біології, завідувачів учнівських УНДЗД, профільних дитячих творчих об'єднань, методистів районних відділів, міських управлінь освіти та ОТГ.

Хмельницький ОЕНЦУМ спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Хмельницької ОДА, громадською організацією «Подільське екологічне товариство», кафедрою екології Хмельницького національного університету працювали над проектом «Ідентифікація ключових природних територій Хмельницької області» щодо створення

Національного природного парку «Мале Полісся» і продовжують працювати над створенням Національного природного парку «Верхнє Побужжя».

Вже понад 20 років на базі Хмельницького ОЕНЦУМ діє експериментальний майданчик Національної академії педагогічних наук України, який успішно реалізував 4 спільні науково-освітні проекти:

- «Позашкільна освіта - науково-методичне забезпечення екологічної освіти та морально-духовного виховання дітей, учнівської і студентської молоді»;

- «Формування творчої і соціально активної особистості засобами телекомунікаційних проектів у позашкільному навчальному закладі»;

- «Сучасні здоров'язбережні технології навчання і виховання школярів як шлях до якісної освіти»;

- «Формування національно-патріотичних почуттів дітей, учнівської і студентської молоді юннатівськими формами роботи в контексті українського патріотизму та євроінтеграції України».

В рамках проекту «Позашкільна освіта - науково-методичне забезпечення екологічної освіти і виховання та формування екологічної культури учнівської молоді» надруковано 29 науково-популярних книг і посібників навчально-методичного, інформаційно-довідкового та природничо-краєзнавчого змісту, 12 з них - з грифом Національної АПН України. Усі книги, надруковані Хмельницьким ОЕНЦУМ загальним тиражем понад 35 тисяч примірників, безкоштовно передано в усі заклади освіти Хмельницької області для їх учнів і педагогів.

Значна частина книг стала основою електронної бібліотеки юннатів Хмельниччини, Хмельницького ОППО та Національного ЕНЦУМ і розміщена на їх сайтах. Протягом 2016-2017 року надруковано науково-популярні видання «Хмельниччина», «Живі смарагди Шепетівщини», «Ліси Хмельниччини». Завершується підготовка до друку навчального посібника для учнів молодшого шкільного віку «Екологічна абетка» та книги «Флора Хмельниччини», в якій зібрано й узагальнено відомості про багатства і неповторну красу рослинного світу Хмельниччини, його охорону й збереження, раціональне використання та відновлення.

Учнівські лісництва є однією з ефективних форм розвитку пізнавального інтересу юннатів до навколишнього природного середовища, стимулювання їх творчого самовдосконалення, залучення до науково-дослідницької та експериментальної діяльності з біології, екології і лісового господарства.

На Хмельниччині функціонує 38 учнівських лісництва, в яких займаються лісоохоронною справою 908 учнів, за якими закріплено 1529,6 га лісу, посаджено 41,42 га лісу.

Кращими лісництвами Хмельницької області є учнівські лісництва Пліщинської і Полянської ЗОШ І-ІІІ ст. Шепетівського району, Михлянської ЗОШ І-ІІІ ст. Ізяславського району та Масівецької ЗОШ І-ІІ ст. Хмельницького району, члени яких є активними учасниками Всеукраїнських акцій, конкурсів «Майбутнє лісу в твоїх руках», «До чистих джерел», «Юннатівський зеленбуд», «Біодит», «Ліси для нащадків», «Новорічний подарунок» та ін.

Команда Пліщинського учнівського лісництва Шепетівського району, під керівництвом учителя хімії М.А. Зведенюка у 2014 році здобула Гран-прі, стала переможцем VIII Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв, а у 2015 році, за результатами XI Всеукраїнського зльоту лісництв, йому було присвоєне звання «Зразкове».

Це єдина школа області, нагороджена Почесною грамотою Національної академії наук України за активну наукову і практичну діяльність учнів, а також єдина в Україні школа, яка самостійно створила унікальний природозаповідний куточок в лісовому урочищі «Адамові займишко». Вихованці гуртка юних лісівників спільно із державним підприємством «Шепетівський лісгосп» власними руками створили для школи й рідного села унікальний дендропарк площею 2,5 гектара і розарій на грантові кошти, які виграв їх учитель.

Юні лісівники зуміли першими у Європі відтворити насіннєвим способом, занесений до Червоного європейського списку, Відкашник осотовидний, у якому вони виявили інсулін. Створивши цілу плантацію цієї цінної рослини, вони передали методику її вирощування та живий матеріал в Національний ботанічний сад ім. М. Гришка НАН України, де рослини гарно прижилися і нині успішно розмножуються науковцями для потреб вітчизняної ботаніки й фармацевтики.

Одним з кращих напрямків роботи щодо створення освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток у юннатів пізнавального інтересу до природничих наук і навколишнього природного середовища є діяльність еколого-освітнього центру, за підтримки посольства Канади, Національного природного парку «Подільські Товтри», Товариства подільських природодослідників та природолюбів (кер. вчитель біології, керівник гуртка юних екологів за сумісництвом Юрченко М.В.), створений на базі Староушицької СЗОШ І-ІІІ ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району.

Еколого-освітній центр обслуговує жителів та відвідувачів регіону, в який увійшло близько 20 сіл Кам'янець-Подільського Придністров'я. Саме тут концентрується екологічна освіта і виховання, розробляються нові проекти природоохоронної діяльності на території селища та його околиць, проводиться пропагандистська робота, проходять зустрічі з гостями школи. У книзі відгуків є записи відвідувачів з Польщі, Києва, Кривого Рогу, Харкова, Івано-Франківська, Одеси, Чернігова, Чернівецької області та Хмельницької областей.

Заслуговує на увагу досвід роботи керівника гуртків юних орнітологів Голосківської ЗОШ І-ІІІ ст. Летичівського району Новака В.О., який дбає про виховання екологічно грамотної і свідомої особистості шляхом удосконалення та підвищення ефективності отримання екологічних компетенцій в сфері дослідження і охорони природи рідного краю.

Педагог зі своїми школярами організував Подільський клуб любителів птахів «AVES», є постійним членом Західноукраїнського орнітологічного товариства, Українського товариства охорони птахів, активно співпрацює з науковцями Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена Національної академії наук України, Київського, Львівського та Кам'янець-Подільського національних університетів, Інституту зоології м. Халле (Німеччина), Інституту екології Карпат (м. Львів), Мензбірівського орнітологічного товариства (РФ), Товариства охорони птахів Білорусі та інших установ.

Екскурсії та туристичні походи в Голосківській школі є невід'ємним елементом екологічного виховання учнівської молоді та розвитку їх пізнавального інтересу до навколишнього природного середовища, що активізує бажання знати і зробити більше та розвивати екологічну грамотність, відчувати масштабність і значимість своєї роботи завдяки співпраці з міжнародними й українськими природоохоронними та науковими організаціями.

Хмельницький ОЕНЦУМ розвиває міжнародну співпрацю через участь юннатів закладу у регіональних і фінальних етапах міжнародних конкурсів: міжнародному конкурсі екологічних проектів з енергоефективності «Енергія і середовище», всесвітньому конкурсі науково-технічної творчості молоді Intel ISEF, Міжнародній Олімпіаді Проектів I-SWEEP, міжнародному конкурсі INFORMATRIX, міжнародному конкурсі INESPO, конкурсі винахідників «Leonardo Da Vinci», олімпіаді екологічних проектів INEPOEuroasia, Балтійському науково-інженерному конкурсі, щорічній Білоруській конференції учнів, Білоруському конкурсі науково-біологічних робіт учнів закладів загальної середньої і позашкільної освіти, Міжнародному Фестивалі молодих науковців E(x)plory тощо.

Таким чином, творча взаємодія науковців вищих навчальних закладів, фахівців установ і підприємств аграрного сектору та екології й охорони природи, педагогів закладів загальної середньої освіти дозволяє забезпечити розвиток пізнавального інтересу юннатів до навколишнього природного середовища та формування екологічної свідомості учнівської молоді.

Отже, основне завдання педагогічного колективу Хмельницького ОЕНЦУМ є створення і розвиток цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток у юннатів пізнавального інтересу до природничих наук й навколишнього природного середовища, формування активної природоохоронної позиції підростаючого покоління, виховання в них бережливого ставлення до природи, вміння передбачати наслідки своєї поведінки в природі та суспільстві.

СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ, СПРЯМОВАНОГО НА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Валентина Миколаївна Баданюк

Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»

Діяльність Центру роботи з обдарованими дітьми спрямована на розвиток творчої особистості та обдарованості дітей, розвиток художньо-естетичної творчості, формування екологічної культури особистості, залучення вихованців до практичної природоохоронної та науково-дослідницької роботи.

Одним з основних завдань діяльності Центру – розвиток пізнавального інтересу вихованців до навколишнього середовища, до пізнання основних законів природи, формування у школярів бажання і вміння захищати і зберігати єдність екосистем землі, приділяючи особливу увагу біологічній різноманітності та природним процесам, що підтримують життя, сприяння становленню в учнів цілісного екологічного світогляду на основі засвоєння інтегрованих знань про природу, людину, суспільство.

На всіх ступенях позашкільної освіти в Центрі використовуються різноманітні форми і методи навчання, виховання та індивідуального розвитку дітей. Особистісно орієнтована позашкільна освіта в закладі передбачає нову педагогічну етику: взаєморозуміння, співробітництво, діалог. Найголовнішими ознаками позашкільної еколого-натуралістичної

роботи є багатоваріантність методик, форм, утвердження всіма засобами цінності і гідності особистості дитини.

Поряд з традиційними формами роботи (гуртки МАН, творчі учнівські об'єднання, еколого-натуралістичні та художньо-естетичні гуртки) збільшується питома вага індивідуальних форм роботи, виняткового значення набувають нові інформаційні технології. Для розвитку здібностей творчо обдарованих дітей відповідно до нахилів і задатків створені спеціалізовані гуртки.

Для підвищення якості навчально-виховного процесу в позашкільних закладах еколого-натуралістичного спрямування, які працюють в області, необхідна ініціатива обласного Центру еколого-натуралістичної творчості як методичного координатора позашкільної та позакласної роботи з учнівською молоддю.

За ініціативи Центру роботи з обдарованими дітьми в позашкільних закладах еколого-натуралістичного спрямування набувають поширення нетрадиційні форми і методи роботи з дітьми.

Заслугує уваги клубна робота, в якій можна об'єднати дітей різного віку. Клуби природоохоронного напрямку («Друзі природи», «Юний еколог», «Натураліст», «Знавці природи» та інші) спрямовують роботу за своїм статутом відповідно до природного ландшафту, де знаходиться позашкільний заклад.

В Уманському еколого-натуралістичному центрі працюють гуртки: «Юні екологи», «Юні дендрологи», «Юні ботаніки», «Природа рідного краю», «Акваріумісти», «Аранжування», «Флористики», «Юні друзі природи», «Юні валеологи», «Пізнаємо світ».

Крім цього в Центрі працюють інноваційні об'єднання учнів - екологічні клуби:

- «Авіцена» – мета роботи якого - дати вихованцям знання про лікарські рослини, що ростуть в нашій місцевості, особливо ті, що занесено до Червоної книги України, поширення їх та фармакологічні властивості. Вихованці клубу працюють над темою «Лікарські рослини урочища Сюрчани»;

- «Адоніс» – займається вивченням місцевої флори, умов розвитку рослин та вплив оточуючого середовища на їх розвиток. Вихованці працюють над темою «Вплив антропогенного фактору на рослини Білогородського лісу»;

- «Поліксена» – основна мета роботи клубу - формування екологічних понять про цілісність природних комплексів рідного краю, їх динаміку і шляхи раціонального використання. Тема, над якою працюють вихованці клубу – «Рослинні угруповання в околицях міста Умані».

Працює в Центрі і клуб «Молодь за здоровий спосіб життя».

«Зелена планета» - основна мета роботи клубу – вивчення лікарських рослин, пропаганда здорового способу життя, лікування без пігулок.

«Орхідея» - вихованці цього клубу вивчають декоративні рослини закритого ґрунту, кімнатні рослини, екзотичні рослини, що інтродуковані в Україні:

«Мандрівники» - мета роботи клубу – вивчення кліматичних умов, рельєфу, ґрунтів, корисних копалин, рослин і тварин нашої місцевості.

До нових форм екологічної просвіти можна віднести і такі учнівські творчі об'єднання:

- екологічний ляльковий театр «Бембі», вихованці якого в доступній формі передають дітям дошкільного віку проблеми екологічного стану довкілля, виховують почуття єдності з природою. В минулому навчальному році учасники театру підготували такі вистави: «Пісня вітру», «Замок з бруду», «Доброму – добре», «Новорічна зіронька», «Веселе Левенятко»;

- екологічний театр «Ера» націлює учнів на осмислення екологічних проблем сучасності, місце молоді в сучасному світі, закликає до здорового способу життя. Учасники театру підготували вистави «Світ нірвани або стоп, наркотик», «Новорічна казка».

Щороку вихованцями та педагогами еколого-натуралістичного Центру проводяться екологічні експедиції, мета яких - дослідити екологічний стан річок та лісів Уманщини, можливості розчищення їх від сміття, пропаганда серед населення розуміння шкідливості забруднення водойм, лісів побутовим сміттям.

Тісно співпрацює Центр з екологічною інспекцією м. Умані, з національним дендрологічним парком «Софіївка», з Уманським державним педагогічним університетом, Уманським національним університетом садівництва.

Для дітей з особливими потребами (вадами психофізичного розвитку) на базі Шполянського еколого-натуралістичного центру працює гурток соціально-реабілітаційного напрямку «Дивосвіт» під керівництвом Толчиніної Ольги Іванівни.

Нині існує велика кількість методів, що дозволяють розкривати принципи діяльності головного мозку. Нові техніки сканування живого мозку та отримання його зображень дозволяють вивчати активність головного мозку і описувати зміни, що відбуваються в клітинах мозку. Діти з «особливими потребами» - це досить складний, своєрідний контингент. Їх відрізняє ряд особливостей, головна з яких полягає в тому, що результати їх навчання і виховання педагоги та психологи чекають достатньо довго, діти

не дають «зворотного зв'язку», як їх однолітки, що нормально розвиваються, унаслідок органічного ураження головного мозку і як наслідок - порушення пізнавальної діяльності. У дітей з ДЦП є труднощі просторового аналізу і синтезу, порушення схеми тіла, словесного відображення просторових відношень. Для них рухи не лише важкі для виконання, але й дуже слабо відчутні, що стає причиною утруднення простих і більш складних форм сприйняття. Для того, щоб отримати, результат, педагогу потрібно прикласти багато зусиль і досить тривалий час.



Гурток зоотерапії успішно розпочав свою роботу з нового навчального року. Щоб відчутти результат, необхідно використовувати в своїй роботі різні методи і прийоми навчального і виховного характеру. Одночасно з традиційними методами психолого-педагогічного впливу на дитину, доцільно використовувати тактильну чутливість, тобто, відчуття, що виникає при дії на шкірну поверхню різних механічних подразнень під час дотику. Безпосереднє спілкування з тваринами і є елементами зоотерапії, спрямоване на зняття окремих симптомів, поліпшення розвитку психічних процесів, дрібної та загальної моторики, зниження стомлюваності, активізацію пізнавальних процесів тощо. Є декілька функцій зоотерапії:

- Психофізіологічна функція полягає в тому, що спілкування з тваринами здатне позбавляти дитину стресу, покращувати роботу нервової системи і психіки в цілому.
- Психотерапевтична - це спілкування з тваринами, що багато в чому сприяє гармонізації особистості.
- Реабілітаційна полягає в тому, що контакти з тваринами служать додатковим каналом взаємодії з навколишнім світом. Вони допомагають психічній і соціальній її реабілітації.

Ось такі принципи покладені в роботу гуртка корекційно-розвивального напрямку з елементами зоотерапії «Дивосвіт». Приручені тваринки куточка живої природи допомагають вихованцям у спілкуванні між собою, створюють атмосферу позитиву, радості, утихомирення.

ЕСТЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДИТИНИ ДО ПРИРОДИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олена Михайлівна Радченко

Комунальний заклад «Чернігівська обласна станція юних натуралістів»

Домінантною ознакою сучасного українського соціуму є стрімкий й потужний розвиток різних сфер соціального буття, поява нових галузей знання, виникнення нових професій, оновлення технологій, застосування інноваційних і дієвих методів пошуку і зберігання суспільно корисної інформації. Відтак, технологічний прогрес актуалізує й перед педагогами нові праксеологічні завдання: підвищення ефективності набуття нових теоретичних знань і практичних навичок здобувачами освіти на всіх рівнях конкретної освітньої діяльності. Існуюча система трансляції готового знання до розвитку особистості школяра аргіогі не може врахувати всього масивного різнопланового обсягу сучасної наукової інформації, тому навчити дитину усьому завчасно, заздалегідь об'єктивно не видається можливим. Відтак слушним і виправданим (обґрунтованим) нам видається те, що в основу універсальної моделі, що імплікована на всіх рівнях освіти в Україні (як шкільної, так і позашкільної) має стати, передусім, ідея реалізації пізнавальних компетентностей, здібностей дитини, а саме - її здатності до нестандартних шляхів в пошуку нового, невідомого, а також психологічна підтримка її потягу (внутрішньо усвідомленого переконання) до дослідницької діяльності.

Сучасна парадигма освіти спроможна забезпечити становлення відкритої, адаптивної, самостійної, критично мислячої особистості і всебічно розвиненої людини лише у тому разі, якщо вона позбувшись застарілих педагогічно «пасивних» засобів навчання і виховання, буде трансформувати освітні програми на засадах «активних проблемно-діяльнісних» методів трансляції знань, що вже напрацьовані сучасною світовою психолого-педагогічною думкою.

Тому освітній процес в закладах позашкільної освіти, еколого-натуралістичного напрямку, зокрема, потребує нових «освітніх практик», використання в інноваційній діяльності педагогів таких методів, засобів навчання, які б оптимально сприяли реалізації всебічного і гармонійного розвитку дитини, її інтелектуально-духовного потенціалу.

Дитина – маленький філософ. Щира відкритість світові, емоційне піднесення від знайомства з невідомим або малозрозумілим, пошук нових вражень, естетична насолода від спостережень за красою природних явищ, допитливість, прагнення відшукати граничні онтологічні підстави світобуття («звідки все походить?»), все це, з однієї сторони, постає важливими рисами дитячого характеру, з іншої, – розширює уявлення дитини про складний і суперечливий світ, сприяє опануванню соціально значущого досвіду, дозволяє пов'язати розрізнені елементи світу в цілісну, логічно обґрунтовану картину Універсуму. У зв'язку з цим, дієвими засобами активного і результативного засвоєння знань є гра та дослідницька, пізнавальна діяльність дитини, яка проявляється через активний пізнавальний інтерес.

Феномен пізнавального інтересу постає не тільки важливим чинником навчання і виховання, а й актуальним концептом соціалізації та інкультурації дитини в світі, адже людина як особистість формується виключно в процесі активної взаємодії з навколишнім світом (як природним, так і соціальним), тому її прагнення активно пізнавати, досліджувати природний світ в усьому його різноманітті сприяє не тільки гармонізації, естетизації особистості, а й розвитку критичного мислення дитини.

Пізнавальний інтерес має так би мовити подвійну природу, адже його формування постає і результатом, і необхідною умовою навчання. По суті «пізнавальний інтерес» є каталізатором, який прискорює розумові реакції, дає змогу школяру асимілювати основи наукових дисциплін.

Постаючи важливим чинником навчання, даний феномен привертає увагу спеціалістів в різних сферах сучасної вітчизняної гуманітаристики (педагогів, психологів, соціальних працівників, філософів тощо). Безпосередньо питанням пізнавального інтересу школярів присвячені дослідження Л. П. Арістової, П. С. Атаманчука, Ю. К. Бабанського, К. Буряка, Л. В. Занкова, Б. І. Коротяєва, О. Киричука, Г. Щукіної, Л. Музиченко тощо. Попри дещо відмінні підходи до дефініцій цього поняття, всі вони відзначають найістотнішу його рису – це активне вмотивоване вибіркове емоційне ставлення суб'єкта до предмета пізнання, яке має систематично враховуватися і розвиватися у процесі навчання, оскільки він безпосередньо впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості дитини, постає не тільки засобом успішного навчання, а й умовою досягнення в майбутньому позитивних і бажаних життєвих результатів.

Пізнавальний інтерес завжди постає актуальним мотивом гносеологічно-діяльнісного відношення або переживання, емоційним вираженням внутрішньо усвідомленої потреби особистості до сфери пізнання, її предметності, самого процесу оволодіння знанням. У зв'язку з

цим треба відзначити, що важливим фактором виховання у дитини позитивного ставлення до навчання, до освоєння світу в цілому, активізації інтересів виступає емоційно забарвлена сфера, яка передбачає формування водночас естетичних й екологічних цінностей, естетизації знань у взаємовідношеннях між людиною і природою. Дитина сприймає універсам всією своєю сутністю: зір, дотик, слух, нюх, смак – всі активні як в естетичному, так і екологічному досвіді. Концептуалізація природного довкілля як естетичного об'єкта завжди базується на рішенні суб'єкта спостереження, адже він вирішує, що і як розглядати. Тому педагогам важливо задавати естетичні параметри (світоглядні, гносеологічні, національно-екологічні), зокрема, і природного довкілля. Так, скажімо, на Чернігівській обласній станції юних натуралістів педагогічними працівниками створені спеціальні естетичні зони ландшафтних краєвидів, які тематично й сезонно впорядковані, тому дитина в будь-яку пору року може розкрити для себе красу навколишнього природного простору і вмотивоване бажання навчатись доглядати за рослинами. Адже відомо, що естетична цінність довкілля сильно впливає на кожну людину, націю і їхню культуру. А естетична оцінка довкілля не є суто особистісним досвідом, а має соціальне, історичне і культурне походження. Якщо дитина чекає на зустріч з такими природними «кумирами», як українські Карпати чи швейцарські Альпи, то вона готується побачити щось незвичайне і сповнене естетичної цінності, тим самим пробуджуючи в собі радість пошуку і торжество відкриття.

Отже, пізнавальний інтерес, спертий на естетико-піднесені чинники спонукають дитину активно відшукувати засоби їх задоволення, стимулюють пізнавальну активність у здобуванні знань, сприяють формуванню світогляду, естетичного досвіду та викликають вмотивоване прагнення до відкриття нового.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

Любов Васиївна Черлінка

**Чернівецький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді**

Великий педагог К.Д.Ушинський вважав, що „не можна перебільшувати вплив школи на розвиток дитини. Школа не має права втручатися в чужу для неї область та заважати своїми уроками впливу інших великих вихователів

людини: природи і життя”. Одне з основних завдань педагога він вбачав в тому, щоб не тільки передавати знання, а й розвивати в учнях бажання і здатність набувати нові знання і пізнавати життя навколо себе. Відповідно, особливістю розвитку пізнавальних інтересів учнів до навколишнього середовища має бути постійна пізнавальна активність особистості, яка формується лише при взаємодії з навколишнім світом. Тому, покликання сучасної освіти полягає не тільки у створенні цілісного освітньо-виховного простору, який допоможе побороти стереотипи сприймання людини як завойовника природних ресурсів, а й дозволить зберегти й примножити людське в людині і природне в природі, забезпечити так зване олюднення знань.

За останнє тисячоліття людство досягло неймовірно високих досягнень у всіх галузях наук, але на жаль, так і не навчилося правильно використовувати ресурси, які йому подарувала природа «авансом», сподіваючись на доброту та вдячність своїх дітей. Сучасне природокористування у більшості країн світу можна охарактеризувати як доволі агресивне, що особливо помітно у не надто розвинених країнах. Це стосується практично всіх сфер людської діяльності: видобутку корисних копалин, сільського виробництва і лісового господарства тощо. І якщо у провідних країнах світу чинне законодавство певною мірою контролює негативні процеси, викликані інтенсивним природокористуванням, захищаючи довкілля та стабілізуючи екологічну ситуацію, то в ряді інших, на жаль, можна бачити протилежні обставини. Прикро, що до числа таких країн входить і Україна, де цілий ряд захисних заходів лише декларуються, а конкретних практичних кроків до поліпшення екологічності та свідомого природокористування не має. Тому усі сподівання лягають на молоде покоління, яке за рахунок своєї обізнаності змінить ставлення до оточуючого середовища. Відповідно, усі новаторські реформи в освіті повинні бути спрямовані на розвиток творчої особистості кожної дитини, виховання її на засадах поваги до життєвих цінностей, любові до оточуючих, рідного краю тощо незалежно від природних задатків.

Весь освітньо-виховний процес має бути комплексним і забезпечувати адекватний розвиток ставлення особистості до світу природи разом із формуванням системи уявлень. Сформувати таку екологічну свідомість можливо лише спільними зусиллями всіх ланок освіти: починаючи від дошкільної та шкільної і закінчуючи позашкільною, включно із вищою. Такий підхід повинен включати в себе тісну кооперацію та співпрацю з батьками і громадськістю.

Саме позашкільна освіта за змістом і спрямованістю в сучасному світі стала однією з важливих ланок модернізації освітнього простору України й виступає на даний момент потужним чинником мотиваційного розвитку, самореалізації, професійного самовизначення та формування життєвої компетентності особистості. У цьому руслі робота еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти направлена на створення нового типу закладу, який би відповідав всім вимогам сучасності в вихованні екологічної свідомості дітей.

Сучасні позашкільні освітні заклади такого роду вдосконалюють екологічну освіту і виховання підростаючого покоління, формують екологічне мислення і культуру, використовуючи різноманітні форми і методи природоохоронної діяльності. Вони забезпечують активно-дієвий характер екологічного виховання учнівської молоді, максимально наблизивши освітньо-виховний процес до потреб охорони довкілля. Участь дітей в різноманітних екологічних конкурсах позитивно впливає на розвиток екологічного та естетичного мислення вихованців, формування їх ціннісної сфери та світогляду, сприяє набуттю умінь та навичок практичного вирішення проблем навколишнього середовища, а також забезпечують формування індивідуальної та колективної відповідальності за стан довкілля.

Визначна роль в екологічному вихованні позашкільних закладів належить екскурсіям до природи. Така діяльність надає можливості здійснювати в повній мірі педагогічний вплив на розвиток розумової та емоційної сфери вихованців. Світ природи ефективно збуджує допитливу дитячу думку, породжує та стимулює пізнавальну активність дітей. Різноманітність, краса природи, наочність її зв'язків і залежностей забезпечує доступність їх розуміння дитиною, спонукає до логічного мислення, формує здатність до аналізу та синтезу, знаходження своїх, індивідуальних, дуже часто оригінальних пояснень.

Чималий вплив на розвиток пізнавальних інтересів у дітей має дослідницька діяльність. Вона є одним із найбільш ефективних чинників формування у дітей компетенцій щодо самостійного здобування знань, вмінь та навичок і застосовування їх на практиці. Дослідницька технологія дає можливості щодо формування практично всього спектру ключових навичок вихованців для розв'язання нестандартних завдань, застосовування їх у процесах самостійного пошуку способів з'ясування істини, практично користуватися здобутою інформацією.

Заняття в гуртках формують у дітей цілісну систему екологічних знань та відповідне ставлення до оточуючого середовища й через такі способи, як сенсорне сприйняття, дискусію, рольові та імітаційні ігри, життєву практику.

Активні та інтерактивні методи екологічного виховання передбачають роботу в малих групах, дискусії, диспути, мозкові штурми, рольові та ділові ігри, тренінги, розробку екологічних проєктів, екологічні польові практикуми, організацію екологічних стежок, дослідну роботу на заповідних територіях тощо.

Отже, створення цілісного цілеспрямованого освітньо-виховного простору з метою формування високої екологічної свідомості учнів, матиме позитивні наслідки у вигляді підростаючого покоління із набутими науковими знаннями про взаємозв'язки природи і суспільства. Такий освітньо-виховний простір допоможе їм краще зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і для кожної людини зокрема, сформує бажання не тільки брати активну участь в охороні і поліпшенні навколишнього середовища, а й необхідну для цього процесу систему вмінь та навичок. У зв'язку з цим виникає реальна необхідність в суттєвому вдосконаленні змісту освітнього процесу на всіх його етапах і рівнях, створенні відповідних педагогічних умов для екологічного виховання школярів не тільки на заняттях, а й у позашкільних закладах освіти, де можна використовувати набагато ширший арсенал форм, методів і прийомів навчання екології, проводити процедуру відбору найбільш оптимальних та ефективних серед них. Саме тому екологічне виховання перестало бути другорядним елементом в освітньому процесі, якому раніше майже або й зовсім не приділялося уваги. Наслідки попереднього підходу – теперішня загрозлива екологічна ситуація, – зробила його одним з найпріоритетніших напрямків в галузі освіти та виховання підростаючого покоління.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИХОВАНЦІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО ОЕНЦУМ

Галина Василівна Шинкарук

Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Івано-Франківської обласної ради

Сучасний світ ставить до школярів зовсім інші, ніж у минулому столітті, вимоги. Сьогодні потрібні не «гвинтики» для єдиного суспільного механізму, а творчі особистості, здатні самостійно приймати рішення. Метою позашкільної освіти відповідно до суспільного замовлення та освітньої політики держави є створення психолого-педагогічних умов для

повноцінного творчого, інтелектуального, духовного розвитку особистості; підвищення її мотивації до пізнання і творчості; задоволення освітніх потреб творчої особистості на основі її залучення до свідомої та систематичної творчої діяльності, зокрема пошукової, дослідницької та експериментальної. Саме позашкільні заклади разом із загальноосвітніми навчальними закладами, гімназіями та ліцеями опікуються цими видами діяльності учнів, створюють оптимальні організаційно-педагогічні та дидактичні умови для наукових досліджень творчо обдарованих і талановитих дітей.

Сьогодні постає задача майже кожного учня зробити дослідником, адже це є основою для продовження навчання протягом усього життя, успішної професійної діяльності у будь-якій сфері, побудови власної траєкторії самореалізації, розвитку та суспільного визнання.

Для освітнього процесу позашкільних навчальних закладів визначальними є наступні принципи навчання та виховання, що максимально сприяють залученню гуртківців до пошукової і дослідницько-експериментальної роботи:

- науковість – тісний зв'язок і взаємодія навчального курсу з наукою, що відбувається на основі ознайомлення дітей з об'єктивними науковими фактами, проблемами, закономірностями і забезпечує формування наукового світогляду;
- активність – активна роль особистості в ході засвоєння знань, умінь та навичок, їх повноцінна та ефективна реалізація на практиці, включення дитини у безперервний процес самотворення;
- індивідуальний підхід – оптимальні умови для ефективного навчання і практичної творчої діяльності кожної дитини в ході організації фронтальних і групових форм роботи з урахуванням вікових особливостей, системи характерних суспільних зв'язків і стосунків у соціоприродному середовищі;
- синтез інтелектуальної і практичної діяльності – здобуті вихованцями теоретичні знання трансформуються у внутрішні стимули, підґрунтя для нових можливостей пізнання найрізноманітніших сторін людського буття як свідомої творчої діяльності, що вимагає великих інтелектуальних зусиль і відкриває широкі перспективи для саморозвитку та самовдосконалення;
- єдність свідомості та поведінки – формування свідомості дитини у процесі її практичної діяльності, основою якої є оволодіння соціальним досвідом поведінки у соціоприродному середовищі і свідоме утвердження себе як непересічної творчої особистості;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія – рівноправне партнерство, співробітництво та співтворчість між педагогом і вихованцем у процесі навчальної діяльності;

- оптимальний вибір змісту форм, методів та засобів навчання відповідно до освітніх запитів, інтересів і можливостей вихованців тощо.

Але як зробити, щоб кожна дитина в душі стала дослідником, як навчити її дивуватися побаченому, не сприймати все побачене як факт, а задавати питання «чому?», адже більшість школярів, які сьогодні навчаються у школі, звикли до репродуктивної діяльності та відтворення готових знань, бо дуже рідко від них вимагається «політ думки»? Розв'язання такого завдання зумовлює необхідність пошуку нових підходів, методів, прийомів навчання, а також розвитку методик викладання окремих предметів, поширення передового досвіду, розробки практичних рекомендацій застосування новітніх освітніх технологій.

Залежно від природних здібностей, нахилів, вікових особливостей, розвитку інтелекту, пізнавальної активності діти по-різному реалізують свої потреби в пошуково-дослідницькій діяльності. Мотивацією цієї діяльності можуть бути: зацікавленість, внутрішня потреба до творчості (потреба до пошуку, експерименту, винахідництва), задоволення від процесу дослідництва, бажання ствердитися в групі однолітків, орієнтація на майбутню професію тощо.

Знання педагогами особливостей розвитку учнів на різних вікових етапах забезпечує можливість ефективного управління процесом їх розвитку, дозволяє спрямовувати їх творчу діяльність на формування позитивної мотивації до неї.

Провідними в діяльності молодших школярів та школярів середнього шкільного віку є мотиви, пов'язані з їх прагненням до пізнання нового, отримання певного результату від виконаної роботи. Дітей приваблює спеціальний інструментарій для проведення дослідів, атрибути діяльності та можливість скористатися ними. Зовнішній мотивації часто сприяє особистісна привабливість педагога, яка з часом може трансформуватися в пізнавальний інтерес; сприяти цьому можна шляхом емоційного насичення цього виду діяльності.

У підлітковому віці у школярів зростає прагнення до усвідомлення свого успіху, визнання власної досконалості. У цьому віці значно зростає роль мотивів, пов'язаних з потребою в досягненнях, подоланням зовнішніх перешкод у діяльності. Самостійними особистісними чинниками мотивації є усвідомлення власних здібностей, наполегливість, самостійність, проєкція в майбутнє (профорієнтація), реалістичність. Під час організації пошуково-дослідницької роботи із старшокласниками слід враховувати такі вікові особливості, як потреба в спілкуванні, самоствердженні, самостійність.

Збагаченню мотивації до пошуково-дослідницької та експериментально-дослідницької діяльності школярів різних вікових категорій, підвищенню їх самооцінки сприяє можливість презентації своїх творчих надбань у обласних дитячих екологічних конгресах «Живи, Земле!», що вже традиційно проводяться на базі ОЕНЦУМ з метою всебічної підтримки обдарованої молоді, активізації науково-дослідницької, пошукової, експериментальної і практичної діяльності з вивчення охорони довкілля, формування екологічної культури учнівської та студентської молоді.

Започатковано організацію таких дитячих форумів в 1999 році, в листопаді 2015 року відбувся уже VIII конгрес. Міжконгресовий період становить два роки, впродовж яких школярі займаються дослідницькою діяльністю. Під час конгресів діти працюють у секціях «Загальні екологічні проблеми і здоров'я людини», «Екологія тварин», «Екологічні основи сільського та лісового господарства, екологія рослин», «Природоохоронні території та екологічне краєзнавство», презентуючи результати пошукових та експериментальних досліджень та практичної природоохоронної роботи. На секціях з юними дослідниками працюють, оцінюють результати їх роботи та дають кваліфіковані поради та рекомендації щодо подальшої їх діяльності науковці Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника, Національного технічного університету нафти і газу, Карпатського ПНП, Галицького ПНП, обласного краєзнавчого музею, спеціалісти Івано-Франківського управління лісового та мисливського господарства, державного управління охорони навколишнього природного середовища. Кожний учасник конгресу отримує «Збірник тез науково-дослідницьких робіт», де вміщена його перша друкована робота. Автори кращих робіт та їх наукові керівники нагороджуються грамотами, переможці та призери отримують цінні подарунки. На заключному пленарному засіданні кожного конгресу делегати приймають звернення до школярів, учнівської та студентської молоді, населення області.

Якщо в роботі конгресів беруть участь діти в основному середнього та старшого шкільного віку, то для молодших школярів щороку в квітні організовуються обласні конкурси експериментально-дослідницьких робіт із природознавства «Юний дослідник». При організації підготовки дітей до участі в конкурсі педагоги використовують знання вікових особливостей молодших школярів, для котрих провідними є мотиви, пов'язані з їх прагненням до пізнання нового, можливістю користуватися спеціальними інструментаріями та приладами, емоційним насиченням процесу пошуку нового та отримання результатів роботи. Тому дуже часто діти, які

презентували свої перші наукові досягнення на конкурсі «Юний дослідник», стають в подальшому делегатами екологічних конгресів з уже значно потужнішими доробками.

Науково-дослідницька діяльність розглядається багатьма вченими як різновид творчої діяльності, є одним з факторів формування та розвитку творчих здібностей школярів, сприяє виникненню позитивної мотивації учнів до вивчення дисциплін природничого циклу. З огляду на це, зростає роль позашкільних навчальних закладів, котрі мають відповідну базу, потужний педагогічний потенціал для організації дослідницької роботи дітей в учнівських творчих об'єднаннях. Так, у всіх творчих учнівських об'єднаннях Івано-Франківського ОЕНЦУМ дослідництво стало використовуватись як прогресивна освітня технологія, що має особистісно-орієнтований характер. Для успішного застосування цієї технології, найперше, у ОЕНЦУМі реалізуються заходи із вдосконалення дослідницької компетентності у керівників гуртків, а саме:

- проведення тематичних семінарів-практикумів для педагогів щодо ефективної організації дослідницької діяльності у гуртках;
- проведення майстер-класів досвідченими керівниками гуртків для молодих педагогів;
- проведення занять методичного практикуму під час засідань методичного об'єднання керівників гуртків ОЕНЦУМ;
- випуск та розповсюдження методичних рекомендацій на допомогу педагогам з тематики і методики дослідницької роботи з дітьми різних вікових категорій, наукових основ планування, проведення, оформлення та презентації наукових досліджень тощо;
- проведення дитячих науково-практичних конференцій «Перші сходинки до справжньої науки».

У ОЕНЦУМі створена достатня база для проведення спостережень та дослідницьких робіт. Юннати мають можливість знайомитися з видовою різноманітністю рослин і тварин, освоювати методику вирощування різних видів та догляду за тваринами, проводити спостереження та експериментально-дослідницьку роботу у відділках навчально-дослідної земельної ділянки: квітково-декоративних культур, лікарських рослин, овочевих культур (декоративний город), дендрологічному та зоолого-тваринницькому відділках. Це пошукові роботи з ландшафтного дизайну, фізіології рослин, напрацювання ефективних методів вирощування лікарських та овочевих культур, інтродукції дикоростучих первоцвітів тощо. Створено каталог квітково-декоративних, лікарських, деревно-чагарникових

рослин, що культивуються на території Центру – всього більше 140 видів, серед котрих багато рідкісних.

Зоолого-тваринницький відділ представлений у Центрі міні-зоопарком, де утримуються 174 представники 17 видів тварин. Всі мешканці відносяться до декоративних порід, є контактними. Впродовж останніх двох років для них створені комфортні умови перебування, що дуже важливо для етичного виховання дітей і підлітків. Тут проводяться спостереження за розмноженням і особливостями успадкування ознак у декоративних кролів та морських свинок. Оформлено каталог мешканців міні-зоопарку (з методичними порадами щодо утримування та догляду за тваринами), випущено методичні рекомендації щодо облаштування кутка живої природи. Завершується облаштування лабораторії з ботаніки, де закладається база для проведення експериментів з рослинами.

Впродовж всього календарного року відбувається підготовка вихованців ОЕНЦУМ до участі у науково-практичній конференції «Перші сходинки до справжньої науки», де вихованці кожного гуртка мають змогу творчо та в оригінальній формі презентувати результати своїх пошукових та експериментальних робіт, теми яких були обрані з урахуванням бажань, інтересів та можливостей дітей ще у січні.

Ми переконані, що та дитина, яка пережила захоплення від краси логічного умовиводу, народження власної ідеї, з захопленням, забувши навіть про комп'ютерні іграшки, кинулась підтверджувати цю ідею та представляти на загальній свої результати, та юна особа, котра особисто пережила миттєвості осяяння, назавжди в душі збереже відчуття сили розуму і все життя буде прагнути до нових перемог і відкриттів.

СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ЯК ПРІОРИТЕТ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ КЗ Чернівецький ОЦЕНТУМ

Тетяна Никодимівна Чебан

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого- натуралістичної творчості учнівської молоді»

Хто добре запалився, той добре
почав, а добре почати — це
наполовину завершити.

Г.Сковорода

Феномен пізнавальної активності як один із важливіших чинників навчання постійно привертає увагу педагогів, адже особистість формується лише в процесі активної взаємодії з навколишнім світом.

Вище сказані мудрі слова українського мислителя сказані саме для нас, педагогів. У них криється основа великого мистецтва формування й розвитку особистості, особистості з природними задатками, яка не терпить насильства, яка прагне зрозуміти себе, випробувати себе в різних видах діяльності, розвинути власні обдарування, самовдосконалитися. Масові заходи та гурткові заняття - це невід'ємна частина навчально-виховного процесу в еколого-натуралістичному напрямку позашкільля, яка залишається однією з основних форм організації навчання. Сучасний масовий захід має бути витвором мистецтва і майстерності педагога, викликати в дітей ширший інтерес, справжню захопленість, формувати їх творчу свідомість. Заняття гуртка має унікальні можливості впливати на становлення багатьох якостей особистості вихованця та формування ціннісного ставлення до соціального і природного довкілля.

Це зумовлює необхідність звернути увагу на виховний потенціал кожного заняття як джерела формування ціннісних орієнтацій вихованців. Одним із важливих моментів для педагога, незважаючи на отримані ним знання і навички в професійному навчальному закладі, залишається підготовка і проведення занять та заходів. Здавалося б, що про гурткові заняття та масові заходи уже все сказано, але світ, який розвивається і змінюється навколо нас, вимагає постійного професійного розвитку, пошуку нових рішень.

Народження будь-якого заходу в позашкільлі розпочинається з усвідомлення та чіткого визначення його мети; потім іде пошук засобів, які допоможуть педагогові у досягненні мети, а вже далі - визначення способу - як буде організована співпраця педагога та вихованця для досягнення мети. Будь-який захід має певну структуру побудови і реалізації, яка визначається самим педагогом і включає ті етапи заходу, що найефективніше і раціонально дозволять досягти поставленої мети.

Педагог на занятті має формувати систему цінностей особистості, що виявляється через її власне ставлення до себе і людей, суспільства і держави, природи, праці та мистецтва.

Як же сприяти формуванню відносин, ціннісного ставлення дітей до соціального та природного довкілля та самих себе?

Одним із чинників, що впливають на виховання дітей, є специфічний зміст кожного гуртка еколого-натуралістичного профілю, з урахуванням якого здебільшого формується виховна мета заняття. Суттєве значення має ретельний добір предметної інформації крізь призму її виховної функції.

Наприклад, масові заходи еколого-патріотичного змісту репрезентують людину через героїчні та історичні образи, зображення її досягнень і

моральних прорахунків, духовного життя, прагнень, ставлення до оточуючих, до довкілля тощо. Опосередковано така інформація відбиває певну, часто авторську, оцінку всього, про що йдеться.

Використовуючи зміст навчального матеріалу, педагог може закласти й розвинути основи для формування всіх моральних якостей, що стануть поглиблюватися в дитини у її спілкуванні з навколишнім світом.

Важливо, щоб у процесі навчання та виховання педагог постійно залучав учнів до активної *пізнавальної діяльності*, пропонував їм самостійно вирішувати проблеми, навчав наполегливості в досягненні мети, уміння відстоювати свої погляди, створював у колективі творчу атмосферу. Таке навчання, звичайно, є не тільки розвивальним, а й виховним.

Масові еколого-натуралістичні заходи та гурткові заняття мають відкрити вихованцям світ природи. Цього можна досягти, якщо проводити їх у взаємозв'язку з іншими науковими напрямками, зокрема з біологією, географією, природознавством. Вивчення взаємозв'язків у природі на тлі широкого біосферологічного контексту сприятиме осмисленню фундаментальних екологічних цінностей дитини.

Завданнями масових еколого-натуралістичних заходів та гурткових занять є:

- ознайомлення з фундаментальними науковими знаннями;
 - формування гуманістичного світогляду особистості;
 - розширення її *пізнавальних інтересів*;
 - виховання в дітей любові, поваги до традицій свого народу та толерантного ставлення до традицій інших народів;
 - розвиток умінь спілкуватися в різних ситуаціях, формулювати власну думку, висловлювати почуття щодо життєвих явищ, морально-етичних, естетичних, суспільних та інших проблем;
 - розуміти інших людей, знаходити спільну мову з ними.
- Виходячи зі сказаного, виховна мета має бути спрямована на:
- пізнання історії, культури народу, естетичних та моральних цінностей;
 - формування духовного світу учнів, загальнолюдських ціннісних орієнтирів;
 - виховання в дітей любові та поваги до рідної мови;
 - виховання в дітей культури мовлення під час спілкування.

Емоційний стан заняття значною мірою залежить від особистості педагога: він приносить в колектив свій настрій. Йому повинні бути властиві оптимізм праці, тобто віра в те, що кожна дитина має шанс на успіх; почуття гумору — настільки важливе, що в разі його відсутності вчителю варто

змінити професію; демократизм стосунків; любов до дітей. Ці якості педагога повинні бути не "бутафорними", фальшивими, а дійсно виходити з глибини його душі. Створений на таких засадах психологічний настрій уроку породжує в дитині впевненість у собі, віру в добро і справедливість, формує почуття надії й любові до людей.

Добре, якщо заняття розпочинаються з розминки, головна функція якої - створення сприятливого клімату для творчого розвитку особистості на занятті. З цієї метою використовують технології колективного, групового навчання.

Готуючись до масових заходів та занять, педагог повинен намагатись підібрати такий матеріал, який був би не тільки пізнавальним, але й реалізував виховний потенціал, спрямований на формування ціннісних орієнтацій вихованця.

Для цього потрібно вирішити завдання:

- створення умов для розвитку творчої особистості в процесі викладання матеріалу;
- організація різних видів діяльності на заняттях та масових заходах, як за формою так і за змістом;
- формування у вихованців творчих здібностей та вмінь, які допоможуть їм у подальшій самостійній діяльності.

Формування ключових компетенцій, ціннісних орієнтацій відбувається на кожному занятті.

Наостанок хотілося б згадати слова відомого педагога-новатора Ш.А. Амонашвілі: «Різні цінності, знання, морально-етичні норми не доходять до дітей у стерилізованому вигляді, а несуть у собі особисті риси педагога, його оцінки, ставлення, його світогляд. Для дитини знання не існують без наставника... Якщо він недолюблює педагога, боїться його, не бачить у ньому друга, то навчання втрачає для нього всяку цінність. Завоювати любов дітей - пекуча турбота першого (і будь-якого наступного) педагога, тому що тільки через любов до свого наставника дитина входить у світ знань і засвоює моральні цінності суспільства».

ЗМІСТ

Вербицький В.В. Формування здорового способу життя учнів засобами козацької педагогіки (досвід позашкілля).....	3
Павлюк С.Ю. Еколого-розвивальне середовище важлива умова формування пізнавального інтересу вихованців.....	10
Нікітчук З.М. Освітній простір обласного еколого-натуралістичного центру, як середовище особистісного розвитку вихованців	13
Майборода І.О. Лети, «Боривітре»!.....	17
Адамович А.О. Розвиток обдарованості як індивідуальної потенціалізації людини в системі позашкільної освіти.....	27
Кузьма В.Ю. Педагогічні технології формування особистості дитини у позашкільній роботі.....	35
Інденко Т.В. Розвиток пізнавальних інтересів засобами еколого-натуралістичного освітньо-виховного простору.....	40
Покотило К.К. Формування екологічної компетентності учнівської молоді шляхом реалізації регіональних проєктів.....	45
Химчак Г.Т. Соціальне партнерство позашкільного навчального закладу.....	47
Зельська О.М. Практичні аспекти еколого-освітньої діяльності Северодонецького міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.....	54
Кошіль М.І. Створення території добра (розвиток пізнавальних інтересів та загальнолюдських цінностей засобами еколого -натуралістичного освітньо-виховного простору).....	62
Сусахіна Л.В. Створення цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу вихованців до навколишнього середовища	66

Бондар Л.М., Власик Н.Ф. Розвиток пізнавального інтересу до навколишнього середовища в умовах закладу позашкільної освіти	71
Кухарська Т.А. Формування соціальних компетентностей вихованців закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку.....	78
Коротка Т.О. Удосконалення фахової майстерності педагогів та його значення у підвищенні якості позашкільної освіти та виховання, конкурентоспроможності позашкільного навчального закладу еколого-натуралістичного спрямування.....	84
Демчук Л.О. Створення цілісного освітньо - виховного простору для розвитку пізнавального інтересу юннатів до навколишнього природного середовища.....	89
Баданюк В.М. Створення цілісного освітньо-виховного простору, спрямованого на розвиток пізнавального інтересу учнів до навколишнього середовища.....	94
Радченко О.М. Естетичні концепти формування пізнавального інтересу дитини до природи в контексті трансформаційних процесів сучасної позашкільної освіти.....	98
Черлінка Л.В. Окремі аспекти створення цілісного освітньо-виховного простору для покращення екологічної свідомості учнів.....	100
Шинкарук Г.В. Шляхи розвитку пізнавального інтересу до навколишнього середовища у вихованців Івано-Франківського ОЕНЦУМ.....	103
Чебан Т.Н. Створення цілісного освітньо - виховного простору як пріоритет у виховній роботі КЗ «Чернівецький ОЦЕНТУМ».....	108

